

ΓΙΑΝΝΟΥ ΚΑΜΠΑΝΑ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ
ΚΑΙ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1013

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.

Λεωφόρος Κηφισού 109, Αθήνα

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔ. ΒΙΒΛΙΩΝ

Αριθμ. πρωτ. 95086

Θέμα: Έγκρισις Κατήχησης - Λειτουργικής ΣΤ' Δημοτικού

Έν Αθήναις τῆ 11-8-1960

Π ρ ο ς

Τ ό ν κ. Ί ω ά ν. Κ α μ π α ν ζ ο υ

Λ έ κ κ α 25

Έ ν τ α υ θ α

Έχοντες όπ' όψιν τήν όπ' αριθ. 62) 12-8-59 πράξιν του Α.Ε.Σ., καί τήν όπ' αριθ. 150494) 19-12-59 άπόφασιν του Υπουργείου γνωρίζομεν ότιν έτι τό διόλιον σας όπό τίτλον «Όρθόδοξος Χριστιανική Κατήχησης καί Λειτουργική» ένεκρίθη ως βοηθητικόν του μαθήματος των Θρησκευτικων τῆς ΣΤ' τάξεως του Δημ. Σχολείου δια μίαν τριετίαν.

Δι' ό παρακαλοόμεν όπως προσήτε εις τήν εκτύπωσιν του διόλιου σας συμφώνως προς τον κανονισμόν εκδόσεως βοηθητικων διόλιων του Δημοτικού Σχολείου, αναγράφοντες εις τό έσωτερικόν εξώφυλλον τήν παρούσαν καί τό όνομα του θεωρήσαντος τά τυπογραφικά δοκίμια αυτού Έπόπτου.

Έντολή Υπουργού

Ό Διευθυντής

Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

Κοινοποιήσις:

- 1) Δ) ναιν Διδ. Βιβλίων
- 2) Α. Ε. Συμβούλιον

Σ η μ. Τά τυπογραφικά δοκίμια
έθεωρήθησαν έπό του κ. Ίωάννου Λαδ-
βέτα Γεν. Έπιθεωρητού Μ. Ε.

9 69 ΠΔΒ
Καμpana (1)

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΜΠΑΝΑ

ΟΡΘΟΔΟΖΟΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ
ΚΑΙ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

(Άποφ. Υπ. Παιδείας 150494/14-12-59)

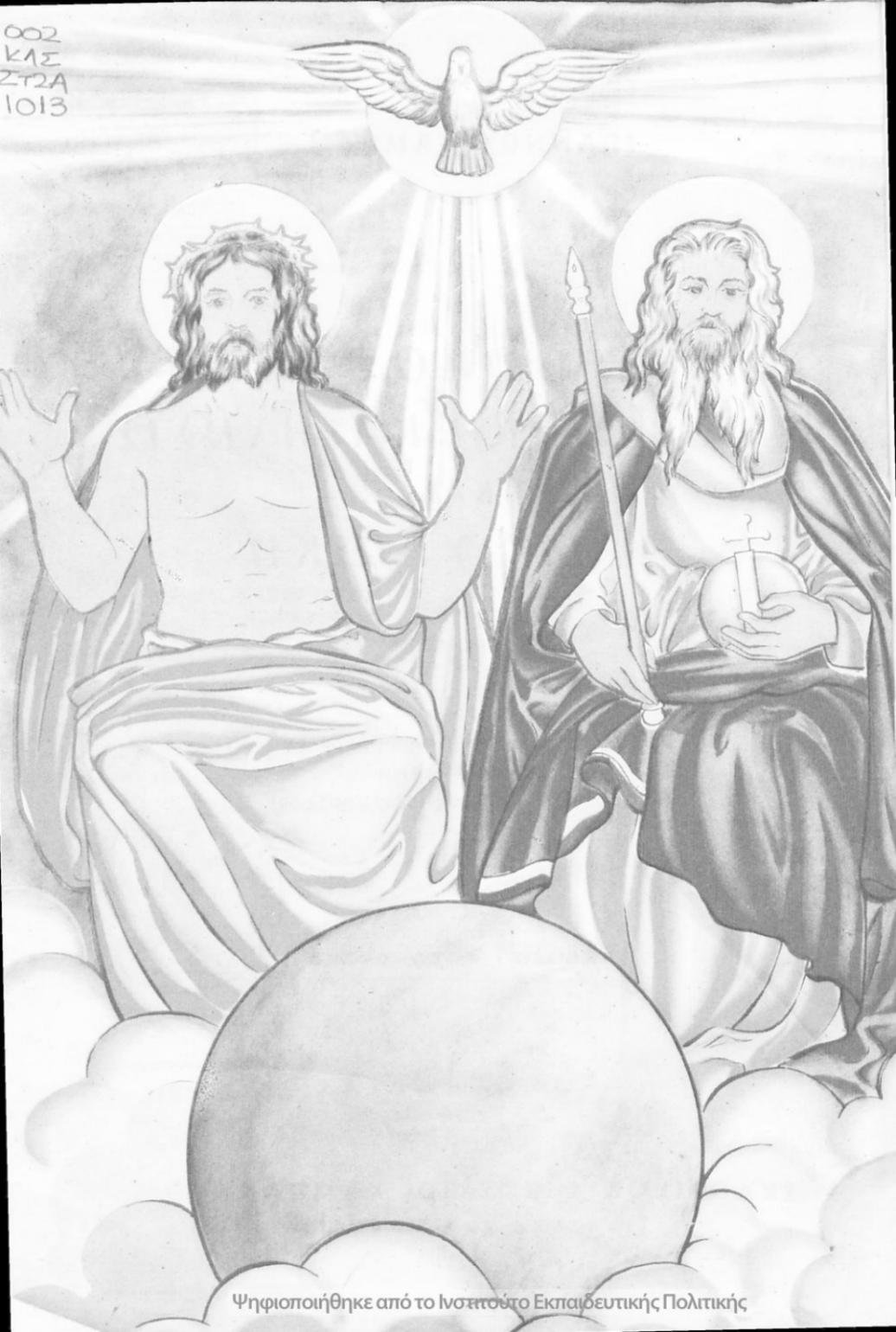
ΕΚΔΟΣΙΣ: ΦΩΤΟ - ΟΦΣΕΤ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΟΥΣΗΣ ΔΙΟ
Κ. Καμpana
αριθ. πρωτ. 2626 του 1962

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.

ΔΕΚΚΑ 25 - ΑΘΗΝΑΙ

002
ΚΑΣ
ΣΤΑ
1013

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Τί είναι θρησκεία

Εἰς τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων δὲν ὑπῆρχε φυλὴ ἢ λαός, πού νά μὴν ἐπίστευεν εἰς μίαν ἢ πολλὰς ἀνωτέρας δυνάμεις. Τοῦτο θεβαιούται ἀπὸ αὐτὴν τὴν Ἱστορίαν. Ὁ ἱστορικὸς Πλούταρχος λέγει: «Δὲν ὑπάρχει πόλις χωρὶς θρησκείαν, πού οἱ κάτοικοί της νά μὴν πιστεύουν εἰς ἀνώτερον ὄν, νά μὴ θυσιάζουσι καὶ νά μὴ προσεύχωνται». Ἐπομένως ἡ θρησκευτικότης καὶ ἡ πίστις εἰς ἀνώτερον ὄν, εἶναι καθολικὸν φαινόμενον.

Πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ὁ προφήτης καὶ Βασιλεὺς Δαβὶδ ἀνεφώνησεν:

«Ὡς θαυμαστά τὰ ἔργα Σου Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας».

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ λογικὸν του καὶ τὴν ἐλευθέραν του θέλησιν τείνει πάντοτε πρὸς τὸν Πλάστην καὶ Δημιουργὸν τοῦ Σύμπαντος. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὅλοι, ἀνάλογα μὲ τὴν βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεώς των, πιστεύουν εἰς μίαν ἢ καὶ περισσοτέρας δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι συντηροῦν καὶ κυβερνοῦν τὸ Σύμπαν. Οἱ περισσότερον ἐξελιγμένοι καὶ πολιτισμένοι ἄνθρωποι, πιστεύουν εἰς ἓνα Θεόν. Ἡ πίστις αὐτὴ εἰς ἀνώτερον ὄν, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε, συντηρεῖ καὶ κυβερνεῖ τὸν ἄνθρωπον, λέγεται **Θ ρ η σ κ ε ἰ α**. Καὶ ἀκόμη καλύτερον: Ἐθρησκεία εἶναι ἡ κοινωνία καὶ ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτᾶται καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον τείνει συνεχῶς εἰς κάθε στιγμὴν τῆς ζωῆς του.

Ὑπάρχουν θεβαίως καὶ ἄνθρωποι πού διακηρύσσουσι ὅτι εἶναι ἄθεοι. Καὶ αὐτοί, ὅμως, εἰς τὸ θάθος τῆς ψυχῆς των κρύπτουσι τὸν σπινθηρὰ τῆς πίστεως διότι ἡ θρησκευτικότης εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον. Οἱ πιστοὶ πρσπαθοῦν νά ἐπικοινωνήσουσι μὲ τὸν Θεὸν πάντοτε. Τὸν διάπυρον αὐτὸν πόθον των ἐκδηλώνουσι μὲ ὕμνους, μὲ τελετὰς καὶ μὲ ποικίλας ἄλλας συμβολικὰς πράξεις.

Ὁ προορισμὸς ἀνθρώπου εἶναι νά ὁμοιάσῃ πρὸς τὸν δημιουργὸν του, ἔχων ὡς πρότυπον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἡ ἀρετὴ

πρέπει να του γίνη τὸ φῶς τῆς ψυχῆς του. Ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐλπίς πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὀπλισμός του. Εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς μόνον με τὰ ἐφόδια αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος θὰ κερδίῃ καὶ θὰ νικήσῃ.

Εἶδη θρησκειῶν

Οἱ πρωτόπλαστοι καὶ οἱ ἀπόγονοί των ἐπίστευον εἰς ἓνα καὶ μόνον Θεόν, τὸν Δημιουργὸν καὶ Κυβερνήτην τοῦ Κόσμου. Ἐργότερον, ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων, ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ἀμάθεια ἐσκότισαν τοὺς λαοὺς τόσο ὥστε ἐλησμόνησαν τὸν Θεόν. Ἀνάλογα λοιπὸν με τὴν διανοητικὴν κατάστασιν καὶ τὸν πολιτισμὸν ποὺ εἶχον οἱ λαοὶ σιγὰ - σιγὰ ἐθεοποίησαν τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς Φύσεως, ἤτοι τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀνέμους, τὴν θάλασσαν κ. ἄ. Ἐγιῶναν δηλαδὴ εἰδωλολάτραι. Εἰδωλολάτραι ἦσαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι με τοὺς ἀρχαίους προγόνους μας, τοὺς Ἑλληνας. Οἱ τελευταῖοι με τὴν ἰσχυρὰν των φαντασίαν ἐδημιούργησαν τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου με ἀρχηγὸν τὸν Δία, «πατέρα θεῶν καὶ ἀνθρώπων».

Σήμερον ἡ εἰδωλολατρικὴ θρησκεία τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀνήκει πλέον εἰς τὴν Ἱστορίαν διότι, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, οἱ λαοὶ οὗτοι ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν.

Αἱ θρησκείαι τῶν λαῶν τῆς γῆς εἶναι πολλαὶ καὶ χωρίζονται εἰς δύο κατηγορίας: α) Εἰς πολυθεϊστικὰς ποὺ οἱ ὄπαδοί των πιστεύουν εἰς πολλοὺς θεοὺς καὶ β) εἰς μονοθεϊστικὰς ποὺ οἱ ὄπαδοί των πιστεύουν εἰς ἓνα μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεόν.

Α' Πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι

Ἀπὸ τὰς συγχρόνους πολυθεϊστικὰς θρησκείας σπουδαιότεραι εἶναι:

1) Ὁ Βραχμανισμός. Εἶναι παλαιὰ θρησκεία τῶν Ἰνδῶν καὶ πρωτοεφάνη περίπου τὸ 1.000 π.Χ. Ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας αὐτῆς εἶναι οἱ Βραχμᾶνες, ἱερεῖς τῶν Ἰνδῶν. Αὐτοὶ συντάξαν τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς θρησκείας των τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν διαφόρους προσευχὰς, ὁδηγίας διὰ τὴν τέλεσιν τῶν θυσιῶν καὶ ἄλλα. Κατὰ τὴν Βραχμανικὴν διδασκαλίαν, οἱ Βραχμᾶνες εἶναι τέλεια ὄντα καὶ ἐπιδιώκουν νὰ ἐνωθοῦν με τὸν Βράχμα, ποὺ σημαίνει τὸ ὑπέρτατον ὄν, τὸ ἀπόλυτον, τὸ αὔλων, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος.

Ὁ Βραχμανισμός παραδέχεται ὅτι ἡ λύτρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ θάσσανα τῆς ζωῆς, γίνεται μόνον με τὴν μετενάρκωσιν ἢ μετεμψύχωσιν. Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν θάνατον ἐνσαρκώνεται καὶ γίνεται ἄνθρωπος ἢ ζῶν ἢ φυτὸν. Με τὴν συνεχῆ μετενάρκωσιν ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλάσσεται πλέον ἀπὸ τὰς θλίψεις καὶ τὴν

δυστυχίαν τῆς ζωῆς καὶ ὁ θῖος του γίνεται εὐτυχέστερος. Τέλος, ἀφοῦ ἐξαγισθῆ, λυτρώνεται καὶ εισέρχεται εἰς τὴν μακαριότητα (νιρβάνα).

Οἱ Βραχμανισταὶ ὑπολογίζονται σήμερον εἰς 200 περίπου ἑκατομμύρια.

2) Ὁ Β ο υ δ δ ι σ μ ό ς. Ἰδρυτὴς τῆς θρησκείας αὐτῆς εἶναι ὁ Βούδδας, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη τὸ 560 π.Χ. εἰς μίαν μικρὰν πόλιν κειμένην εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἰμαλαίων. Τὸ καθαυτὸ ὄνομά του ἦτο Γουτάμα. Ὁ Γουτάμα κατήγετο ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἐμεγάλωσεν εἰς πολυτελεῆ ἀνάκτορα. Μολονότι ἐζούσεν εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἄνεσιν, ἡ ψυχὴ του ἠσθάνετο ἀόριστον ἀνησυχίαν. Ἦτο ἡ ἐποχὴ πού ἡ βραχμανικὴ ἀριστοκρατία ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ.

Κάποιαν ἡμέραν ὁ Γουτάμα εἶχεν ἐξέλθει περίπατον καὶ συνήντησε διαδοχικὰ ἕνα γέροντα, ἕνα λεπρὸν καὶ ἕνα νεκρὸν. Τὸ περιστατικὸν αὐτὸ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν ἀνήσυχον ψυχὴν τοῦ Γουτάμα. Ἐσκέπτετο λοιπόν: Διατί ὁ ἄνθρωπος ἔχει καταδικασθῆ νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὰ γηρατεῖα, τὰς ἀσθενείας καὶ τέλος τὸ σῶμά του νὰ θυθίζεται εἰς τὸν τάφον; Ἐνῶ ἐπέστρεφε σκεπτικὸς εἰς τὸ ἀνάκτορόν του, συναντᾷ ἕνα καλόγηρον μὲ κίτρινον ράσον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ παρουσιαστικὸν του ἐφαίνετο εὐχαριστημένος μὲ τὴν ζωὴν του. Ἐνωτέρω τυχαῖα τέσσαρα περιστατικὰ ἔκαμαν τὸν Γουτάμα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γυναικά καὶ τὸ νεογέννητον παιδί του καὶ νὰ φύγῃ μακρὰν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν διὰ νὰ εὕρῃ, ὅπως ἔλεγε, τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς του καὶ τὸν τρόπον τῆς λυτρώσεως τοῦ κόσμου.

Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ἐκάθητο σκεπτικὸς εἰς τὴν ρίζαν ἑνὸς δένδρου καὶ εἶχε θυθισθῆ εἰς σκέψεις, ὁ νοῦς του ἐφωτίσθη καὶ διέγνωσεν ὅτι αἰτία τῶν θλίψεων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι αἱ διαρκεῖς ἐπιθυμίαι πού ἔχει καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ βίου του. Ἐπομένως ἂν ὁ ἄνθρωπος κατορθώσῃ νὰ ἐκριζώσῃ τὰς ἐπιθυμίας του θὰ λείψουν αἱ θλίψεις καὶ ὅλη ἡ δυστυχία τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, λέγουσιν οἱ Βουδδισταὶ, ὁ Γουτάμα ἠνώθη μὲ τὸν Βράχμα καὶ ἔγινε Βούδδας, πού θὰ εἰπῆ ἄνθρωπος φωτισμένος καὶ σοφός. Κατόπιν ὁ Βούδδας ἱδρυσεν μοναχικὸν τάγμα ἀπὸ μαθητὰς του καὶ τοὺς διέσπειρεν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῶν Ἰνδιῶν, νὰ κηρύξουν τὴν νέαν θρησκείαν.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βούδδα, ρίζα τοῦ κακοῦ, πού μαστίζει τὴν ἀνθρωπότητα, εἶναι ἡ ἄγνοια. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ δὲ ὁ ἄνθρωπος τὴν λύτρωσίν του πρέπει νὰ ἐκριζώσῃ ὅλας τὰς ἐπιθυμίας, τὰ μίση κ.τ.λ. καὶ διὰ τῆς γνώσεως θ' ἀποκτήσῃ τὴν ἀπόλυτον εὐδαιμονίαν (νιρβάνα).

Οἱ ὁπαδοὶ τῆς θρησκείας αὐτῆς λατρεύουσιν μόνον τὸν Βούδδαν. Μὲ τὸν καιρὸν εἰς τὸν Βουδδισμὸν εἰσήχθησαν ἄπειροι θεοὶ καὶ ἔγινε

πολυθεϊστική θρησκεία. Σήμερον σχεδόν ἔχει ἐκλείψει ἀπὸ τὰς Ἰνδίας καὶ ἔχει ἐπικρατήσει εἰς τὴν Κεϋλάνην, Ἰνδοκίναν, Θιβέτ, Κίναν, Κορέαν καὶ Ἰαπωνίαν.

3. Ὁ Κομφουκισμός. Τὴν θρησκείαν αὐτὴν ἴδρυσεν ὁ Κινέζος Κομφούκιος, ὁ ὁποῖος ἐζησεν ἀπὸ τὸ 551 μέχρι τοῦ 479 π.Χ. Ὁ Βουδδισμός, ὁ Κομφουκισμός καὶ ὁ Τατοῖσμός, εἶναι αἱ τρεῖς μεγάλαι θρησκεῖαι τῶν Κινέζων.

4. Ὁ Ζωροαστρισιμὸς ἢ Παρσισιμὸς. Εἶναι παλαιὰ θρησκεία τῶν Περσῶν καὶ τὴν ἴδρυσεν ὁ Ζωροάστρης, τὸ 60 π.Χ. περίπου. Ὅταν ἀργότερον ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Περσίαν ὁ Μωαμεθανισμός, ὅσοι ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς παλαιᾶς θρησκείας δὲν ἐδέχθησαν νὰ γίνουν Μωαμεθανοί, ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Βομβάην.

5. Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τότε, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς Ρωμαίους ἦσαν εἰδωλολάτραι. Εἶχον δηλ. θεοποιήσει τὰ διάφορα στίγματα τῆς φύσεως (τὸν ἥλιον, τὴν θάλασσαν, τὸν ἄνεμον κλπ), ἔκαμνον θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς των καὶ διατηροῦσαν καὶ ναοὺς, ἐρέπια τῶν ὁποίων σώζονται σήμερον. Ἀργότερον ἡ θρησκεία αὕτη κατηργήθη καὶ ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμός.

6. Ὁ Φετιχιζμὸς. Εἶναι εἰδωλολατρικὴ θρησκεία καὶ παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν ἀπολιτίστων λαῶν τῆς γῆς. Οἱ Φετιχισταὶ πιστεύουν ὅτι μέσα εἰς τὰ ἄψυχα πράγματα (πέτρας, δένδρα, τρίχας, δόντας ζῶων κ.τ.λ.) κατοικοῦν πνεύματα. Τ' ἄψυχα αὐτὰ πράγματα θεωροῦνται τότε ἱερά (φετιχ) καὶ λατρεύονται ὅπως οἱ θεοί. Ἡ θρησκεία αὕτη, ὅπως ἐννοοῦμεν, εἶναι ἡ κατωτέρα ἀπ' ὅλας τὰς θρησκείας τῆς γῆς.

Β' Μονοθεϊστικαὶ θρησκεῖαι

Μονοθεϊστικαὶ θρησκεῖαι μὲ τὴν σειρὰν τοῦ ἐνεφανίσθησαν εἶναι: ὁ Ἰουδαϊσμός, ὁ Χριστιανισμός καὶ ὁ Μωαμεθανισμός.

1) Ἰουδαϊσμός. Ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία ἀπεκαλύφθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν, περιέχεται δὲ λεπτομερῶς εἰς τὰ Ἱερά βιβλία τὰ ἀποτελοῦντα τὴν «Παλαιάν Διαθήκην». Τὸν Θεὸν ἐλάτρευον οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν περίφημον Ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἡ λατρεία των συνίστατο εἰς προσευχάς, θυσίας ζῶων καὶ διαφόρων προϊόντων, ἐν συνδυασμῶ μὲ διαφόρους ἐξωτερικοὺς τύπους. Εἰς ὠρισμένας ἡμέρας μεγάλων ἑορτῶν συνηροῦζοντο εἰς Ἱεροσόλυμα πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα λατρεύουν τὸν Θεόν. Ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον εἰς τὰς διαφόρους πόλεις των τὰς «συναγωγάς», ὅπου συνη-

θροίζοντο ἕκαστον Σάββατον καὶ προσψύχοντο ἢ ἤκουον τὰς διδασκαλίας τῶν ἱερέων τῶν.

Κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἄκακος καὶ ἄγνός, ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερος, ἁμαρτήσας δὲ εἰσήγαγεν εἰς τὸν κόσμον τὸ κακόν. Διὰ τοῦτο ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἠθικὴν αὐτοῦ τελειότητα. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ ἁγίου βίου του ὁ ὁποῖος καθορίζεται περιληπτικῶς εἰς τὰς δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας παρέδωκεν εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Διὰ τοὺς μὴ τηροῦντας τὰς ἐντολάς του ὁ Θεὸς εἶναι φοβερός καὶ αὐστηρὸς τιμωρός, ὅχι μόνον εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παρούσαν. Σφαγαί, ὑποδούλωσις εἰς εἰδωλολάτρας, ἀσθένεια, πείνα, εἶναι σημεῖα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἡ καταστροφὴ ὅμως τῶν ἁμαρτωλῶν δὲν εἶναι τελειωτικὴ, διότι ὅταν ὁ Θεὸς κρίνῃ καλόν, θ' ἀποστείλῃ εἰς τὸν κόσμον τὸν Μεσσίαν, ὅστις διὰ τοῦ βίου του, τῆς διδασκαλίας του καὶ τῆς θυσίας του θὰ γίνῃ Σωτὴρ καὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου.

Ὁ Ἰουδαϊσμός περιέχει ἀληθείας καὶ ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία ἦτο μία προπαρασκευὴ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ Ἱερὸν βιβλίον τῶν Ἰουδαίων, ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἀποτελεῖ μὲ τὴν Καινὴν Διαθήκην τὴν Ἀγίαν Γραφήν (Βίβλον). Ἡ Καινὴ Διαθήκη συμπληρῶνει τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

2) Χριστιανισμός. Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι ἡ Παγκόσμιος πνευματικὴ θρησκεία, ἡ τελειότερα ὄλων μὲ ὑπεροχὴν ἀσύγκριτον καὶ ἡ μόνη ἀληθινή.

Ἰδρυτὴς τῆς εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἄνθρωπος ὁμοῖος μὲ ἡμᾶς, ἀλλ' ἀναμάρτητος, καὶ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον νὰ διδάξῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ σώσῃ διὰ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ Θεάνθρωπος ἐδίδαξεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὑλικὰς θυσίας. Ὡς βασικὸν καθήκον ἐκήρυξε τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον.

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία δὲν κατήργησε τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας τὰς περιεχομένας εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀλλ' ἠρμήνευσε καὶ συνεπλήρωσε αὐτάς. «Ὅκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας, ἀλλὰ πληρῶσαι» (Ματθ. ε', 17). Καὶ πράγματι τὰς συνεπλήρωσε διότι ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ἀγάπη μας πρέπει νὰ φθάνῃ ἕως τοὺς ἐχθρούς μας.

Ἰδρυτὴς τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ σύνολον τῶν ὁπαδῶν του, πού πιστεύει καὶ ἀκολουθεῖ αὐτόν, ἀποτελεῖ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀπὸ ὄλου

τοὺς Χριστιανοὺς μόνον οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχομεν τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀνήκωμεν καὶ ἡμεῖς, διετήρησαν ἄθικτον καὶ ἀκεραίαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. "Ὅλοι ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἔχομεν ἱερὰν ὑποχρέωσιν, ἂν θέλωμεν νὰ εἴμεθα ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν, νὰ πιστεῦωμεν εἰς τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ζῶμεν, ὅπως ὑπαγορεύει ὁ Θεῖος νόμος, ἔχοντες πάντοτε ὡς κώδικα τῆς ζωῆς μας τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Τὸ Εὐαγγέλιον ἐξαίρει ὡς μεγάλας ἀρετάς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, τὴν μετάνοιαν, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν Θεόν, τὴν διαρκῆ προσευχὴν, τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὰ ἐγκόσμια.

3) Μωαμεθανισμός. Εἶναι ἡ τρίτη μονοθεϊστικὴ θρησκεία καὶ νεωτέρα ὄλων τῶν θρησκειῶν. Τὴν θρησκείαν αὐτὴν ἴδρυσεν ὁ Μωάμεθ, πρὸ ἐγεννήθη εἰς τὴν Μέκκαν τῆς Ἀραβίας τὸ 570 μ.Χ. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ νεανικοῦ του βίου ὁ Μωάμεθ ἦτο βοσκὸς καὶ κατόπιν ἔγινεν ἔμπορος. Ὡς τοιοῦτος λοιπὸν ἐγύριζε διαφόρους χώρας, ἐγνωρίσθη μὲ Ἰουδαίους καὶ τοῦ ἤρесе πολὺ ἡ θρησκεία των. Ἐπειδὴ ἦτο ἐκ φύσεως θρησκευτικὸς ἄνθρωπος, ἔξυπνος καὶ ἀρκετὰ φιλόδοξος, ἐδανείσθη ιδέας ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμὸν, ἐπρόσθεσε εἰς τὸ κρᾶμα αὐτὸ καὶ ἰδικὰς του ιδέας πεπλανημένας καὶ οὕτω ἔγινε φλογερὸς προφήτης μιᾶς νέας θρησκείας, πρὸς τὸ ὄνομά του λέγεται Μωαμεθανισμός. Ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία περιέχει καὶ στοιχεῖα τῆς Ἰουδαϊκῆς εἰδωλολατρείας.

Ἐπειδὴ ὁ Μωάμεθ, ἀπὸ διαφόρους ὀπτασίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἦτο ἱκανὸς ἀρχηγός, ἐπεδόθη μὲ φανατισμὸν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς θρησκείας του. Μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἀπέκτησε πολλοὺς ὀπαδοὺς μεταξύ τῶν πατριωτῶν τοῦ Ἀράβων πρὸς τὴν εἰδωλολατρίαν. "Ὅταν δ' ἐπεκράτησε, κάτω ἀπὸ τὴν θρησκείαν του, κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς ἀραβικὰς φυλάς. Οὕτως, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν, ἐδημιουργήθη ἓνα ἀπέραντον καὶ ἰσχυρὸν ἀραβικὸν κράτος τὸ ὁποῖον ἀνέκοψε τὸν δρόμον τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐζημίωσε πολὺ τὴν πατρίδα μας.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μωάμεθ εἶναι γραμμένη εἰς τὸ Κοράνιον, ἱερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν. Εἰς τὸ Κοράνιον, μεταξύ τῶν ἄλλων, ὁ Μωαμεθανισμὸς ὑπόσχεται εἰς τοὺς πιστοὺς ὅτι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν θὰ ἔχουν ὕλικὰς ἀπολαυὰς καὶ διάφορα ἄλλα ψεῦδη πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ τὴν ἰδικὴν μας θρησκείαν. Ἡ θρησκεία αὐτὴ ἔχει ἐξαπλωθῆ ἰδίως εἰς τὴν Πρῶσῳ Ἀσίαν, τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας, οἱ δὲ ὀπαδοὶ τῆς

ύπολογίζονται ἕως 250 ἑκατομμύρια, ἤτοι τὸ 1)8 περίπου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς.

Χριστιανικὴ Ἐκκλησία

Ἐκκλησία γενικῶς εἶναι ἡ συνάθροισις ἀνθρώπων διὰ κάποιον σκοπόν. Ἐπίσης ἐκκλησία σημαίνει καὶ τὸν τόπον τῆς συγκεντρώσεως. Εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, Ἐκκλησία εἶναι τὸ σύνολον τῶν Χριστιανῶν οἱ ὅποιοι ἀναγνωρίζουν ὡς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρά των τὸν Χριστὸν καὶ μετέχουν τῶν αὐτῶν μυστηρίων. "Ὅλα αὐτὰ τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας συνδέει ἡ ἀληθινὴ πίστις.

Ἡ Ἐκκλησία περιλαμβάνει τοὺς Χριστιανούς πού εὐρίσκονται εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἀμαρτίας. Διὰ τοῦτο λέγεται ἀγωνιζομένη καὶ στρατευομένη. Ἐπίσης περιλαμβάνει καὶ τοὺς προαπελθόντας πιστούς, οἱ ὅποιοι ἀνέβησαν εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ λέγεται θριαμβεύουσα.

Ἡ στρατευομένη λέγεται καὶ ὄρατῆ, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς πιστούς πού ζοῦν εἰς τὴν γῆν. Οἱ πιστοὶ αὐτοὶ χωρίζονται εἰς ποιμένοντα καὶ ποιμνενομένου. Ἡ θριαμβεύουσα ὀνομάζεται καὶ ἄορατος, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς οἱ ὅποιοι ἔχουν μεταβῆ εἰς τὸν ἀόρατον κόσμον. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ὀνομάζεται καὶ ἀκράλυτος, διότι καμμία βία ἢ δύναμις ἢ καὶ πλάνη εἶναι εἰς θεῖον νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ ἢ νὰ τὴν καταλύσῃ.

Τὴν Ἐκκλησίαν ἱδρυσεν ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴν διδασκαλίαν, τὰ θαύματά του καὶ κυρίως τὴν σταυρικὴν του θυσίαν καὶ συνέχισαν τὸ ἔργον τῆς οἱ δώδεκα μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος (Ματθ. κη', 18-20).

Οἱ μαθηταὶ τῶν μαθητῶν του καὶ οἱ διάδοχοί των συνέχισαν καὶ συνεχίζουν τὸ ἔργον τὸ χριστιανικόν, τελοῦντες τὰ μυστήρια καὶ οδηγούμενοι ἀπὸ τὸ "Ἅγιον πνεῦμα" (Ἰω. ιδ', 16-26).

Ἡ Ἐκκλησία χαρακτηρίζεται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην μετὰ πολλὰς ἐκφράσεις καὶ εἰκόνας: Ναὸς Θεοῦ, κατοικία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἄμπελος, οἰκοδομὴ κ.τ.λ.

Σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ συνέχισις τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος, δηλαδὴ ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνει μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ μετὰ τὴν παροχὴν τῆς Θείας χάριτος διὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων.

"Ὀργανὰ διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι οἱ κληρικοὶ, δηλαδὴ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι. Οὗτοι διὰ τῆς χειροτονίας λαμβάνουν τὴν Θεῖαν χάριν καὶ ἐξουσίαν διὰ τὰ ποιμαντορικὰ των ἔργα.

Ἡ Ἐκκλησία χαρακτηρίζεται ὡς μία, ἁγία, ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας οἱ Χριστιανοὶ - κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ -

ἦσαν ἠνωμένοι καὶ πιστοὶ εἰς τὰ κηρύγματα τῶν ἀποστόλων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων. Δυστυχῶς ὁμως ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔμεινε ἠνωμένη. Ἀπὸ φιλοδοξίαν τῶν παπῶν, ποὺ ἤθελαν νὰ εἶναι αὐτοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πολλοὺς ἄλλους λόγους γνωστοὺς μας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἐχωρίσθη καὶ ὠνομάσθη ΚΑΘΟΛΙΚΗ ἢ ΔΥΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ἐπειδὴ περιέλαθεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς καὶ ἄλλους λαοὺς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἄλλη Ἐκκλησία, ἐπειδὴ μένει πιστὴ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς θρησκείας μας καὶ περιέλαθεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς τοῦ Χριστιανοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ὠνομάσθη ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.

Τὸν 16ον αἰῶνα ἔγινεν ἡ γνωστὴ μας μεγάλη θρησκευτικὴ μεταρρυθμίσις εἰς τὴν Δύσει μὲ ἀρχηγούς τὸν Λούθηρον, τὸν Ζβίγγλιον καὶ τὸν Καλθίνον. Ἡ μεταρρυθμίσις αὕτη, ποὺ θεωρεῖται ὡς ἡ μεγαλύτερα πνευματικὴ ἐπανάστασις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἱστορίας, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ χωρισθοῦν πολλοὶ λαοὶ ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Οὕτως ἐδημιουργήθη καὶ τρίτη Ἐκκλησία, τῶν Προτεστάντων ἢ Διαμαρτυρομένων. Ἐπομένως ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία χωρίζεται σήμερον εἰς τρεῖς κλάδους:

α) Τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκουν τὰ 25% περίπου τῶν Χριστιανῶν.

β) Τὴν Δυτικὴν ἢ Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνήκουν τὰ 45% περίπου τοῦ χριστιανικοῦ Κόσμου. Καί,

γ) Τῶν Προτεστάντων ἢ Διαμαρτυρομένων, ὅπου ἀνήκουν τὰ 30% τῶν Χριστιανῶν.

Ἡ τελευταία εἶναι διαδεδομένη κυρίως μεταξὺ τῶν Ἀγγλοσαξωνικῶν φυλῶν, εἰς τὴν Βορειοδυτικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Βόρειον Ἀφρικήν.

Ἐκκλησία Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποῖαν ἱδρυσεν αὐτὸς ὁ Κ.Η.Ι.Χ. καὶ οἱ Ἀπόστολοι αὐτοῦ καὶ ἡ ὁποία διαφυλάσσει καὶ μεταδίδει γνησίαν καὶ ἀνόθευτον τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Αὕτη διοικεῖται ἀπὸ τὰ ἐπίτα Πατριαρχεῖα: Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ρωσίας, Ρουμανίας καὶ Σερβίας. Ὁ κάθε Πατριάρχης εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖ ὅλας τὰς ἐκκλησίας ποὺ ὑπάγονται εἰς τὸ Πατριαρχεῖόν του.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, μολονότι ὑπάγεται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι αὐτοκέφαλος (ἐξουσιάζεται δηλαδὴ μόνη τῆς) καὶ διοικεῖται ἀπὸ τὴν Ἱεράν Σύνοδον ποὺ ἔχει τὴν

ἔδραν τῆς εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἶναι ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Ἀθηνῶν ὁ ὁποῖος φέρει τὸν τίτλον «Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος». Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀφορᾷ μόνον τὴν διοίκησίν τῆς. Δογματικῶς εἶναι ἠνωμένη μετὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰς ἄλλας ὀρθοδόξους ἐκκλησίας, διότι διατηρεῖ ἀθίκτους ὄλους τοὺς ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις τῆς θρησκείας μας.

Τὸ ἅγιον Μύρον ἢ Ἐκκλησία μας λαμβάνει ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἄλλοτε μετ' αὐτοῦ διοικητικῆς ἐνότητος.

Ἄλλαι ἀνεξάρτητοι Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εἶναι τῆς Κύπρου καὶ τῶν Ὀρθοδόξων Οὐγγαρίας, Αὐστρίας καὶ Πολωνίας. Πνευματικὸς ἀρχηγὸς ὄλων τῶν ἀνεξαρτήτων Ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, εἶναι ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ Βουλγαρική Ἐκκλησία, ἐπειδὴ δὲν ἐδέχετο ν' ἀναγνωρισθῆ ὡς πνευματικὸν ἀρχηγὸν τῶν Βουλγάρων τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως πού εἶναι πάντοτε Ἕλληνας, ἀπὸ τὸ 1872 διέκοψε τὰς σχέσεις μετὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἔκτοτε ἐκηρύχθη σχισματική. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἤθελε νὰ διορίζη Βουλγάρους ἐπίσκοπους εἰς πόλεις Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὅπου ὑπῆρχον Ἕλληνες ἐπίσκοποι. Ἡ συνύπαρξις ὁμῶς δύο ἐπισκόπων εἰς μίαν πόλιν ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Δι' αὐτὸ ὅταν αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἠνώθησαν μετὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐξεδιώχθησαν οἱ Βούλγαροι ἐπίσκοποι. Ἀρχηγὸς τῆς σχισματικῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὁ Ἐξαρχος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Πρὶν ὁμῶς ἀπὸ δέκα ἔτη ἐζήτησε συγγνώμην καὶ ἔπαυσε νὰ θεωρῆται σχισματική.

Οἱ Ἀρμένιοι, οἱ κόπται τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν καὶ ἐκεῖνοι Ὀρθόδοξοι. Τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα προσεχώρησαν εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Εὐτυχοῦς πού παρεδέχετο μίαν μόνον φύσιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν Θεῖαν καὶ ὄχι τὴν ἀνθρωπίνην. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους οἱ λαοὶ αὗτοί ἀποτελοῦν χωριστὴν τάξιν τῶν Χριστιανῶν καὶ λέγονται Μονοφυσῖται. Ὡστε ἔχομεν λειτουργούσας καὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν Μονοφυσιτῶν καὶ Νεστοριανῶν.

Πρῶτοι Κατηχηταὶ καὶ Κατηχητικαὶ σχολαὶ

Ἡ κατηχητικὴ κίνησις τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζεται εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὰ πρῶτα θήματά τῆς. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ νὰ γίνῃ κανεὶς χριστιανὸς καὶ νὰ εἶναι μέλος τῆς, ὤφειλε νὰ βαπτισθῆ. Πρὸ τοῦ βαπτίσματος ὁμῶς ἦτο ὑποχρεω-

μένος να διδαχθῆ τὰς δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρχὰς τῆς νέας θρησκείας. Ἔπρεπε δηλαδή νὰ διδαχθῆ πρωτίστως τί πρέπει νὰ πιστεῦθαι καὶ τί νὰ πράττῃ καὶ μετὰ τοῦτο νὰ βαπτισθῆ, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅτι ἡ πίστις εἶναι «ἐξ ἀκοῆς», ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ «ρήματος Θεοῦ» (Ρωμ. 16, 17).

Ὅλη αὕτῃ ἡ προπαρασκευὴ ἐγίνετο διὰ προφορικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἐλέγετο Κατήχησις (=μῦσις εἰς κάποιαν διδασκαλίαν).

Οἱ διδασκόμενοι τὴν Κατήχησιν ἐλέγοντο Κατηχούμενοι καὶ ὡς τοιοῦτοι ἐθωροῦντο ὅσοι, ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊκὸν ἢ τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον, ἠσπάζοντο τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅταν αὐτοί, μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ἐβαπτίζοντο ἐλέγοντο πιστοί.

Ἡ Ἐκκλησία μας «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α΄ Τιμοθ. 6', 4). Δι' αὐτὸ καὶ ἐθεώρησε πάντοτε ἱερὸν χρέος τῆς νὰ διδάσκῃ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ προσέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος. Ἡ ἐνέργειά τῆς αὕτη παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος, ὁπότε οἱ Κατηχούμενοι ὄταν ἐτελείωνεν ἡ μῦσις τῶν ὡδηγοῦντο εἰς πηγὴν ὕδατος καὶ ἐκεῖ ἐβαπτίζοντο εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος ἀνεφάνησαν αἱ Κατηχητικαὶ σχολαί. Περίφημος ἦτο ἡ Κατηχητικὴ σχολὴ Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξαν ὁ Πάνταϊνος, ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ Ὠριγένης. Ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα ὑποδείγματα τῶν Κατηχητικῶν σχολῶν ἦτο ἡ σχολὴ τοῦ Τυράνου, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἴδρυσεν σχολὴν ὅπου καθημερινῶς ἐδίδασκε καὶ διελέγετο.

Ἡ μεγαλυτέρα πρόοδος τῆς Κατηχίσεως παρουσιάσθη κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ὁπότε ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμὸν πολλοὶ ἔθνικοι ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον.

Οἱ κληρικοὶ ποὺ εἶχον ἀναλάβει τὸ ἔργον τῆς Κατηχίσεως ἐλέγοντο Κατηχηταί. Ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα μ. Χ. ἡ Ἐκκλησία ἀνέθεσε τὸ ἔργον τῆς Κατηχίσεως εἰς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἀναδόχους (νουνοῦς), οἱ ὅποιοι ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσιν μὲ τὴν μεγαλῶση τὸ νήπιον νὰ τὸ κατηχήσουν. Κατὰ τὸ πλεῖστον ὁμως ἡ Κατήχησις τῶν μικρῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἀναδόχους δὲν γίνεται. Τοῦτο διότι ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἔχουν τὴν χριστιανικὴν μὀρφωσιν ποὺ χρειάζεται καὶ ἄλλοι διότι εἶναι ἐντελῶς ἀγράμματοι. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς τὴν συστηματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Κατηχίσεως ἡ Πολιτεία ἀνέθεσεν εἰς τὰ σχολεῖα. Ἐκεῖ μεταξύ ἄλλων οἱ μαθηταὶ διδάσκονται τί πρέπει νὰ πιστεῦθαι καὶ τί πρέπει νὰ πράττουν, διὰ νὰ γίνων καλοὶ Χριστιανοί. Εἰς τὴν Στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν διδάσκουν σεμνοὶ καὶ πιστοὶ διδάσκαλοι καὶ εἰς τὴν Μέσῃν εἰδικοὶ θεολόγοι. Οὕτω συνεχίζεται τὸ ἔργον τῆς περιφήμου σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου ἐδίδασκοντο κληρικοὶ καὶ μορφω-

μένοι λαϊκοί, διὰ ν' ἀμύνωνται κατὰ τῶν ἑτεροθρήσκων καὶ τῶν αἰρετικῶν.

Ἡ σχολὴ Ἀλεξανδρείας μὲ τὸν καιρὸν εἶχε διαμορφωθῆ ἀπὸ ἀπλῆν Κατηχητικὴν σχολὴν εἰς Θεολογικὴν τοιαύτην (186 μ.Χ.). Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας εἶχεν ἀκμάσει καὶ ἡ σχολὴ Ἀντιοχείας καὶ ἄλλα.

Κατηχητικὴ κίνησις ᾽Ορθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας

Ἄν καὶ τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα διδάσκωνται εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος μας, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἵδρυσε πρὸ 30)ετίας τὰ λεγόμενα Κατηχητικὰ Σχολεῖα. Τὰ σχολεῖα αὐτὰ λειτουργοῦν εἰς τοὺς ναοὺς κατὰ τὰς Κυριακάς, ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν καὶ καθοδήγησιν τῶν Μητροπολιτῶν μας καὶ διδάσκουν κληρικοὶ ἢ λαϊκοί, εἰδικῶς ἐκπαιδευμένοι. Ἡ προσπάθεια αὐτῆ τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχει ἀναληφθῆ ἀπὸ τὸν ἐπίσημον ὄργανισμὸν τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ἐνισχύεται δὲ καὶ ἀπὸ πολλὰ χριστιανικὰ σωματεῖα. Τὰ κατηχητικὰ σχολεῖα ποὺ λειτουργοῦν σήμερον εἶναι τριῶν τύπων:

α) Τὰ Κατώτερα, ὅπου φοιτοῦν μαθηταὶ τῆς Δ' Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν Δημοτικῶν Σχολείων.

β) Τὰ Μέσα, ὅπου φοιτοῦν μαθηταὶ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων τῶν Γυμνασίων ἢ ἄλλων ἰσοτίμων σχολῶν.

Καὶ γ) Τ' Ἀνώτερα ὅπου φοιτοῦν μαθηταὶ τῶν τριῶν μεγαλυτέρων τάξεων τῶν Γυμνασίων.

Τὰ Κατηχητικὰ σχολεῖα δὲν παρέχουν μόνον θρησκευτικὰς γνώσεις εἰς τοὺς μαθητάς των ἀλλὰ συντελοῦν πολὺ εἰς τὸ ν' ἀποκοτῶν οὗτοι καλὰς συνηθείας, ὅπως: Νὰ ἐκκλησιάζωνται τακτικὰ καὶ νὰ παρακολουθοῦν μὲ εὐλάβειαν καὶ μεγάλην προσοχὴν τὴν Θεῖαν λειτουργίαν. Νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς διάφορα φιλανθρωπικὰ ἔργα ἢ ἔργα κοινῆς ὠφελείας. Νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ νοσοκομεῖα διὰ νὰ αἰσθάνωνται θαυτέτερα τὸν ἀνθρώπινον πόνον κλπ. Ἐχει μάλιστα παρατηρηθῆ ὅτι ὅσα παιδιὰ φοιτοῦν εἰς Κατηχητικὰ Σχολεῖα, ἀποφεύγουν τὰς κακὰς συναναστροφὰς καὶ τὰ ἄσεμνα θεάματα, σέβονται τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς μεγαλυτέρους των, ἐνισχύουν τοὺς πτωχοὺς συμμαθητάς των μὲ ὅτι τρόπον ἢμποροῦν καὶ ἀσκοῦν περισσότερον τῶν ἄλλων τὴν ἀρετὴν. Ἐπίσης ἢμποροῦν νὰ ἀμύνωνται ἐναντίων τῶν αἰρετικῶν καὶ πάσης ἀντιχριστιανικῆς θεωρίας.

Ὅρισμός και πηγαί Χριστιανικῆς Κατήχσεως

Καθὼς γνωρίζομεν ἀπὸ προηγούμενον κεφάλαιον, ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐθεώρησεν ἐξ ἀρχῆς ὡς καθήκον αὐτῆς νὰ κατηχή, δηλ. νὰ διδάσκη τί πρέπει νὰ πιστεύη καὶ νὰ πράττη κάθε ἄνθρωπος, διὰ νὰ γίνῃ ἄξιον μέλος αὐτῆς. Ἡ συστηματικὴ αὐτὴ διδασκαλία τῶν δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὀνομάζεται Ἱερὰ Κατήχσις.

Πηγαί ἀπ' ὅπου ἡ Ἱερὰ Κατήχσις ἀντλεῖ τὰς δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας μας, εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερὰ παράδοσις.

I. Ἁγία Γραφή

Λέγοντες Ἁγίαν Γραφὴν ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν Ἱερῶν Βιβλίων τὰ ὁποῖα ἔγραψαν ἅγιοι ἄνδρες τοῦ Θεοῦ, φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοῦτο λέγονται καὶ θεόπνευστα.

«Πᾶσα γραφή», γράφει ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος πρὸς τὸν μαθητὴν του Τιμόθεον, «θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ», διὰ νὰ εἶναι τέλειος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ (Β' Τιμοθ. γ', 16).

Ἡ τεραστία ὑπεροχὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀπὸ τ' ἄλλα βιβλία, φαίνεται:

α') Ἀπὸ τὰς προφητείας ποὺ περιέχει.

Ὁ Προφῆτης Μιχαίας τὸ 750 π. Χ. προφητεύει ὅτι ὁ Ἰησοῦς θὰ γεννηθῆ εἰς τὴν Βηθλεὲμ (Μιχ. ε' 20), ὁ δὲ Δαυιὴλ ὀρίζει καὶ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεώς του (Δαν. θ', 25). Ὁ Ἡσαΐας πάλιν, προφητεύει ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ γεννηθῆ ἀπὸ τὴν Παρθένον (Ἡσ. ζ', 14). Ὁ Δαβὶδ ἐπίσης προλέγει ὅτι θὰ τρυπήσουν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ τοῦ δώσουν ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν χολὴν καὶ ξύδι (Ψαλμ. κβ', 16 καὶ εθ', 21).

Τέλος ἄλλος προφῆτης, ὁ Ζαχαρίας, προφητεύει τὸ 520 π. Χ. ὅτι ὁ Κύριος θὰ πωληθῆ ἀντὶ 30 ἀργυρίων (Ζαχ. ια', 12).

β') Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ νὰ δεῖξη πόσην ἀξίαν ἔχει ἡ Ἁγία Γραφή, λέγει χαρακτηριστικῶς εἰς τὴν παραβολὴν του «περὶ τοῦ πλουσίου καὶ πτωχοῦ Λαζάρου» ὅτι ὁ Μωσαϊκὸς νόμος καὶ τὰ ὄσα ἐδίδαξαν οἱ προφῆται εἶναι πιὸ ἀξιόπιστα διὰ τὴν μετάνοιαν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγερθῆ νεκρὸς ἢ νὰ καταβῆ ἄγγελος Κυρίου εἰς τὴν γῆν (Λουκ. ιστ', 31). Τοῦτο θεθαίως εἶναι πολὺ φυσικόν, διότι ὁ δεσπότης τῶν ἀγγέλων καὶ ὁ Κύριος τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζώντων, αὐτὸς ἐνομοθέτησε τὰς Θείας Γραφάς.

γ') Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Πατέρας καὶ Διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας διεκήρυξαν τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν Θείων Γραφῶν:

Ὁ Θεῖος Χρυσόστομος κηρύττει ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῆ ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν μελετᾷ τὰς Ἁγίας Γραφάς. Παντοῦ, λέγει, ἡ Ἁγία Γραφή μὲ τὸν νόμον, τοὺς προφῆτας, τοὺς ἀποστόλους καὶ μ' αὐτὸν τὸν Δεσπότην, μᾶς κράζει κοντά της ὅπως κράζει ἡ φιλόστοργος μητέρα τὰ παιδιὰ της. Καὶ μᾶς κατατοπίζει ἡ Ἁγία Γραφή καὶ δι' ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ δι' ἐκεῖνα ποὺ γίνονται τώρα καὶ δι' ἐκεῖνα ποὺ θὰ γίνουν ἀργότερα (Χρυσ. τομ. νθ', 534).

Ἐπίσης ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, πατὴρ τῆς Ὁρθοδοξίας, διδάσκει μεταξὺ τῶν ἄλλων, διὰ τὴν σπουδαιότητα τῶν Γραφῶν: «Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰς κακίας δὲν ἐπιτυγχάνονται μὲ ἄλλον τρόπον παρά μόνον μὲ τὴν μελέτην τῶν Θείων Γραφῶν». Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος: «Ἐὰν ἀμελήσω τὰς Γραφάς ἀπὸ ποῦ θὰ ἔλθῃ ἡ γνῶσις; Καὶ ἐὰν ἐγκαταλείψω τὴν γνῶσιν, ἀπὸ ποῦ ἢ πίστις;... Ἡ Γραφή εἶναι τροφὴ τῆς ψυχῆς» (Ἀθαν. τομ. κη', 1304).

Καὶ πράγματι τὸ θεόπνευστον αὐτὸ βιβλίον, ἡ Ἁγία Γραφή, ποῦ μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χύνει τὸ Θεῖον φῶς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Χριστιανοῦ, εἶναι ὁ πολυτιμώτερος σύντροφος καὶ τὸ μόνον μέσον ποῦ διαπλάσσει ἠθικῶς τὸν ἄνθρωπον, θερμαίνει τὴν καρδίαν του, τὸν κάμνει νὰ ὑψῶνεται πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ πλησιάζει περισσότερο τὸν Θεόν. Ἡ Ἱστορία ἀναφέρει ὅτι κατὰ χιλιάδας μετρῶνται οἱ Χριστιανοὶ ποὺ ἀφῆκαν τὸν κακὸν δρόμον καὶ ἔγιναν οἱ ἀγαθότεροι ἄνθρωποι τῆς γῆς, ἐπειδὴ ἐμελετοῦσαν τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι ὁ μέγας Ἠθικὸς Κῶδιξ παντὸς ἀνθρώπου, οἰασδήποτε φυλῆς καὶ ἐθνικότητος, ἄς τὴν διαφυλάττωμεν ὡς πολύτιμον παρακαταθήκην, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ καὶ ἄς διαφυλάσσωμεν τὰς Θείας αὐτῆς ἀληθείας ἐντὸς τῶν καρδιῶν μας (Λουκ. ι', 39).

Διαιρέσεις Ἁγίας Γραφῆς

Ἡ Ἁγία Γραφή ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη διδάσκει πῶς ὁ Θεὸς ἐφάνερωσε τὸ θέλημά του εἰς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν. Δηλαδή μὲ ἄλλα λόγια ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περιέχει τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν ὁποίων προπαρασκευάσθη καὶ κατόπιν ἐπραγματοποιήθη ἡ λύτρωσις τοῦ Κόσμου.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη περιλαμβάνει τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ συνάμα ὅλας τὰς ἀληθείας, τὰς ὁποίας πᾶς Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ πιστεῦῃ καὶ νὰ ἐφαρμόξῃ εἰς τὸν βίον του, ἐὰν θέλῃ νὰ σωθῆ. Εἶναι ἡ νέα συμφωνία τοῦ Θεοῦ μὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐσφραγίσθη μὲ τὸ αἷμά του.

Α'. Παλαιά Διαθήκη

Ἡ Παλαιά Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ 49 βιβλία τὰ ὁποῖα διαιροῦνται εἰς Ἱστορικά, Διδακτικά καὶ Προφητικά. Ἀπὸ αὐτά, τὰ Ἱστορικά περιέχουν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ καὶ τῆς Θείας ἀποκαλύψεως, τὰ Διδακτικά διαφόρους διδασκαλίας καὶ σοφᾶς συμβουλᾶς καὶ τὰ Προφητικά διαφόρους προφητείας.

α) Ἱστορικά βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι :

1) Ἡ Πεντάτευχος. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχαιοτάτη ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, λέγεται δὲ Πεντάτευχος διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 τεύχη, ἥτοι μικρότερα βιβλία. Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον ὁ Μωϋσῆς φωτίζεται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ περιγράφει πῶς ἐδημιουργήθη ὁ Κόσμος. Διὰ τοῦτο τὸ βιβλίον λέγεται Γένεσις. Τὸ δεύτερον βιβλίον περιγράφει πῶς ἐγένινεν ἡ ἔξοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ λέγεται Ἐξοδος. Τὰ ἄλλα τρία βιβλία περιγράφουν πῶς ἐδόθη ὁ Νόμος καὶ ἄλλα γεγονότα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μωϋσέως καὶ αὐτὰ εἶναι: τὸ Λευϊτικόν, οἱ Ἀριθμοὶ καὶ τὸ Δευτερονόμιον.

2) Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔγραψεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, διάδοχος τοῦ Μωϋσέως, καὶ περιέχει πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, τὴν Παλαιστίνην.

3) Οἱ Κριταί. Περιέχει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ποὺ τὸν ἐκυβερνοῦσαν οἱ Κριταί.

4) Ἡ Ρούθ. Περιέχει τὴν στοργικὴν ἱστορίαν τῆς καλῆς νύφης Ρούθ, ἡ ὁποία ἐν τέλει μετὰ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὸν ἐνάρετον βίον τῆς γίνεται σύζυγος τοῦ πλουσίου Βοὺζ καὶ προμάμη τοῦ Δαυΐδ, ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ ὁποίου προῆλθεν ὁ Σωτήρ.

5) Τὰ τέσσαρα βιβλία τῶ Βασιλειῶν. Περιέχουν τὴν ἱστορίαν τῶν βασιλείων τοῦ Ἰσραὴλ, μέχρι τῆς ἐποχῆς ποὺ ὁ Ναβουχοδονόσωρ κατέστρεψε τὰ Ἱεροσόλυμα.

6) Τὰ δύο βιβλία τῶν Παραλειπομένων. Περιέχουν ὅσα παρελήφθησαν ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν.

7) Τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἐσδρα καὶ ἔν τοῦ Νεεμίου. Εἰς αὐτὰ ἐξιστορεῖται πῶς, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, ἐπανήλθον οἱ Ἰσραηλίται ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν.

8) Ὁ Τωθίτ. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχεται ἡ ἱστορία τοῦ Τωθίτ. Ὁ Τωθίτ ἦτο πολὺ πλούσιος καὶ φιλόνητος Ἰουδαῖος καὶ εἶχε κάμει αἰχμάλωτος μετὰ τὸν υἱὸν τοῦ Τωθίαν εἰς τὴν Νινευί, πρωτεύουσαν τῆς Ἀσσυρίας. Ἐπειδὴ ὡς φιλόνητος ποὺ ἦτο εἶχεν εὐεργετήσει πολὺν κόσμον, ὁ ἀρχάγγελος Ραφαήλ συνεβούλευσε τὸν Τωθίαν νὰ ἀλείψῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πατρὸς του μετὰ χολὴν ψαριοῦ καὶ μετὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐθεραπεύθη.

9) Τὰ θειβλία τῆς Ἰουδαῆθ καὶ τῆς Ἑσθήρ. Περιέχουν τὴν ἱστορίαν τῶν δύο τούτων ἡρωϊδων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐβοήθησαν τοὺς πατριώτας των Ἰουδαίους νὰ ἐλευθερωθοῦν.

10) Τὰ τρία θειβλία τῶν Μακκαθαίων. Περιέχουν τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Ἰουδαίων, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Μακκαθαίων, ὅταν ἐπὶ ἓνα αἰῶνα ἐπολεμοῦσαν κατὰ τῶν Σελευκιδῶν καὶ ἠλευθέρωσαν τὴν Παλαιστίνην.

β) Διδακτικὰ βιβλία εἶναι :

1) Τὸ θειβλίον τοῦ Ἰώθ. Περιέχει τὰ πολλὰ θάσανα ποὺ ἔστειλεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰώθ, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστιν του καθὼς καὶ τὴν ἀμοιβὴν ποὺ ἔλαβεν εἰς τὸ τέλος ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὴν μεγάλην ὑπομονὴν καὶ τὴν πίστιν του.

2) Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαθίδ. Τὸ θειβλίον περιέχει 150 ψαλμοὺς ψαλμούς, μετανοίας καὶ συγγνώμης ποὺ ἔγραψεν ὁ Δαθίδ ἀπὸ διάφορα περιστατικά. Τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαθίδ συχνὰ ἀκούομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

3) Αἱ Παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος. Εἰς τὸ θειβλίον περιέχονται διάφοροι σοφαὶ γινῶμαι καὶ διδακτικαὶ παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος, πολὺ χρήσιμοι εἰς τὸν βίον μας.

4) Ὁ Ἐκκλησιαστής. Καὶ τὸ θειβλίον τοῦτο ἐγράφη ἀπὸ τὸν Σολομῶντα καὶ παριστάνει τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

5) Τὸ Ἐσθμαάσμάτων: Λυρικώτατον θειβλίον εἰς τὸ ὅποιον ὁ Σολομῶν παριστάνει μὲ ἀλληγορικὸν τρόπον τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

6) Ἡ σοφία τοῦ Σολομῶντος. Περιέχονται σοφὰ διδάγματα τοῦ Σολομῶντος, περιφήμου διὰ τὴν σοφίαν του.

7) Ἡ σοφία τοῦ Σειράχ. Περιέχει καὶ τοῦτο σοφὰ διδάγματα καὶ ἄλλας ἠθικὰς συμβολάς.

γ) Προφητικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι :

1) Τὰ θειβλία τῶν τεσσάρων μεγάλων Προφητῶν, Ἡσαίου, Ἰερემίου, Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ.

2) Δώδεκα ἄλλα θειβλία μικρῶν προφητῶν, ἦτοι τοῦ Ὡσηέ, τοῦ Ἀμώς, τοῦ Ἰωνᾶ, τοῦ Ἀθθακούμ, τοῦ Ζαχαρία καὶ ἄλλων. Τὰ θειβλία τῶν προφητῶν, μεταξὺ τῶν ἄλλων προφητειῶν, προλέγουσιν καὶ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν κόσμον.

“Ὅλα τὰ θειβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατ’ ἀρχὰς ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Ἐλάχιστα μόνον ἐγράφησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ὅπως π.χ. τὰ δύο θειβλία τῶν Μακκαθαίων κ.λ.π. Ἀργότερον μετεφράσθησαν ἀπὸ 72 Ἑβραίουσ, ποὺ ἐγνώριζαν ἑλληνικά, εἰς τὴν γλῶσ-

σάν μας τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς αὐτὴν κυκλοφοροῦν σήμερον εὐρύτατα. Ἡ μετάφρασις αὕτη, διὰ τὸ στρογγυλὸν τοῦ ἀριθμοῦ, λέγεται μετάφρασις τῶν 70 (0') καὶ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς χάριν τῶν Ἑβραίων, οἱ ὅποιοι ἐζοῦσαν ἐκτὸς τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐλλήνιζον.

Β' Καινὴ Διαθήκη

Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ 27 βιβλία καὶ διαιροῦνται καὶ αὐτὰ εἰς Ἱστορικά, Διδακτικά καὶ Προφητικά.

α) Ἱστορικά βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι :

1) Τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἦτοι τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, τὸ κατὰ Μᾶρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην. (Περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου ἐκάστου Εὐαγγελιστοῦ βλέπε εἰς τὰ βιβλία μας «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Ε' Δημοτικοῦ» σελ. 41 κ. ἑ. καὶ «Εὐαγγελικαὶ Περικοπαὶ» σελ. 8-12).

2) Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, πού εἶναι ἡ πρώτη Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ἐξιστορεῖται ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν τὸ ἔργον τῶν Ἀποστόλων διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἰδίως τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου.

β) Διδακτικά βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι :

1) Αἱ δέκα τέσσαρες ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἦτοι: Μία πρὸς Ῥωμαίους, δύο πρὸς Κορινθίους, μία πρὸς Γαλάτας, μία πρὸς Ἐφεσίους, μία πρὸς Φιλιππίσιους, μία πρὸς Κολασσαεῖς, δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς, δύο πρὸς Τιμόθεον, μία πρὸς Τίτον, μία πρὸς Φιλήμονα καὶ μία πρὸς Ἑβραίους.

2) Αἱ ἑπτὰ καθολικαὶ ἐπιστολαί. Μίαν ἀπὸ αὐτὰς ἔγραψεν ὁ Ἰάκωβος, δύο ὁ Πέτρος, τρεῖς ὁ Ἰωάννης καὶ μίαν ὁ Ἰούδας. Λέγονται δὲ καθολικαὶ διότι δὲν ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς μιᾶς πόλεως ἢ πρὸς ὠρισμένον ἄτομον ὅπως αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ πρὸς ὅλον τὸν Κόσμον.

γ) Προφητικὸν βιβλίον εἶναι :

Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου. Εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, μὲ συμβολικὰς καὶ ὑπερφυσικὰς διηγήσεις προφητεῖει τὴν πάλιν τῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς Ἑθνικοὺς καὶ ὅτι εἰς τὸ τέλος παρ' ὅλα τὰ ἐμπόδια θὰ ἐξαπλωθῇ παντοῦ καὶ θὰ θριαμβεύσῃ. Ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία ἐγράφησαν εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐγράφη εἰς τὴν ἑβραϊκὴν καὶ μετεφράσθη ἀμέσως εἰς τὴν ἐλληνικὴν.

Ἱερὰ Παράδοσις

“Όταν ὁ Κύριος ἐδίδασκεν ἐπὶ τῆς γῆς οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἔγραφαν τὴν διδασκαλίαν του ἀλλ’ οὔτε καὶ τὴν ἰδικὴν των, ὅταν ἤρχισαν νὰ κηρύττουν μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὰ κηρύγματα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων ἤρχισαν νὰ γράφονται εἰς τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης 20 περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς πρώτης Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Εἶναι ὅμως φανερόν ὅτι ὅσα ἐδίδαξεν ὁ Κύριος ἐπὶ τρία ἔτη καὶ κατόπιν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν οἱ Ἀπόστολοι, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γραφοῦν ὅλα εἰς τὰ 27 βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐγράφησαν ἐλάχιστα μόνον (Ἰω. κα’, 25). Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, μετεδόθη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. “Όσαι λοιπὸν χριστιανικαὶ ἀλήθειαι καὶ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας μας δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, συμφωνοῦν ὅμως μὲ αὐτήν, ἀποτελοῦν τὴν Ἱερὰν μας Παράδοσιν. “Όστε Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι ἡ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μεταδοθεῖσα διδασκαλία τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἡ ὁποία εἶναι συμπλήρωμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ προῖον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ ὅτι τὸ περισσότερον μέρος τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων δὲν περιέχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, αὐτὸ τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἴδια Ἁγία Γραφή πού συχνά μᾶς προτρέπει νὰ διαφυλάττωμεν τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει: «Καὶ πολλὰ ἄλλα θαύματα ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν του, πού δὲν εἶναι γραμμένα εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν μου» (Ἰω. κ’, 30). Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος: «Εἶναι δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα πού ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς ὥστε ἂν ἐνεγράφοτο ὅλα, ὁ κόσμος δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ χωρέσῃ τὰ γραφόμενα βιβλία» (Ἰω. κα’, 25). Ἐπίσης ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνιστᾷ καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ κρατοῦν τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας πού ἐδίδαξεν ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, εἴτε μὲ τὸ στόμα εἴτε μ’ ἐπιστολάς (Β’ Θεσ. β’, 15).

Ἄλλὰ καὶ οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, αὐτὰ περίπου ἔγραφαν περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως:

Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος λέγει: «Δὲν παρέδωσαν ὅλα οἱ Ἀπόστολοι δι’ ἐπιστολῶν ἀλλὰ πολλὰ εἶναι ἄγραφα. “Όπως αἱ ἐπιστολαὶ οὕτω καὶ αὐτὰ εἶναι ἀξιόπιστα» (Ἰω. Χρ. ξβ’, 488).

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει: «Πολλὰ ἀκόμη εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πού δὲν ἔχουν γραφῆ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Φυλάττονται ὅμως ὥσάν νὰ εἶναι γραμμένα.

Συμφώνως πρὸς τ’ ἀνωτέρω καὶ τὴν Διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι δευτέρα πηγὴ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἔχει τὸ ἴδιον κύρος μὲ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Μά-

λιστα ἐρμηνεύει τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν συμπληρώνει. Χωρὶς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἢ ὅποια εἰς πολλὰ σημεῖα εἶναι δυσνόητος. Αὕτη (ἢ Ἱερὰ Παράδοσις) εἶναι ἀρχαιότερα καὶ αὐτῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης διότι ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι προφορικῶς ἐδίδαξαν καὶ προφορικῶς διεδίδετο ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία μέχρι τοῦ 48 μ. Χ., ὅποτε ἤρχισαν νὰ γράφονται τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Κατὰ συνέπειαν ἄνευ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως δὲν θὰ διεσώζετο, μέχρι τῆς ἐποχῆς μας, ἀκεραία ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

Πολλὰ ἔθιμα ποῦ διατηρεῖ σήμερον ἡ Ἐκκλησία ὀφείλονται εἰς τὴν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μετάδοσιν τῶν χριστιανικῶν διδαγμάτων καὶ ἀληθειῶν, ἥτοι εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Αὐτὰ εἶναι: Ὁ τρόπος, ποῦ γίνεται ἡ Θεία λειτουργία καὶ αἱ ἄλλαι ἀκολουθίαι· τὰ μυστήρια· τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ· ὁ στολισμὸς τῶν ναῶν μὲ εἰκόνας· τὰ ἅμφια τῶν κληρικῶν· αἱ νηστεῖαι· τὸ νὰ στρεφώμεθα πρὸς ἀνατολὰς ὅταν προσευχώμεθα καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἔχει διαφυλάξει τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, ὅπως ἀκριβῶς παρεδόθη ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Ἀντιθέτως ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία τὴν ἔχει νοθεύσει εἰς πολλὰ σημεῖα μὲ ἀνθρωπίνους πλάνας. Τέλος ἡ Ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων, ὅπως ἔχομεν μάθει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, δὲν ἀναγνωρίζει καθόλου τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Διὰ τοῦτο οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲν ἔχουν εἰκόνας εἰς τοὺς ναοὺς, δὲν κάνουν τὸν σταυρὸν τῶν, δὲν νηστεύουν κτλ. Ἡ διδασκαλία αὕτη τῶν Διαμαρτυρομένων εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπὸ πνεύμα ἀντιθέσεως πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἠρνήθησαν τὴν Ἱερὰν παράδοσιν. Ἔπεσαν εἰς μεγάλην πλάνην.

Παρά ταῦτα ἡ Ἱερὰ Παράδοσις διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἀνόθευτος διότι περιλαμβάνεται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν τοπικῶν τοιούτων τὰς ὁποίας ἐπεκύρωσαν αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι καθὼς καὶ εἰς τὴν γραπτὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ὑπάρχει ὁμόφωνος γνώμη αὐτῶν περὶ ζητημάτων πίστεως.

Διαιρέσεις ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Κατηχήσεως

Ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχσις διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα τμήματα: τὸ Δογματικὸν καὶ τὸ Ἠθικόν.

Τὸ πρῶτον, τὸ Δογματικόν, διδάσκει τί πρέπει νὰ πιστεύῃ ὁ κάθε Χριστιανός. Τὸ δεύτερον, τὸ Ἠθικόν, περιλαμβάνει τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ κανονίζωμεν ὄλον τὸν βίον μας, διὰ νὰ λεγώμεθα ἀληθινοὶ Χριστιανοὶ καὶ νὰ γίνωμεν μέτοχοι τῆς αἰωνίου βασιλείας του. Δηλαδή διδάσκει τί πρέπει νὰ πράττῃ ὁ Χριστιανός.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

✓ Σύμβολον τῆς πίστεως

Τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, δηλαδή αἱ θεμελιώδεις ἀλήθειαι τὰς ὁποίας πᾶς χριστιανὸς ὀφείλει νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ ἐφαρμόζῃ, περιέχονται ὅπως γνωρίζομεν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱεράν Παράδοσιν. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν εἶναι εὐκόλον εἰς κάθε ἄνθρωπον νὰ γνωρίξῃ ὅσα γράφει ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Ἱερά Παράδοσις, διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία μας ἔκαμε σύντομον καὶ καθαρὰν ἔκθεσιν περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ κάθε Χριστιανὸς εἰς δώδεκα παραγράφους ποὺ ἐπροτάχθησαν καὶ ποὺ λέγονται ἄρθρα.

Ἡ σύντομος αὕτη ἔκθεσις εἶναι τὸ γνώρισμα κάθε Ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ καὶ λέγεται σύμβολον τῆς πίστεως. Τὰ δώδεκα ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως εἶναι:

1) Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

2) Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινόν, ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3) Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπίσαντα.

4) Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5) Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

6) Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

7) Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8) *Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.*

9) *Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.*

10) *Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.*

11) *Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.*

12) *Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.*

Ἐπισημασμένη διὰ τὴν συνταχθῆναι τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἔδωκεν ἕνα ἀίρετικὸς ὀνομαζόμενος Ἄρειος. Αὐτὸς ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τέλειον κτίσμα του. Ἐπομένως ὁ Ἄρειος δὲν ἀνεγνώριζε τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ αἵρεσις τοῦ Ἄρειου ἀπέκτησε πολλοὺς ὁπαδοὺς, ἐδημιουργήθη μεγάλη ἀνωμαλία εἰς τὰς τάξεις τῶν Χριστιανῶν. Αὐτοκράτωρ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Διὰ τὴν σταματήσασθαι λοιπὸν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τὸ κακὸν καὶ τὴν διατηρηθῆναι τὴν ἐνότητά τῆς Ἐκκλησίας, ἐκάλεσε τὴν Ἀ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῷ 325 μ. Χ. εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, ἔλαβον δὲ μέρος 318 πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Σύνοδος τῆς Νικαίας, ἔπειτα ἀπὸ ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, ἐξέδωκεν ἀπόφασιν μετὰ τὴν ὁποίαν κατεδικάσθη ἡ αἵρεσις τοῦ Ἄρειου καὶ συνετάγησαν τὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Μετὰ τὸ πρῶτον ἄρθρον ὁ Χριστιανὸς ὁμολογεῖ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ μετὰ τὰ ἕξ ἄλλα ἄρθρα, ὁμολογεῖ πίστιν εἰς τὸν Χριστόν.

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ χρόνια παρουσιάσθη καὶ ἄλλη αἵρεσις ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Μακεδόνιον. Αὐτὸς πάλιν ἐδίδασκεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι τὸ ἴδιον μετὰ τὸν Πατέρα ἀλλὰ κτίσμα του. Ἀπὸ τῆν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου ἐδημιουργήθησαν νέα φιλονικεῖα μετὰ τῶν Χριστιανῶν. Δι' αὐτὸ ὁ τότε Αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως Μέγας Θεοδοσίος, ἠναγκάσθη νὰ καλέσῃ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας εἰς Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἢ ὁποῖα συνήλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 381. Ἡ Σύνοδος ἐκείνη κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου καὶ συνεπλήρωσε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως μετὰ πέντε ἄρθρα ἀκόμη. Οὕτως ἐγένεον δώδεκα. Ἐκτοτε ἀπαγγέλλεται κατὰ τὴν Θεῖαν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας Ἱερὰς ἀκολουθίας, ὅπως εἰς τὸ βάπτισμα κ.τ.λ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Θ Θ Ε Ο Σ

Ἄρθρον 1ον: *Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.*

Μὲ τὸ πρῶτον ἄρθρον ὁ Χριστιανὸς διδάσκεται ὅτι πρέπει νὰ πιστεύῃ εἰς ἕνα Θεὸν καὶ μόνον, ποῦ εἶναι πατὴρ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν ὄλον τὸν κόσμον. Δηλαδή τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν γῆν ποῦ φαίνονται καὶ ὅσα δὲν φαίνονται, ὅπως οἱ ἄγγελοι, οἱ ἀρχάγγελοι καὶ τὰ πνεύματα.

Διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ ἔχομεν πολλὰς ἀποδείξεις: Πρώτη τοιαύτη εἶναι ἡ ἔμφυτος ἰδέα εἰς κάθε ἀνθρώπον ἀπὸ τότε ποῦ θὰ γεννηθῆ ὅτι ὑπάρχει μία ἀνωτέρα καὶ ὑπερτάτη δύναμις, ποῦ κυβερνᾷ τὸν κόσμον. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ θάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι λαοὶ παραδέχονται τὴν ἰδέαν αὐτήν. Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ δύναμις κινεῖ τὸν ἀνθρώπον νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ὑπαρξιν ἀνωτάτου ὄντος. Ἡ ἀπόδειξις αὐτὴ λέγεται ἱστορικὴ.

Δευτέρα ἀπόδειξις εἶναι ἡ σκέψις πὼς τίποτε δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ μόνον του, οὔτε καὶ μία καλύθη διότι ὅλα χρειάζονται τὸν τεχνίτην των. «Πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τινος, ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας Θεὸς» λέγει ἡ Ἁγία Γραφή («Ἐβρ. γ', 4). Διὰ τὴν ὑπάρχῃ λοιπὸν τόση ἀρμονία καὶ τάξις εἰς τὸν κόσμον, θὰ εἶπη ὅτι κάποια μεγίστη δύναμις διευθύνει τὸ σύμπαν καὶ αὐτὴ δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ πράγματι: Δὲν θὰ ἔμποροῦσε νὰ συντηρῆται ἐπὶ τόσα χρόνια ὁ κόσμος αὐτός, ποῦ εἶναι καθ' ὅλα τέλειος, ἂν δὲν ἐκανονίζετο ἀπὸ ὀρισμένους φυσικοὺς νόμους καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἐπιβλέπῃ καὶ νὰ τὸν διευθύνῃ. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα Σου Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποιήσας» ἀναφωνεῖ ὁ ψαλμωδὸς Δαβὶδ καὶ μαζὶ του κάθε ἀνθρώπος, ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, ὅταν ἴσταιται μὲ εὐλάβειαν πρὸ τοῦ τεραστοῦ ναοῦ ποῦ λέγεται Φύσις. Ἡ ἀπόδειξις αὐτὴ λέγεται Κοσμολογικὴ.

Τρίτη ἀπόδειξις διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ συνειδησίς μας, ἡ ἐσωτερικὴ δηλαδή φωνὴ ποῦ κρίνει ἐλεύθερα τὰς πράξεις μας. Οὕτως ἂν ἡ πράξις ποῦ ἐκάμαμε εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν ἠθικὸν νόμον, αἰσθανόμεθα χαράν. Τοῦναντίον ἂν εἶναι κακὴ, δηλαδή δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰς ἐντολάς καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ συνειδησίς μας ἐλέγχει διὰ τὴν παράβασιν αὐτήν. Ἡ ἀπόδειξις αὐτὴ λέγεται Ἠθικὴ.

Τετάρτη ἀπόδειξις εἶναι ἡ Τελολογικὴ (τῆς σκοπιμότητος ὄλων τῶν δημιουργημάτων, ἀρμονία καὶ τάξις).

Πέμπτη, τέλος, αποδείξεις είναι ή 'Οντολογική. 'Ο πόθος δηλαδή πρὸς τὸ τέλειον μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὸ τέλειον ὄν, τὸν Θεόν. Μόνον πλησίον του ἱκανοποιεῖται ὁ πόθος οὗτος.

'Η 'Αγία Γραφή ἐπιθεβαιοῖ τὰς ἀποδείξεις αὐτάς.

'Επειδὴ ὁμως παρ' ὅλας τὰς ἀποδείξεις διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀτελής δὲν θά ἠδύνατο νὰ ἔχη πιστὴν ἔννοιαν διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, κατῆλθεν ὁ 'Ιησοῦς Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ μᾶς ἐφανέρωσε ποῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς Θεός.

'Ιδιότητες τοῦ Θεοῦ

'Η γνώσις μας περὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ εἶναι ἀτελής. 'Ο 'Απόστολος Παῦλος τονίζει ὅτι εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν μερικῶς μόνον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν τὸν Θεόν, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ζωὴν θά ἔχωμεν τελειότεραν γνώσιν αὐτοῦ. «'Αρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη» (Α' Κορινθίους ιγ', 12).

Κατὰ τὰ δόγματα τῆς 'Αγίας Γραφῆς καὶ τῆς 'Ιερᾶς Παραδόσεως τῆς 'Εκκλησίας, ὁ Θεὸς ἔχει τὰς ἑξῆς ἰδιότητας:

1) Εἶναι ἕνας. Τὸ ὅτι εἶναι ἕνας μόνον Θεός, μᾶς τὸ λέγει καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὴν πρώτην ἐντολήν: «'Εγὼ εἰμὶ Κύριος ὁ Θεὸς σου» οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν 'Εμοῦ».

2) Εἶναι Πνεῦμα. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὕλικὸν σῶμα ὅπως ἡμεῖς ἀλλὰ πνεῦμα, τέλειος καὶ ἄπειρος. Δηλαδή δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος. «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν 'Ιησοῦς Χριστὸς, ὅταν ὠμιλοῦσε μὲ τὴν Σαμαρείτιδα εἰς τὸ φρέαρ τοῦ 'Ιακώβ καὶ καθώρισε τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ('Ιω. δ', 24).

3) Εἶναι ἀόρατος καὶ πανταχοῦ παρών. 'Αφοῦ ὅπως εἶπομεν ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, οὔτε φαίνεται οὔτε κατοικεῖ εἰς ὀρισμένον μέρος. "Οπου καὶ νὰ σταθῶμεν εἶναι παρών. «Κανεὶς δὲν ἔχει ἰδῆ ἀκόμη τὸν Θεόν, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἰδῆ» μᾶς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς 'Ιωάννης. Πολλὰς φορές εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, κατὰ τὴν θάπτισιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν 'Ιορδάνην καὶ ἀργότερον κατὰ τὴν Μεταμόρφωσίν του εἰς τὸ ὄρος Θαβῶρ ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, μόνον ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἠκούσθη, κανεὶς ὁμως δὲν τὸν εἶδε. 'Επίσης τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ πολλὰς φορές ἀναφέρει ἡ 'Αγία Γραφή καὶ ἡ 'Ιερὰ Παράδοσις τῆς 'Εκκλησίας. «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός Σου καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου Σου ποῦ φύγω; 'Εὰν ἀναθῶ εἰς τὸν οὐρανόν, Σὺ ἐκεῖ εἶ: ἐὰν καταθῶ εἰς τὸν 'Αδην πάρει. 'Εὰν ἀναλάθω τὰς πτέρυγας μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς

θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ Σου ὁδηγήσει με καὶ καθέξει με ἢ δεξιά σου» (Ψαλ. 138, 7 - 10).

4) Εἶναι αἰώνιος καὶ ἀθάνατος. Διότι δὲν ἔχει σῶμα διὰ τὸ φθαρῆ καὶ ν' ἀποθάνῃ, ὅπως ὄλα τὰ θνητὰ ὄντα. Ὁ Θεὸς οὔτε ἐγεννήθη, οὔτε θά πεθάνῃ ποτέ, οὔτε μεταβάλλεται. Εἶναι ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν (Α' Τιμοθ. στ', 15).

Διὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ εἰς πολλὰ μέρη ἀσχολεῖται ἡ Ἁγία Γραφή. Ὁ δὲ Δαβὶδ εἰς τὸν 89ον ψαλμὸν του γράφει μ' ἐνθουσιασμὸν καὶ θεβαιότητα: «Πρὸ του ὄρη γεννηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος, σὺ εἶ» (Ψαλμὸς 89, 2).

5) Εἶναι παντοδύναμος καὶ παντογνώστης. Ὁ Θεὸς ὡσὰν Κύριος, Βασιλεὺς τῶν ὄλων καὶ Παντοκράτωρ ὄρατῶν καὶ ἀοράτων, ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ὅτι θέλει καὶ τὰ γνωρίζει ὄλα. Καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν καὶ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται καὶ ἐκεῖνα ποὺ θά γίνουιν εἰς τὸ μέλλον. «Παρά τῷ Θεῷ πάντα δυνατὰ ἐστί», κηρύττει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος (Ματθ. ιθ', 26). Μόνον ἁμαρτίαν δὲν δύναται νὰ διαπράξῃ ὁ Θεός, διότι ἡ Θεία παντοδυναμία ἐνεργεῖ ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν Θεῖαν θέλησιν.

6) Εἶναι πάνσοφος. Διότι κυβερνᾷ τὸν κοσμον μὲ ἀπόλυτον σοφίαν καὶ ὄλα τὰ δημιουργήματά του ἔχουν κάποιον σκοπὸν. Συχνὰ ὁ ἄνθρωπος φαίνεται θαμπωμένος μὲ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ ποὺ παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κόσμου.

7) Εἶναι δίκαιος. Κρίνει δηλαδὴ ὄλους πάντοτε μὲ ἀπόλυτον δικαιοσύνην καὶ ἀμεροληψίαν. Ἀγαπᾷ καὶ ἀνταμείβει τοὺς καλοὺς ἄνθρώπους καὶ τιμωρεῖ τοὺς κακοὺς. Τὸ ὅτι πολλὰς φορὰς ἀνέχεται τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ δὲν τοὺς τιμωρεῖ ἀμέσως αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν μακροθυμίαν του καὶ ἀναμένει πάντοτε τὴν ἐπιστροφήν τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Ὁ Χριστὸς διὰ τὸ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἄνθρώπους πόσον χαίρεται ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς μετανοοῦντας, διηγεῖται τὴν ὄραιότεραν τῶν παραβολῶν του, τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ. Οὗτος θά ἀποδώσῃ «ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα του» (Ρωμ. 6', 6).

8) Εἶναι πανάγιος. Διότι ἀφοῦ εἶναι πνεῦμα τέλειον, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν. Ἐπιδιώκει πάντοτε τὸ ἀγαθὸν ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι πηγὴ ἀγαθοῦ καὶ ἀποστρέφεται τὸ κακόν.

9) Εἶναι πανάγαθος καὶ πολυεὐσπλαχυνος καὶ πολυέλεος. Εἶναι ἀπέραντος ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς ὄλους τοὺς ἄνθρώπους. Λυπᾶται καὶ βοηθεῖ τοὺς δυστυχεῖς καὶ τοὺς κατατρεγμένους, παρηγορεῖ τοὺς τεθλιμμένους, δίδει καιρὸν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ μετανοήσουιν, τοὺς δὲ μετανοοῦντας δέχεται καὶ συγχωρεῖ.

Ἡ Ἁγία Τριάς

Ἐνῶ, ὅπως γνωρίζωμεν ἀπὸ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, ὁ Θεὸς εἶναι εἰς ἐν τούτοις διακρίνεται εἰς τρεῖς ὑποστάσεις:

Τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Τὰ τρία ὅμως πρόσωπα δὲν ἀποτελοῦν καὶ τρεῖς Θεοὺς ἀλλὰ ἓνα Θεόν, τὴν Ἁγίαν Τριάδα, πού εἶναι ὁμοούσιος, ἀδιάρητος καὶ ἀχώριστος. Μόνη διάκρισις μεταξύ των εἶναι: ὅτι ὁ Πατὴρ δὲν ἐγεννήθη ποτέ, ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι ἀκατάληπτον εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Περί αὐτοῦ ὁμιλεῖ ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἡ ὕπαρξις τῆς Ἁγίας Τριάδος δὲν φαίνεται καθαρὰ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καὶ τοῦτο μήπως οἱ Ἰουδαῖοι γίνουσι εἰδωλολάτραι. Ἄν ὅμως προσέξωμεν καλύτερα εἰς τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως, βλέπομεν ὅτι κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου δὲν ἀναγράφεται: «Ποιήσω τὸν ἄνθρωπον» ἀλλὰ: «Ποιήσωμεν τὸν ἄνθρωπον». Κατὰ τὴν Πυργοποιῖαν λέγει ὁ Θεός: «Δεῦτε καταβάντες συγγέομεν αὐτῶν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν».

Ἀντιθέτως εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην παρουσιάζεται καθαρὰ κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ. Ἦτοι ὁ Χριστὸς τὴν ὥραν πού ἐβαπτίζετο, ὁ Θεὸς πού ἠκούσθη νὰ λέγῃ «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα» (Ματθ. γ', 17) καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα πού παρουσιάσθη ὅμοιον μὲ περιστεράν. Τὴν ὕπαρξιν ἀκόμη τῆς Ἁγίας Τριάδος ὡμολόγησε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὅταν ἀποστέλλων τοὺς μαθητάς του πρὸς διάδοσιν τῆς διδασκαλίας εἶπε: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη', 19). Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πάλιν, παραδεχόμενος τὴν Ἁγίαν Τριάδα λέγει: «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν» (Κορ. θ' ιγ', 13).

Ἐκτὸς τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, τὴν Θεότητα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐκήρυξαν καὶ οἱ σπουδαιότεροι Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω ὁ Μέγας Βασίλειος γράφει εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ περισπούδαστα συγγράμματά του: «Ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν διαφέρουν καθόλου καὶ ἔχουν τὴν αὐτὴν φύσιν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. Τὰ τρία πρόσωπα εἶναι τόσο ἀχώριστα ὥστε ὁ ἐννοῶν τὸν Πατέρα ἐννοεῖ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα».

Ἐξ ὧν ἐλέχθησαν ἀνωτέρω, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ὕπαρξις τῆς Ἁγίας Τριάδος, περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὰς μαρτυρίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἢ καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πού καὶ αὐτοὶ ἐφωτίσθησαν ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα. Κατ' ἄλλον τρόπον ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἀδυναμίαν νὰ κατανοήσῃ τοῦτο διότι ὑπερβαίνει τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν διανοητικὴν του δύναμιν.

Ἡ Θεία Πρόνοια

“Ὅπως ἀναφέρει ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως, ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας ἐκ τοῦ μηδενὸς διὰ μόνου τοῦ λόγου του. Ὁ κόσμος μετὰ ταῦτα δὲν ἐγκατελείφθη εἰς τὴν τύχην του ἀλλὰ συντηρεῖται καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν Δημιουργόν του διὰ τῶν διαφόρων φυσικῶν νόμων. Ὁ Θεὸς λοιπὸν προνοεῖ καὶ ἐνδιὰφέρεται δι’ ὅλα τὰ πλάσματά του, ἀπὸ τοῦ τελειότερου μέχρι καὶ τοῦ ἀτελεστέρου ὀργανισμοῦ, διότι ὅλα ἔχουν προορισμὸν εἰς τὸν κόσμον (Ματθ. ι’ 29). Τὴν Θεϊαν Πρόνοιαν διδάσκει ὁ Ἰησοῦς σαφῶς εἰπὼν: «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσι οὐδὲ θερίζουσι, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, ἀλλ’ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐπουράνιος τρέφει αὐτὰ· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν» (Ματθ. στ’, 26).

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν συντήρησιν καὶ διακυβέρνησιν τῆς ὅλης δημιουργίας, ὀνομάζομεν Θεϊαν Πρόνοιαν.

Ἰδιαιτέρως ἡ Θεία Πρόνοια φανερώνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ἔπλασεν κατ’ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν του καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὗτος μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν σταυρικόν του θάνατον μᾶς ἀπελύτρωσεν ἀπὸ τὴν καταραν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ μᾶς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὰ αἰώνια δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας.

Οἱ ἄγγελοι

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὄρατὸν καὶ ὑλικὸν κόσμον, ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε καὶ τὸν ἀόρατον πνευματικὸν κόσμον, δηλαδὴ τοὺς ἀγγέλους πολὺ πρὶν δημιουργηθῆναι ὁ κόσμος. Συχνὰ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν συναντῶμεν ἀγγέλους νὰ μεταφέρουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Οὕτως εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην βλέπομεν ὅτι ἄγγελος κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ ἐκδιώκει τοὺς Πρωτοπλάστους ἀπὸ τὸν Παράδεισον. Ἄγγελος εἰδοποιεῖ τὸν ἀγαθὸν Λῶτ νὰ παραλάβῃ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰ πράγματά του καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ Σόδομα διότι θὰ κατεστρέφοντο· ἄγγελος ἠμπόδισε τὸν εὐσεβῆ Ἀβραάμ ἀπὸ τοῦ νὰ θυσιάσῃ τὸ τέκνον του· ἄγγελος ἐβόηθησε τὸν Προφῆτην Ἡλίαν εἰς τὴν ἔρημον κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ἐπίσης εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην βλέπομεν ὅτι ἄγγελος πληροφορεῖ τὸν Ζαχαρίαν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Προδρόμου· ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ φέρει εἰς τὴν Παρθένον Μαρίαν τὴν χαρμόσουν εἶδησιν ὅτι θὰ γενῆσῃ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου· ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσι τὴν γέννησιν τοῦ Θεοῦ Βρέφους εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ· ἄγγελος Κυρίου εἰδοποιεῖ τὸν Ἰωσήφ (1) νὰ παραλάβῃ τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Νεο-

(1) Ματθ. α’, 20 «Ἴδου ἄγγελος Κυρίου κατ’ ὄναρ ἐφάνη...»

γέννητον καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν Αἴγυπτον· ἄγγελος Κυρίου ἐβοήθησε τὸν Ἰησοῦν ν' ἀποφύγῃ τὸν πειρασμὸν ὅταν προσήυχετο εἰς τὸν κήπον τῆς Γεσθημανῆ, ἄγγελος καθήμενος ἐπὶ λίθου ἐφύλαττε τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἑνάστασιν του κλπ.

Οἱ ἄγγελοι εἶναι αὐτὰ καὶ ἀθάνατα ὄντα, λογικὰ καὶ ἐλεύθερα καὶ ἀποτελοῦν, ὅπως ἐμάθαμεν, τὸν ἀόρατον πνευματικὸν κόσμον. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, οἱ ἄγγελοι εἶναι πάρα πολλοὶ καὶ ἀποτελοῦν ὀλοκλήρους πνευματικὰς στρατιάς, διηρημένας εἰς τάξεις ἢ τάγματα. "Οἱ τοιῶντων ἔχουν μεγάλην δύναμιν ἀλλ' ὄχι δημιουργικὴν διότι μόνον ὁ Θεὸς ἔχει τὴν δύναμιν αὐτὴν.

Ἀπ' ὅσα εἰδομεν ἀνωτέρω προορισμὸς τῶν ἀγγέλων εἶναι:

α) Νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὰς διαταγὰς του.

β) Νὰ προστατεύουν τοὺς εὐσεβεῖς καὶ νὰ τιμωροῦν τοὺς ἀσεβεῖς.

Καὶ γ) νὰ φυλάττουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς διαβολὰς τοῦ σατανᾶ. Ἡ Ἐκκλησία συχνὰ μᾶς ὑπενθυμίζει νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν «ἄγγελον φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν». Γενικῶς οἱ ἄγγελοι εἶναι ὄντα ἀνώτερα τοῦ ἀνθρώπου ἀλλ' ἀσυγκρίτως κατώτερα τοῦ Θεοῦ.

Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ἐπειδὴ ὑπερηφανεύθησαν καὶ ἠθέλησαν νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ θεοί, παρήκουσαν τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθησαν καὶ ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν χορείαν τῶν ἄλλων ἀγγέλων.

Οἱ τοιοῦτοι ἁμαρτήσαντες ἄγγελοι ἀπὸ τότε ἔγιναν πονηρὰ πνεύματα, οἱ διάβολοι (*). Ἐπειδὴ δὲ ὅπως εἶναι φυσικὸν οἱ διάβολοι φθοноῦν τὸν Θεόν, προσπαθοῦν νὰ παρασύρουν μὲ τὸ μέρος των τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς ἀποτρέψουν ἀπὸ τὸν χριστιανικὸν δρόμον. Ἐπιδιώκουν δηλαδὴ νὰ στήσουν τὴν βασιλείαν των ἐπὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς κακίας. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως εἶναι ἐλεύθερος καὶ αὐτεξούσιος ἔναντι τοῦ πονηροῦ. Ἐχει τὴν δύναμιν ν' ἀντισταθῇ καὶ νὰ νικήσῃ τὸν σατανᾶν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ.

Μολαταῦτα ὁ διάβολος δὲν δύναται νὰ ἐπεμβαίῃ ὅταν ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται καὶ ἐνεργῇ μὲ ἐλευθερίαν. Καὶ μὲ ἄλλα λόγια: "Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχη θέλησιν νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ κοντὰ του τὸν σατανᾶν, ἐκεῖνος φεύγει. Διὰ τοῦτο ὅταν ἐννοοῦμεν ὅτι ὠθοῦμεθα εἰς πειρασμόν, μόνος τρόπος ν' ἀποφύγωμεν τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν εἶναι νὰ κάμωμεν τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν προσευχὴν μας.

Ἡ μνήμη τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων ἐορτάζεται τὴν 8ην Νοεμβρίου. Εἰς τούτους κατὰ τὴν Ζην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (787) ἀπονέμεται τιμητικὴ Προσκύνησις.

(*) Βλ. Ματθ. κθ', 30 καὶ κε', 41. Β' Πέτρου θ', 4. Λουκ. θ', 13 κ.τ.λ.

Ὁ ἄνθρωπος

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν τελευταῖα ὄχι διὰ μόνου τοῦ λόγου, ὅπως ἔγινε μὲ τ' ἄλλα δημιουργήματα, ἀλλὰ μὲ ἰδιαιτέραν φροντίδα.

Ἡ ἰδιαιτέρα φροντίς τοῦ Θεοῦ ἐπεβάλλετο διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ τελειότερον ἀπὸ τὰ κτίσματα τοῦ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔλαθε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, ἐζύμωσε τὸν πηλὸν καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. α', 26). Μετὰ τοῦτο ἐφύσησε πνοὴν ζωῆς καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔλαθε ψυχὴν. Ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος ἴσταται μεταξὺ τοῦ ὕλικου καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σῶμα ποῦ εἶναι θνητὸν καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν ποῦ εἶναι ἀθάνατος.

Ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὰ τόσα πνευματικὰ καὶ σωματικὰ χαρίσματα, τὸν ἐγκατέστησε εἰς τὸν Παράδεισον. Διὰ νὰ δεῖξη ὅμως ὁ Θεὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ συμμορφώνεται μὲ τὸ ἅγιον θέλημά του, ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐάν ἐντολὴν νὰ μὴ φάγουν καρποὺς ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐκεῖνοι, μολοντί αὐτὸ ποῦ τοὺς ἐζητήθη ἦτο ἀσήμαντον πρᾶγμα καὶ ἤμποροῦσαν νὰ τὸ ἀποφύγουν, δὲν τὸ ἔκαμαν. Ἀφοῦ παρεκινήθησαν ἀπὸ τὸν διάβολον καὶ ἐσκέφθησαν ὅτι ἤμποροῦν νὰ τελειποιηθοῦν καὶ νὰ ζοῦν εὐτυχισμένοι μὲ τὰς ἰδίας των δυνάμεις χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκην τὸν Θεὸν παρήκουσαν καί, ὅπως γινωρίζομεν, ἔφαγον καρποὺς ἀπὸ τὸ ἀπηγορευμένον δένδρον. Ἡ ἀνυπακοή των ἦτο περιφρόνησις πρὸς τὸ Θεῖον θέλημα. Ὁ Θεὸς τότε ἐγκαταλείπει τοὺς πρωτοπλάστους. Ἡ πράξις τῶν πρωτοπλάστων ἦτο ἀποτέλεσμα ἐγωῖσμοῦ. Ἦτο μέγιστον ἀμαρτία ἢ παρακοή διότι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐνόμισεν ὅτι ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ Θεός. Ἡ τιμωρία λοιπὸν ἦτο ἀνάλογος μὲ τὴν ἀμαρτίαν.

Ἡ πῶσις τοῦ ἀνθρώπου

Ἀπὸ τότε ὁ ἄνθρωπος ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἔχει ροπήν πρὸς τὸ κακὸν καὶ ἡ ἀνθρωπότης διαρκῶς θασανίζεται. Ἡ παράθασις αὐτὴ λέγεται «προπατορικὸν ἀμαρτία» καὶ θαρύνεται μ' αὐτὸ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸ ὅποῖον ἐκληρονόμησε τὴν ροπήν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶχεν ἐξασθενήσει ἠθικῶς τόσον, ὥστε νὰ κλινῇ περισσότερον πρὸς τὸ κακόν. Οἱ ἄνθρωποι ἐχειροτέρευσαν ὅταν ἐξέχασαν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ἔγιναν εἰδωλολάτραι.

Οὕτως ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ γίνῃ τέλειος καὶ νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεόν, ἐφαίνετο ὅτι ἐματαιοῦτο. Μολαταῦτα ὁ πολυεύσπλαχνος Θεὸς δὲν ἀφῆκε τὸν ἄνθρωπον νὰ καταστραφῇ ἀλλ' ἐπρονόησε διὰ

τὴν σωτηρίαν του. Ἄφου λοιπὸν προειδοποίησεν ὅτι δι' ἑνὸς τῶν ἀπογόνων τῆς Εὐσας, τοῦ Σωτῆρος, θὰ σωθῆ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, τὸ 750 ἀπὸ κτίσεως τῆς Ρώμης, ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεέμ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (Ματθ. 6', 6). Οὗτος ἀπεκατέστησε τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας, τοῦ σταυρικοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεώς του τὸν ἐπανάφερε πλησίον τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς

Ἀπὸ τὸ 2ον ἕως καὶ τὸ 7ον ἄρθρα, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἄρθρον 2ον. *«Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».*

Μὲ τὸ δεύτερον ἄρθρον ὁμολογοῦμεν ὅτι πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἰησοῦς εἶναι ὄνομα τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὴν ὄγδῃ ἡμέραν κατὰ τὴν περιτομὴν του καὶ σημαίνει Σωτὴρ. Χριστὸς σημαίνει χρισμένος Βασιλεὺς ὅπως ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων. Ὁ Χριστὸς λέγεται Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μονογενῆς, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα πρὶν γίνῃ ὁ κόσμος. Ἐπίσης λέγεται καὶ Κύριος δηλαδὴ ἐξουσιαστῆς τοῦ κόσμου καὶ ἀληθινὸς Θεός, ὅπως ὁ Πατὴρ του.

Ὁμολογοῦμεν ἀκόμη καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι φῶς πὺ ἐφώτισε τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ παραδείγματος. Αὐτὸ μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος: «Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Ὅτι τὸ φῶς ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πατέρα του πὺ εἶναι αἰώνιον φῶς· ὅτι εἶναι ἀληθινὸς Θεὸς διότι ἐγεννήθη ἀπὸ ἀληθινὸν Θεὸν καὶ δὲν ἐδημιουργήθη ὅπως ὁ ἄνθρωπος· καὶ τέλος ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν ἰδίαν οὐσίαν μὲ τὸν ἐπουράνιον Πατέρα του. Ἀφορμὴν διὰ νὰ συνταχθῆ τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἔδωσεν ὁ Ἄρειος, πρεσβύτερος Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, οὔτε ἀληθινὸς Θεός.

Ἄρθρον 3ον. *«Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπίσαντα».*

Μὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο πιστεύομεν ὅτι δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ νὰ μᾶς ἀπολυτρώσῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν κατήλθεν ὁ Χριστὸς εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἔλαβε σάρκα, τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ Ἁγίου

Πνεύματος, ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος ὁμοιος μὲ ἡμᾶς. Εἰς τὸν Χριστὸν ὑπάρχουν δύο φύσεις ἡ Θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἠνωμένοι εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Δι' αὐτὸ λέγεται καὶ Θεάνθρωπος. Διακρίνονται ἐπίσης δύο θελήσεις, ἡ Θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη. Ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις ὑποτάσσεται πάντοτε εἰς τὴν Θείαν.

Ἄρθρον 4ον. *«Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».*

Ἄρθρον 5ον. *«Καὶ ἀναστάντα τὴν τρίτην ἡμέραν κατὰ τὰς Γραφάς».*

Ἄρθρον 6ον. *«Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».*

Ἄφοῦ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶχε καὶ ἀνθρωπίνη φύσιν, ὑπέστη μὲ τὴν θέλησίν του σταυρικὸν θάνατον, μὲ ὄλας τὰς ἀγνώστους εἰς ἡμᾶς θλίψεις, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἁμαρτήσαντος πρωτοπλάστου καὶ τοῦτο διὰ νὰ δοξασθῇ ὁ Ἐπουράνιος Πατήρ, νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ θέλημά του καὶ νὰ λυτρωθῇ ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. (1) Ἡ μεγάλη αὐτὴ θυσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ ὑψηλότερον ἔργον του διότι χωρὶς τὸν σταυρικὸν θάνατον, ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου θὰ ἦτο ἀδύνατος.

Μὲ τ' ἀνωτέρω λοιπὸν ἄρθρα, ὁμολογοῦμεν ἀκόμη ὅτι πιστεύομεν πὼς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη δι' ἡμᾶς ὅταν ἦτο ἡγεμὼν τῆς Ἰουδαίας καὶ Πόντιου Πιλάτου, ἐτάφη καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνεστήθη. Καὶ τοῦτο πολὺ φυσικὸν διότι ὁ Ἄδης δὲν ἠμποροῦσε νὰ κρατήσῃ εἰς τὰ σπλάχνα του τὸν Κύριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Μὲ τὴν Ἀνάστασίν του ὁ Χριστὸς ἐνίκησε τὸν θάνατον καὶ τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας.

Ἀνάληψις

Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ὁ Κύριος ἐνεφανίσθη πολλὰς φορὰς εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ στείλῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, νὰ τοὺς φωτίξῃ καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇ.

Τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐμφανίσεις, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς του. Ἐκεῖ ὡς Θεὸς ἔλαβε πάλιν τὴν δόξαν ποῦ εἶχε πρὶν κατέλθῃ εἰς τὴν γῆν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη μᾶς ὁμιλοῦν διὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Ἰησοῦ (Ψαλμ. Δαβὶδ 99,1 καὶ Λουκ. κδ', 50-52).

Ἄρθρον 7ον. *«Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».*

Μὲ τὸ ἔβδομον ἄρθρον πιστεύομεν ὅτι, μίαν ἡμέραν, ποῦ οὔτε ἡμεῖς οὔτε καὶ οἱ ἄγγελοι ἀκόμη γνωρίζουν, ὁ Χριστὸς θὰ κατεβῇ πάλιν.

(1) «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου...» (Γαλ. γ', 13).

λιν εις την γην. Τότε όμως δεν θά ἔλθῃ ἀσήμαντος καὶ ταπεινός ἀλλὰ παντοδύναμος καὶ δοξασμένος καὶ θά τὸν συνοδεύουν τάγματα ἀπὸ ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους. Κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν, ὅπως λέγεται ὁ νέος ἔ ρ ο μ ο ς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γην, θ' ἄ ν α σ τ η θ ο ὦ ν οἱ νεκροὶ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ζωντανοὶ καὶ πεθαμένοι, θά παρουσιασθοῦν ἐνώπιον τοῦ δικαίου κριτοῦ διὰ νὰ κριθοῦν καθένας σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του.

Οἱ νεκροὶ θά ἔχουν ἔως τότε μερικῶς κριθῆ. Θά προηγηθῆ δηλαδή ἡ μερικὴ κρίσις. Οἱ ἀγαθοὶ καὶ εὐσεβεῖς θά μεταβοῦν εἰς τὸν Παράδεισον καὶ ἐκεῖ θά ζοῦν πλησίον τοῦ Θεοῦ αἰώνιως εὐτυχισμένοι. Ἀντίθετα οἱ κακοὶ καὶ οἱ ἀσεβεῖς θά καταδικασθοῦν νὰ μείνουν μακρὰν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν αἰώνιαν κόλασιν. Τοῦτο εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἰς τὸν ἀρχιερέα Καϊάφαν, κατὰ τὴν δίκην του ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Ἰησοῦς, ὅταν τὸ σῶμά του εὕρισκετο εἰς τὸν τάφον, κατέβη εἰς τὸν Ἄδην διὰ νὰ κηρύξῃ πρὸς τοὺς ἐκεῖ καὶ διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους.

Πῶς ὁ Χριστὸς ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον

Ὁ Χριστὸς ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον πρῶτον μὲ τὴν διδασκαλίαν του, δεύτερον μὲ τὸ παράδειγμά του καὶ τρίτον μὲ τὸν θάνατόν του. Διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου του ἔγινεν ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὸν ἅγιον θίον του ὁ Ἰησοῦς ἐπεσφράγισε μὲ τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς του ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Κόσμου. Ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Σωτῆρος ἦτο ὀλόκληρος θυσία. Μὲ τὴν θυσίαν αὐτὴν τῆς ζωῆς του ἔσωσε τὸν κόσμον.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ περιέχει τὰς μεγαλυτέρας ἀληθείας διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τὸν Θεὸν εἶπε πῶς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ τί ὀφείλουν νὰ κάνουν οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς Αὐτόν. Διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶπε νὰ κάμνῃ καλὰς πράξεις μ ἔ κ α θ α ρ ἄ ν τ ἦ ν κ α ρ δ ἰ α ν καὶ ὄχι μὲ βίαν ἢ δι' ἐπίδειξιν, ὅπως συνήθως γίνεται. Νὰ ἐλεῆ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπ' τὸ ὑστέρημά του, νὰ βοηθῆ τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς πάσχοντας, νὰ συγχωρῆ καὶ ν' ἀγαπᾷ κάθε ἄνθρωπον, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἐχθρὸς του, διότι ὅλοι μεταξύ μας εἰμεθα ἀδελφοί. Τόσῃν δὲ γοητείαν ἠσθάνοντο οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ὥστε κατάπληκτοι καὶ ἄλλοτε μὲν ἔλεγον: «Οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν». Ἄλλοτε δὲ «Οὐδέποτε ἐλάλησεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος». Διεθεβαίωσεν ἀκόμη τοὺς ἀνθρώπους ὁ Χριστὸς, πῶς ὅσοι μετανοήσουν θά συγχωρηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ περιέχεται εἰς τὴν «ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμιλίαν» καὶ τὰς παραβολὰς του.

Ὁ Χριστὸς ἔσωσε ἀκόμη τὸν κόσμον καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του,

διότι δὲν περιωρίσθη μόνον νὰ διδάσκη ἀλλ' ἐφήρμοζε πρῶτος αὐτὰ πού ἐδίδασκεν. Εἶχεν ἄπειρον ἀγάπην πρὸς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, παρηγόρει καὶ ἐβοήθει τοὺς πάσχοντας, ἐθεράπευε τοὺς ἀσθενεῖς, ἀνέστηνε νεκροὺς, συνεχώρει καὶ προσήχετο καὶ δι' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθροὺς του. Κατὰ γενικότητα ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἀνεξάντλητος εἰς φιλανθρωπίαν καὶ ἀγάπην.

Τέλος ἔσωσε τὸν κόσμον καὶ μὲ τὸν θάνατόν του. Διότι δὲν ἠρκεύθη εἰς τὸ νὰ διδάσκη καὶ νὰ ἐκτελῆ κατὰ γράμμα ὅσα ἐδίδασκε παρά ὡς ἐπισφράγιον ὄλου τοῦ ἔργου του ἐδέχθη νὰ ταπεινωθῆ, νὰ βασανισθῆ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐπάνω εἰς τὸν σταυρόν. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἱκανοποιήθη ἡ Θεία δικαιοσύνη καὶ οὕτω πλέον ἀπελευτρώθη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Ὁ Ἰησοῦς, ὅταν τὸ σῶμα του εὕρισκετο εἰς τὸν τάφον, κατέβη εἰς τὸν Ἅδην, ὅπου ἐκήρυξε καὶ ἔσωσεν ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν τοὺς πιστεύσαντας.

Μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν στηρίζεται ἡ θρησκεία μας, διεπιστώθη ἀναντιρρήτως ὅτι δὲν ἦτο ἀπλῶς ἀνθρωπος ἀλλὰ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασίν του ἀνελήφθη μὲ τὸ δοξασμένον καὶ ἀθάνατον σῶμά του εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ἀναλαθὼν καὶ πάλιν τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶχε πλησίον του, πρὶν ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον. Οὗτος θὰ ἔλθῃ πάλιν ἐν δόξῃ καὶ ἐν μέσῳ ἀγγέλων, κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου, διὰ τὴν τελικὴν κρίσιν.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα

Ἄρθρον 8ον. «*Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν*».

Τὸ ὄγδοον ἄρθρον λέγει ὅτι οφείλομεν νὰ πιστεύωμεν εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πού εἶναι τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπως καθώρισεν ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τὸ 381 καὶ ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Κύριον δηλαδὴ ἐξουσιάζει ὅλα, ὅπως ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς, ζωοποιὸν διότι δίδει ζωὴν εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκπορεύεται μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ὄχι καὶ ἀπὸ τὸν Υἱόν, ὅπως παραδέχονται οἱ ὁπαδοὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν φράσιν «τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς» ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία προσθέτει «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ». Ὅτι δηλαδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Μὲ τὴν ἀποφιν αὐτὴν συμφωνοῦν καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Τὸ ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα, αὐτὸ ἐδίδαξε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὅταν εἶπεν: «Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθεί-

ας, ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ» (Ίω. ιε', 26).

Ἀκόμη μὲ τὸ ὄγδοον ἄρθρον ὁμολογοῦμεν ὅτι ὀφείλομεν νὰ προσκυνῶμεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ νὰ τὸ δοξάζωμεν μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, διότι εἶναι ὁμοούσιον μὲ αὐτοὺς καὶ ὅτι αὐτὸ ἐφώτισε τοὺς προφῆτας καὶ τοὺς ἔδωσε δύναμιν νὰ προλέγουν τί θὰ γίνῃ εἰς τὸ μέλλον. Μετὰ δὲ τὴν ἐπιφοίτησίν του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ὅποτε ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν ἐπεκάθησε καὶ ἐφώτισε τοὺς Ἀποστόλους, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα παραμένει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὁποῖαν κυβερνᾷ, ἀγιάζει τὰ μυστήρια, ὁδηγεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν ἀληθινὸν Χριστιανισμὸν ἥτοι τὴν ἠθικὴν τελειοποίησιν καὶ εἶναι τὸ μόνον μέσον συνδιαλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεόν. Ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀγιότης τοῦ θείου τῶν πιστῶν, εἶναι καρπὸς τοῦ Ἁγ. Πνεύματος (Γαλ. ε', 22).

Ἡ Ἐκκλησία

Ἄρθρον 9ον. «*Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν*».

Ἡ λέξις «Ἐκκλησία» εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν σημαίνει συνάθροισιν ἀνθρώπων εἰς ὄρισμένον τόπον διὰ κάποιον σκοπόν. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν σημασίαν, Ἐκκλησία λέγεται ἡ θρησκευτικὴ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀναγνωρίζει ὡς ἀρχηγὸν τῆς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀλλὰ καὶ τὸ κτίριον, ὁ ναὸς δηλαδὴ, ποὺ συγκεντρώνονται οἱ Χριστιανοὶ διὰ νὰ τελοῦν τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα, λέγεται Ἐκκλησία. Γενικῶς «Ἐκκλησία» καλεῖται τὸ σύνολον τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι πιστεύουν ὡς ἀρχηγὸν καὶ σωτήρᾳ τῶν τὸν Ἰησοῦν καὶ μετέχου τῶν αὐτῶν μυστηρίων.

Πολλὰς φορὰς ἀνέφερε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν ἤρχισε τὸ δημόσιον κήρυγμά του. «Ὅταν ὁ Πέτρος τὸν ἀπεκάλεσεν ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Εἰς αὐτὴν τὴν πέτραν (τῆς ὁμολογίας σου) θὰ οἰκοδομήσω τὴν Ἐκκλησίαν» (Ματθ. ιστ', 18).

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Χριστὸς προητοίμασε τοὺς μαθητάς του, ἱδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς μὲ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους.

Πρῶτος ἐκήρυξεν ὁ Πέτρος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐπίστευσαν ἕως 3.000 ἄνθρωποι. Αὐτοὶ μὲ τοὺς Ἀποστόλους ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Κατόπιν μὲ τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων των, ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐξηπλώθη εἰς ὄλον τὸν κόσμον καὶ οἱ ὁπαδοὶ τῆς ὑπολογίζονται σήμερον εἰς 800 περίπου ἑκατομμύρια.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὄρατὴ καὶ ἀόρατος. Τὴν ὄρατὴν ἀποτελοῦν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς γῆς καὶ τὴν ἀόρατον αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ποῦ εἶναι μετὰ τοὺς ἀγγέλους εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀπολαμβάνουν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Λέγεται δὲ ὄρατὴ Ἐκκλησία καὶ στρατευομένη, ἐπειδὴ οἱ ἐπίγειοι πιστοὶ εἶναι στρατιῶται τοῦ Κυρίου καὶ ἀγωνίζονται νὰ διαφυλάξουν ἀκεραίαν τὴν διδασκαλίαν του. Ἡ ἀόρατος πάλιν Ἐκκλησία λέγεται καὶ θριαμβεύουσα (1), ἐπειδὴ τὰ ἀόρατα μέλη τῆς πρὶν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον ἠγωνίσθησαν κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ἐνίκησαν καὶ ἐθριάμβευσαν. Τέλος μετὰ τὸν θάνατον, ἀπῆλθον εἰς τὴν αἰωνιότητα.

Κατὰ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον ἐθέσπισεν ἡ Β' Οἰκουμένηκὴ Σύνοδος, ἡ Ἐκκλησία εἶναι:

Μία, διότι μία εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μία ἡ ζωοποιὸς δύναμις τῆς, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ μία ἡ πίστις τῆς.

Ἁγία, διότι ἅγιος εἶναι ὁ Χριστός μετὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἅγιος ὁ σκοπὸς ποῦ ἐπιδιώκει καὶ ἐπομένως ἅγιοι πρέπει νὰ εἶναι καὶ οἱ ὄπαδοί τῆς.

Καθολικὴ, διότι δὲν εἶναι θρησκεία ἐνὸς ἔθνους, ὅπως ἡ Ἰουδαϊκὴ, ἀλλὰ παγκόσμιος καὶ ἔχει προορισμὸν νὰ περιλάβῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς.

Ἀποστολικὴ, διότι ἐθεμελιώθη μὲν ἀπὸ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλὰ διεδόθη εἰς ὀλόκληρον τὴν Οἰκουμένην διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων των.

Τὸ βάπτισμα

Ἄρθρον 10ον. «*Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*».

Μὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο ὁμολογοῦμεν καὶ παραδεχόμεθα ὅτι πρέπει νὰ βαπτίζωμεθα εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος, διὰ νὰ καθαρισθοῦν αἱ ἁμαρτίαι μας. Μὲ τὸ βάπτισμα ὁ ἄνθρωπος ἀπολυτρώνεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του προαιρετικὰς ἁμαρτίας καὶ γίνεται ἐπισήμως πλέον Χριστιανὸς καὶ μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Περισσότερα περὶ τοῦ βαπτίσματος θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ Γ' κεφάλαιον «περὶ μυστηρίων».

Ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν καὶ ἡ μέλλουσα ζωὴ

Ἄρθρον 11ον «*Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν*».

Ἄρθρον 12ον. «*Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος*».

Σπουδαιότερον δόγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἡ

(1) Βλ. Α'. Κορ. ιε', 25. Ἐβρ. ιθ', 22-23.

ἀμοιβή που θά τύχουν οἱ δίκαιοι. Τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἐπροφήτευσαν οἱ δύο μεγάλοι προφῆται Ἡσαΐας (1) καὶ Δανιὴλ (2). Τὴν ἐδίδαξεν ὁμοῦς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν παραβολὴν τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ τὰς τρεῖς νεκραναστάσεις που ἔκαμε διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν θεϊὰν δυνάμιν του: Τὴν ἀνάστασιν τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας εἰς τὴν πόλιν Ναὶν, τῆς κόρης τοῦ Ἰαεΐρου καὶ τοῦ Λαζάρου. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ ἰδική του Ἀνάστασις δὲν εἶναι ἀπαρχὴ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν; Ὁ Μέγας Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, Παῦλος, εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν του λέγει περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἀφοῦ παραδεχόμεθα τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, πῶς μερικοὶ ἀπὸ σᾶς ὑποστηρίζουν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάστασις νεκρῶν; Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἀνάστασις νεκρῶν οὔτε Χριστὸς ἀνέστη. Καὶ ἐὰν ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέστη, μάταιον εἶναι τὸ κήρυγμα που σᾶς κάνω καὶ ματαίᾳ ἢ πίστις σας». (Α' Κορ. ιε', 12-14).

Τέλος εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς πληροφορεῖ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Μὲ τὸ 11ον λοιπὸν ἄρθρον τοῦ συμπόλου τῆς πίστεως ὁμολογοῦμεν ὅτι περιμένομεν ν' ἀναστηθοῦν οἱ νεκροὶ κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Αὐτὴ θά εἶναι ἐντελῶς διάφορος ἀπὸ τὴν πρώτην, διότι εἰς ἐκείνην ἦλθεν ὁ Χριστὸς νὰ διδάξῃ, ἐνῶ εἰς αὐτὴν θά ἔλθῃ ὡς αὐστηρὸς καὶ φοβερὸς κριτής. Κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν θ' ἀναστηθοῦν οἱ νεκροί, ὅλοι δὲ ζωντανοὶ καὶ πεθαμένοι θά χωρισθοῦν ἀναλόγως τῶν ἔργων των εἰς δικαίους καὶ ἁμαρτωλοὺς. Οἱ δίκαιοι θά σταθοῦν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Κυρίου καὶ θά τοὺς εἴπῃ: «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρόνομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Ἀντιθέτως οἱ ἁμαρτωλοὶ θά σταθοῦν ἀριστερὰ καὶ θά τοὺς εἴπῃ: «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον».

Ὅτι θά γίνῃ ἡ Δευτέρα Παρουσία μᾶς τὸ θεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μετὰ τοὺς λόγους του: «Ἐρχεται ἡ ὥρα ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἐκπορεύονται οἱ τ' ἀγαθὰ πράξαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως» (Ἰω. ε', 28-29).

Ἐπειδὴ εἶναι ἄγνωστον πότε θά γίνῃ ἡ Δευτέρα Παρουσία, μετὰ τὴν παραβολὴν τῶν δέκα Παρθένων διδασκόμεθα ὅτι, πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε ἔτοιμοι νὰ ὑποδεχθῶμεν τὸν Σωτῆρα, κριτὴν τῶν πράξεών μας.

Τέλος μετὰ τὸ 12ον καὶ τελευταῖον ἄρθρον παραδεχόμεθα ὅτι μετὰ τὴν παρούσαν ζωὴν, που εἶναι προσωρινή, ὑπάρχει μία ἄλλη ζωὴ ἄφθαρτος καὶ αἰώνια.

(1) «Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις» (Ἡσ. κατ', 19)
(2) «Πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι, ἐγερθήσονται» (Δανιὴλ ιβ', 2).

Μερική καὶ καθολικὴ κρίσις

Ἡ ἀμέσως μετὰ θάνατον κρίσις θὰ εἶναι μερική μόνον. Αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν θὰ εὐρίσκονται εἰς μίαν μέσην κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν θ' ἀπολαοῦν μέρος μόνον τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν ποινῶν ποῦ θὰ ἐπιβληθοῦν εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν καθολικὴν κρίσιν. Ἡ καθολικὴ κρίσις θὰ γίνῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου τούτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Μυστήρια λέγονται αἱ ἱεραὶ ἐκεῖναι τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας μας αἱ ὁποῖαι συνεστήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἀόρατος θεία χάρις δι' αἰσθητικῶν καὶ ὄρατῶν σημείων. Μ' αὐτὰ θεραπεύονται ψυχικὰ καὶ σωματικὰ νοσήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀναγεννᾶται οὗτος πνευματικῶς καὶ γίνεται ἄξιον μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Τὰ ἑπτὰ μυστήρια εἶναι οἱ ἑπτὰ στύλοι ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριξεν ἡ ἄπειρος σοφία τοῦ Θεοῦ τὸν οἶκον αὐτῆς, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὰ μυστήρια συνέστησεν ὁ Κύριος εἰς τοὺς Ἀποστόλους, αὐτοὶ δὲ εἰς τοὺς διαδόχους των καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα, ἡ ἐξομολόγησις, ἡ Θεία εὐχαριστία, ὁ γάμος, ἡ ἱερωσύνη καὶ τὸ εὐχέλαιον.

Ἀπὸ τὰ μυστήρια τὰ τέσσαρα πρῶτα λέγονται ὑποχρεωτικὰ διότι εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ λαμβάνουν μέρος ὅλοι οἱ Χριστιανοί. Τὰ τρία τελευταῖα λέγονται προαιρετικά, διότι ἀφήνονται εἰς τὴν προαίρεσιν τῶν Χριστιανῶν. Ἄν θέλουν δηλαδὴ ὑμφεῦνται, γίνονται κληρικοί κ.τ.λ.

Πρὶν ὁ Χριστιανὸς λάθῃ μέρος εἰς τὸ μυστήριον, ὀφείλει πρῶτον νὰ καθαρῶσθαι ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, διότι τότε μόνον λαμβάνει τὴν θείαν χάριν καὶ τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Σημαντικὸν ρόλον παίζουν τὰ αἰσθητὰ σημεία εἰς τὸ μυστήριον, δηλαδὴ ἡ ὕλη ἢ ὁποῖα χρησιμοποιεῖται π.χ. ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον κλπ. ὡς καὶ αἱ εὐχαὶ τοῦ κληρικοῦ. Ὁ κληρικός πρέπει νὰ εἶναι κανονικός καὶ ἡ τελετὴ νὰ διεξαχθῇ κανονικῶς. Τὰ μυστήρια εἶναι ἐπαναλαμβανόμενα καὶ μὴ. Δὲν ἐπαναλαμβάνονται τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα καὶ ἡ ἱερωσύνη.

Τὸ βάπτισμα

Τὸ βάπτισμα εἶναι τὸ πρῶτον μυστήριον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, γίνεται μέλος αὐτῆς καὶ κοινωνὸς τῶν ἄλλων μυστηρίων. Διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, μὲ τὴν Θεῖαν χάριν, ὁ ἄνθρωπος καθαρίζεται ἀπὸ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα.

Τὸ βάπτισμα συνέστησεν ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τοὺς μαθητάς του ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασιν παρήγγειλε: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη', 19). Προηγουμένως εἶχε δώσει καὶ ὁ ἴδιος τὸ παράδειγμα μὲ τὴν βάπτισίν του εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν.

• Ὅτι δὲ τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων, μᾶς τὸ λέγει πάλιν ὁ Κύριος: «Ἐὰν μὴ τις, γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰω. γ', 5). Καὶ ἄλλου: «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται» (Μαρκ. ιστ', 16). «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδώσαθε» συμπληρώνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Προτοῦ βαπτισθῆ ὁ ἄνθρωπος ἐρωτᾶται ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἀποτάσσεται καὶ ἀπαρνεῖται τὸν σατανᾶν καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ συντάσσεται μὲ τὸν Χριστὸν καὶ πιστεύει εἰς αὐτόν. Καὶ αὐτὰ θέσθαια τὰ ὁμολογεῖ μόνος του ἂν ἔχη ἡλικίαν. Ἄν ὅμως, ὅπως συνήθως συμβαίνει, εἶναι νήπιον, τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν κάμνει ὁ ἀνάδοχος (νουνός), ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι Χριστιανὸς Ὁρθόδοξος καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν μόλις ἐνηλικιωθῆ τὸ νήπιον νὰ τὸ κατηχήσῃ διὰ νὰ γίνῃ καλὸς χριστιανός. Ἡ ὑποχρέωσις αὐτῆ τοῦ ἀναδόχου εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερα, ἂν τὸ νήπιον δὲν ἔχη γονεῖς.

Μετὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἀναδόχου ὁ ἱερεὺς καταδύει τὸν βαπτιζόμενον εἰς τὸ νερὸ τῆς κολυμβήθρας, ποῦ ἔχει προηγουμένως ἀγιασθῆ τρεῖς φορές καὶ ἔχει χυθῆ εἰς αὐτὸ ἔλαιον λέγων: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος ἡ ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Αἱ τρεῖς καταδύσεις συμβολίζουν τὴν τριήμερον ταφὴν καὶ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως δηλ. ὁ Χριστὸς μὲ τὴν Ἀνάστασιν του ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ μνήμα ἀθάνατος οὕτω καὶ ὁ βαπτισθεὶς ἀπηλλάγη τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς καταδύσεως εἰς τὴν κολυμβήθραν, ἀνεστήθη ἠθικῶς καὶ ἔγινε νέος ἄνθρωπος.

Ἄν τὸ παιδί εἶναι ἄρρωστον καὶ πρόκειται νὰ τὸ θλάψῃ τὸ νερὸ, ὁ ἱερεὺς τὸ ραντίζει μόνον εἰς τὸ κεφάλι καὶ γίνεται τὸ μυστήριον. Ἄν πάλιν τὸ παιδί κινδυνεύῃ ν' ἀποθάνῃ ἀβάπτιστον, τότε ἡμπορεῖ νὰ τὸ βαπτίσῃ ὅποιοσδήποτε. Τὸ ραντίζει μὲ τὸ νερὸ ἢ τὸ σηκώνει

τρεις φορές εις τον άερα και κάθε φοράν λέγει: «Βαπτίζεται ο δουλος η ή δούλη του Θεου (δεινα) κτλ». Το νήπιον αυτό, αν ζήση, πρέπει να βαπτισθῆ κανονικά από Ιερέα.

Το βάπτισμα είναι υποχρεωτικόν μυστήριον και γίνεται μίαν φοράν. Οί δυτικοί κάνουν το βάπτισμα μόνον με ράντισμα ύδατος τρεις φορές. Τοῦτο όμως είναι αντίθετον προς την Άγιαν Γραφήν, η οποία λέγει: «Και βαπτισθείς ο Ίησους άνέθη εϋθὺς από του ύδατος (Μαθ. γ', 16).

Τὸ χρίσμα

Χρίσμα είναι το μυστήριον δια του οποίου μεταδίδονται εις τον βαπτισθέντα τὰ χαρίσματα του Άγιου Πνεύματος, κατά την στιγμήν που ο Ιερεύς χρίει αυτόν με το άγιον μύρον. Κάθε φοράν που ο Ιερεύς χρίει τον βαπτισθέντα, σταυροειδῶς, εις τὰ διάφορα μέρη του σώματος και τὰ αισθητήρια ὄργανά του, λέγει: «Σφραγίς δωρεᾶς πνεύματος άγιου. Άμήν». Δηλαδή το μύρον αυτό είναι σφραγίς (ἀπόδειξις) πὼς ο βαπτισθείς ἔλαθε την δωρεάν του Άγιου Πνεύματος.

Οὕτω λοιπὸν με το βάπτισμα και το χρίσμα ο άνθρωπος ενισχύεται με την χάριν του Άγιου Πνεύματος ν' αγωνίζεται πάντοτε κατά της άμαρτίας, δια να είναι άξιον τέκνον του Θεου. Κατά τους αποστολικούς χρόνους τὰ χαρίσματα του Άγιου Πνεύματος οί Άπόστολοι μετέδιδον δια της επιθέσεως τῶν χειρῶν εις τους βαπτιζομένους. Άργότερον αντικατεστάθη δια της χρίσεως με άγιον μύρον.

Το άγιον μύρον παρασκευάζεται εις το Πατριαρχεῖον της Κωνσταντινουπόλεως με τεσσαράκοντα άρώματα (λάδι, λιθάνι, μαστίχα σμύρνα κ.ά.) και άγιαζεται από τον Πατριάρχην την Μεγάλην Πέμπτην. Άπ' εκεί το προμηθεύεται και η Έκκλησία της Ελλάδος δια να δείξη το σεβασμόν της εις το Πατριαρχεῖον και το μοιράζει εις όλους τους ναούς της χώρας. Όλοι αί ἄλλοι αυτοκέφαλοι ἑκκλησίαι παρασκευάζουν μόναι των το άγιον μύρον.

Η Δυτική Έκκλησία δὲν κάμνει το χρίσμα μαζί με το βάπτισμα ἀλλ' όταν γίνουν 12 ἐτῶν τὰ κορίτσια και 14 τ' άγόρια. Το μυστήριον τελείται από τον ἐπίσκοπον ο οποίος άλειφει μόνον το μέτωπον του παιδιοῦ. Η ἑορτή που ἔχουν καθιερώσει οί Δυτικοί δια το χρίσμα, λέγεται της Άγίας Δωρεᾶς. Οί Διαμαρτυρόμενοι θεωροῦν το χρίσμα ἀπλήν τελετήν και το τελοῦν με ἀπλήν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν και ὄχι με μύρον.

Ἡ ἑξομολόγησις

Τὸ θάπτισμα καθαρίζει, ὅπως εἶδομεν, τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ὡσάν ἁμαρτωλὸς - ἀφοῦ οὐδεὶς ἀναμάρτητος παρὰ μόνον ὁ Θεὸς - ἤμπορεῖ νὰ ὑποπέσῃ πάλιν εἰς ἁμαρτίαν, διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ Ἐκκλησία ὥρισεν ἰδιαίτερον μυστήριον, ὑποχρεωτικὸν καὶ τοῦτο, πού λέγεται ἑξομολόγησις ἢ μετάνοια. Μὲ τὸ μυστήριον αὐτὸ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι μας. Ὁ Ἰωάννης εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἑξομολογοῦσε τοὺς προσερχομένους εἰς αὐτὸν καὶ κατόπιν τοὺς ἐθάπτιζε.

Τὴν ἑξομολόγησιν συνέστησεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὅταν ἔδωσεν ἐξουσίαν εἰς τοὺς Ἀποστόλους νὰ συγχωροῦν τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς εἶπε: «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον ἂν τινῶν ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἂν τινῶν κρατήτε, κεκράτηνται (Ἰω. κ', 22-23). Οἱ Ἀπόστολοι μετεθέσασαν τὴν ἐξουσίαν τῆς ἑξομολογήσεως εἰς τοὺς ἐπίσκοπους καὶ αὐτοὶ πάλιν ἔδωσαν τὴν ἄδειαν εἰς εὐσεβεῖς καὶ ἐναρέτους ἱερεῖς νὰ ἑξομολογοῦν τοὺς Χριστιανούς. Οἱ τοιοῦτοι ἱερεῖς λέγονται πνευματικοί.

Ὁ Χριστιανὸς λοιπὸν πού θέλει νὰ συγχωρηθῶν αἱ ἁμαρτίαι του, ἀφοῦ μετανοήσῃ εἰλικρινά, πηγαίνει εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ λέγει μὲ θάρρος ὅλα τ' ἁμαρτήματά του. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην κανεὶ δὲν ἀκούει τὸν ἑξομολογούμενον παρὰ μόνον ὁ λυτρωτὴς Χριστὸς. Ὁ πνευματικὸς ἂν καταλάβῃ ὅτι ὁ Χριστιανὸς μετενόησεν εἰλικρινά, εὐχεται εἰς τὸν Θεὸν νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ τοῦ δίδει τὴν ἄδειαν νὰ κοινωνήσῃ.

Οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ ἑξομολογοῦνται μόνον ὅταν θέλουν νὰ κοινωνήσουν, ὅπως συνηθίζεται νὰ γίνεται, ἀλλὰ κάθε φορὰν πού αἰσθάνονται ὅτι ἡμάρτησαν. Ὅπως δὲ γνωρίζομεν ὁ Θεός, ὡσάν μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων πού εἰλικρινά μετανοοῦν. Ὁ πνευματικὸς πρέπει νὰ ἔχη πίστιν, κοινωνικὴν πείραν καὶ μὀρφωσιν. Οὗτος δύναται νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἑξομολογούμενον τὰς πνευματικὰς ἀσκήσεις (ἐπιτίμια ἢ κανόνες).

Ἡ Θεία εὐχαριστία

Ἡ Θεία εὐχαριστία εἶναι καὶ αὐτὴ μυστήριον διότι μὲ τὰς εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος γίνονται Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ κοινωνοῦν οἱ Χριστιανοί. Λέγεται δὲ Θεία Εὐχαριστία διότι κατὰ τὸν Μυστικὸν Δείπνον ὁ Χριστὸς προτοῦ εὐλογῆσαι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ἠὺχαρίστησε τὸν Πατέρα του, Θεόν.

Τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον διότι ἐνώνει τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν Χριστόν, συνεστήθη δὲ ἀπὸ τὸν Χριστόν τὴν νύκτα τῆς Με-

γάλης Πέμπτης κατά τὸ Μυστικὸν Δεῖπνον. Εἶναι τὸ μυστήριον τῶν μυστηρίων, διότι μεταδίδεται δι' αὐτοῦ ὄχι ἀπλῶς μόνον ἡ Θεία χάρις, ἀλλὰ μαζί με αὐτήν καὶ ὁ χορηγὸς τῆς χάριτος καὶ μετὰ τοῦ δώρου καὶ ὁ δωρητής.

Τότε ὅπως γνωρίζομεν ἔκοψε πρῶτον τὸν ἄρτον καί, ἀφοῦ ἠὺχαρίστησε τὸν Θεόν, ἠὺλόγησε τὸν ἄρτον, τὸν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς του καὶ εἶπε: «Λάβετε φάγετε· τοῦτό μου ἔστι τὸ σῶμά μου...». Δηλαδή: Λάβετε φάγετε αὐτὸ δὲν εἶναι ἄρτος ἀλλὰ τὸ Σῶμά μου πού μετ' ὀλίγον παραδίδεται εἰς τὸν θάνατον διὰ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι σας. Κατόπιν ἀφοῦ πάλιν ἠὺχαρίστησεν ἠὺλόγησεν καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸν οἶνον καὶ εἶπε: «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...» Δηλαδή: Αὐτὸ πού σας δίνω εἶναι τὸ Αἷμά μου πού χύνεται διὰ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι σας καὶ νὰ λάβετε ζωὴν αἰώνιον. Καὶ εἰς τὸ τέλος προσέθεσε: «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς ἐμὴν ἀνάμνησιν».

Λέγων ὁ Χριστὸς «τῆς Καινῆς Διαθήκης», ἔννοεῖ τὴν νέαν συμφωνίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ γίνῃ διάκρισις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἥτοι τῆς παλαιᾶς συμφωνίας πού ἔκαμεν ὁ Θεὸς μετὰ τοὺς Ἑβραίους διὰ τοῦ Μωϋσέως. Κατὰ τὴν νέαν λοιπὸν συμφωνίαν, μεσάζων εἶναι ὁ Χριστὸς ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει τὸν Θεὸν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Διὰ νὰ ἔχη ὁ Χριστιανὸς τὸ δικαίωμα νὰ κοινωνήσῃ πρέπει πρῶτον νὰ ἐξομολογηθῇ διὰ νὰ καθαρισθοῦν αἱ ἁμαρτίαι του. Κατόπιν καθαρὸς πλέον, ἡμπορεῖ νὰ δεχθῇ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας κοινωνοῦν μόνον μετὰ ἄρτον. Μετὰ ἄρτον καὶ οἶνον κοινωνοῦν μόνον οἱ κληρικοὶ οὕτω καταπατεῖται ἡ ἐντολή, ἡ ὁποία λέγει: «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες». Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουν τὴν μετουσίωσιν καὶ παραδέχονται μόνον τὴν μετὰ δόσιν τῆς Θείας Χάριτος. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ ἄρτον ἄζυμον καὶ οἶνον ἀδιακρίτως χρώματος.

Ὡστε, Θεία Εὐχαριστία εἶναι τὸ μυστήριον κατὰ τὸ ὅποιον συγχωρεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀναγεννᾶται καθεὶς ὁ ὁποῖος μεταλαμβάνει τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ὅπου ἔχουν μεταβληθῇ εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου.

Ο γάμος

Ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὁ Θεὸς ὅταν ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ ἔπλασε καὶ τὴν Εὐάν καὶ τὴν ἔκαμε σύντροφόν του. Κατόπιν τοὺς ἠὺλόγησε νὰ κάνουν παιδιὰ διὰ νὰ πληθύνῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀπὸ τότε ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἐνώνονται μετὰ τὴν θέλησίν των διὰ τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου καὶ δημιουργεῖται ἡ οἰκογένεια, ἡ ὁποία

διατηρεῖ τὴν ὁρατὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ ἔνωσις αὐτῆ τοῦ ζεύγους, ὅταν γίνεται ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι μυστήριον καὶ λέγεται γάμος. Κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τὸ ὁποῖον τελεῖ ὁ ἱερεὺς (ἢ ὁ ἐπίσκοπος), στέλλεται εἰς τοὺς νεονύμφους ἢ Θεία χάρις, εὐλογοῦνται νὰ ζοῦν εὐτυχεῖς καὶ ἀγαπημένοι καὶ ν' ἀναθρέψουν τὰ παιδιά των σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Τὸν γάμον συνέστησεν ὁ Θεὸς μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ πρώτου ζεύγους καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τὸν ἠλόγησε καὶ τὸν ἡγίασε διὰ τῆς παρουσίας του.

Ὅταν οἱ Φαρισαῖοι τὸν ἠρώτησαν ἂν ἐπιτρέπεται ὁ ἄνθρωπος νὰ χωρίζῃ τὴν γυναῖκα του, «ὁ ἄνθρωπος» ἀπαντᾷ ὁ Ἰησοῦς «θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, θὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν γυναῖκά του καὶ θὰ εἶναι οἱ δύο σάρκα μία. Ἐκείνους ποῦ ὁ Θεὸς συνέζευξε, δὲν ἔμπορεῖ νὰ χωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος».

Ὁ ἴδιος ἠλόγησε καὶ τὸν ἐν Κανᾶ γάμον ὅπου ἔκαμε καὶ τὸ πρῶτον του θαῦμα. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὠνόμασε τὸν γάμον μέγα μυστήριον. Δικαίως λοιπὸν θεωρεῖται ὁ γάμος τὸ θεμέλιον τῆς κοινωνίας.

Ὁ γάμος ἀπαγορεύεται ὅταν οἱ νεόνυμφοι εἶναι στενοὶ συγγενεῖς. Ἄν εἶναι ἀλλοθρησκοὶ, τὸ ἔν μέλος πρέπει νὰ βαπτισθῇ εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ ἄλλου. Δεύτερος γάμος ἐπιτρέπεται ὅταν ἀποθάνῃ τὸ ἔν μέλος, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τρίτος γάμος. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου μόνον ὅταν ὑπάρχουν σοβαροὶ λόγοι ποῦ καθιστοῦν ἀδύνατον τὴν συμβίωσιν τῶν δύο συζύγων. Ἀντιθέτως εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους τὰ διαζύγια δίδονται εὐκολώτερον καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖ ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογενείας εἶναι ὀλιγώτερον ἰσχυρὸς.

Ὅταν πρόκειται νὰ ἔλθουν εἰς γάμον δύο Χριστιανοὶ ποῦ ἀνήκουν εἰς διαφορετικὸν χριστιανικὸν δόγμα, ὅπως Ὁρθόδοξος μὲ Καθολικὴν ὁ ἕνας - ἰδίως ἡ γυναῖκα - ὀφείλει πρῶτον νὰ βαπτισθῇ κατὰ τὸ δόγμα τοῦ ἄλλου καὶ κατόπιν γίνεται τὸ μυστήριον τοῦ γάμου. Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπαγορεύει τὴν ἔκδοσιν διαζυγίου καὶ θεωρεῖ τὸν γάμον ἀδιάλυτον. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι θεωροῦν τὸν γάμον ἀπλὴν τελετὴν.

Ἡ ἱερωσύνη

Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον διότι μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου καὶ διὰ τῆς προσευχῆς ὁ χειροτονούμενος (διάκονος ἢ ἱερεὺς) λαμβάνει τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ γίνῃ ἄξιος λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστησεν ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὅταν ἐξέλεξε τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τῆς Θείας χάριτος ὁ χειροτονούμενος λαμβάνει τὴν ἐξουσίαν

νά διοική τὸ ποίμνιόν του, νά διδάσκη αὐτὸ καὶ νά τελῆ τὰ ἱερά μυστήρια.

Ὁ 9ος κανὼν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὀρίζει ὅτι αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νά γίνουν ἱερωμένοι, πρέπει νά εἶναι καθαροὶ ἀπὸ ἀμαρτήματα ποὺ ἐμποδίζουν τὴν ἱερωσύνην καὶ ἐξετάζεται ὁ θίος καὶ ἡ ἐν γένει διαγωγή των (Βλ. Πηδάλιον Νικοδήμου - Α' Οἰκ. Σύνοδος).

Οἱ βαθμοὶ τῶν ἱερωμένων (ἢ κληρικῶν) εἶναι τρεῖς: ὁ βαθμὸς τοῦ διακόνου, τοῦ πρεσβυτέρου (ἱερέως) καὶ τοῦ ἐπίσκοπου. Ὁ διάκονος δὲν ἔχει δικαίωμα νά τελῆ μόνος του τὴν λειτουργίαν ἢ τὰ μυστήρια παρὰ βοηθεῖ (διακονεῖ) τὸν ἱερέα καὶ τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τὴν τελετὴν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων των. Ὁ ἱερεὺς πάλιν τελεῖ τὴν λειτουργίαν ἢ καὶ ὅλα τὰ μυστήρια, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην. Τέλος ὁ ἐπίσκοπος τελεῖ ὅλα τὰ μυστήρια, κηρύττει τὸν Θεῖον λόγον καὶ διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸν διάκονον καὶ τὸν ἱερέα χειροτονεῖ ὁ ἐπίσκοπος, τὸν δὲ ἐπίσκοπον δύο ἄλλοι ἐπίσκοποι.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιτρέπει τὸν γάμον εἰς τοὺς κατωτέρους κληρικοὺς (διάκονον καὶ ἱερέα) ἐφ' ὅσον ἔχουν ὑπανδρευθῆ προτοῦ χειροτονηθοῦν. Οἱ ἐπίσκοποι μένουσιν ἄγαμοι. Ἀντιθέτως ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἀπαγορεύει τὸν γάμον εἰς τοὺς κληρικοὺς ὄλων τῶν βαθμῶν. Οἱ Προτεστάνται εἶναι ἕγγαμοι.

Οἱ κληρικοὶ διὰ νά καταστοῦν ἄξιοι ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νά εἶναι μορφωμένοι καὶ ἐνάρετοι. Οὗτοι ὀνομάζονται ποιμένες, Διδάσκαλοι, Λειτουργοί, Ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες. Εἰς τὴν ἱερωσύνην ἔχομεν τοὺς τίτλους τοῦ Πατριάρχου, Ἀρχιεπισκόπου, Μητροπολίτου, Ἀρχιμανδρίτου, Πρωτοσυγγέλου, Οἰκονόμου, Ἀρχidiaκόνου κ.λ.π.

Τὸ εὐχέλαιον

Εὐχέλαιον εἶναι τὸ μυστήριον κατὰ τὸ ὁποῖον ἀλειφόμενος ὁ ἀσθενὴς μετ' ἡγιασμένον ἔλαιον ὑπὸ τῶν ἱερέων θεραπεύεται διὰ τῆς Θείας χάριτος ἀπὸ τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἀσθενείας.

Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι Θεοσύστατον, διότι οἱ ἴδιοι οἱ Ἀπόστολοι ἀκολουθοῦντες ὁδηγίαν τοῦ Ἰησοῦ «ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον» (Μαρκ. στ', 13).

Ὅταν ἕνας Χριστιανὸς εἶναι ἀρρώστος προσκαλεῖ τοὺς ἱερεῖς, προσεύχονται ἐπάνω εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἀλείφουν μετ' ἡγιασμένον ἔλαιον, εἰς τὸ πρόσωπον, τὰς χεῖρας κλπ. Ἄν ὁ ἀρρώστος μετενόησε, κατέρχεται ἢ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ θεραπεύεται ἀπὸ ὅλας τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἀσθενείας. Αὐτὸ παραδέχεται καὶ συνιστᾷ καὶ ὁ Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος.

Ἡ προσευχή πού συνοδεύεται μέ ἄλειμμα τοῦ ἄρρώστου δι' ἡγιασμένου ἐλαίου εἶναι μυστήριον καί λέγεται εὐχέλαιον (εὐχή καί ἔλαιον). Τοῦτο σύμφωνα μέ τήν ἐντολήν τοῦ Χριστοῦ τὸ συνέστησαν οἱ Ἀπόστολοι, ὁ δὲ Ἰακώβος γράφει: «Ἀσθενεῖ τις ἐν ἡμῖν; προκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καί προσευξάτωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου» (Ἰακ. ε', 14).

Εὐχέλαιον ἐπεκράτησε νὰ γίνεται εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς τὴν Μεγάλην Τετάρτην, διὰ νὰ κοινωνήσουν οἱ Χριστιανοὶ μετὰ τὴν Λειτουργίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης.

Ἦμπορεῖ ὅμως νὰ γίνεται ὅποτεδήποτε ἀρκεῖ νὰ τὸ ζητήσῃ ὁ ἄρρωστος. Κατ' αὐτὸ ἀναγιγνώσκονται 7 Εὐαγγέλια, καί 7 Ἀπόστολοι.

Τὸ μυστήριον τελεῖ ὁ ἐπίσκοπος ἢ οἱ ἱερεῖς (συνήθως ἑπτὰ). Γίνεται, ὅπως εἶπομεν, ὅταν ἕνας εἶναι ἄρρωστος διὰ νὰ ἐπανεύρῃ τὴν ὑγείαν του, ἀλλὰ καί ὅταν εἶναι ὑγιής, διὰ νὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι δὲν παραδέχονται τὸ εὐχέλαιον, οἱ δὲ παπικοὶ τὸ τελοῦν μόνον διὰ τοὺς μελλοθανάτους. Τὸ τελεῖ δὲ ὁ ἀρχιερεὺς μόνον. Τοῦτο εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ρητὴν ἐντολήν τοῦ Ἰακώβ (Ἰακ. ε', 14-16). Οἱ καθολικοὶ μάλιστα δὲν τὸ παρέχουν εἰς τοὺς παρὰ φρονας, τοὺς πολεμιστάς, τοὺς ἀνηλίκους καί τοὺς καταδικασθέντας εἰς θάνατον.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΗΘΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΑΙ ΔΕΚΑ ΕΝΤΟΛΑΙ

Ὁ ὑψηλότερος ἠθικός νόμος, κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον.

Ὁ ἠθικός αὐτὸς νόμος περιλαμβάνεται εἰς τὰς δέκα ἐντολάς πού ἔδωσεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Μωϋσῆν, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἔπειτα δὲ πλήρως καὶ τελείως ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αἱ δέκα ἐντολαί, πού λέγονται καὶ Δεκάλογος ἀλλὰ καὶ νόμος τοῦ Μωϋσέως, εἶναι:

- 1) Ἐγὼ εἰμὶ Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοὶ Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.
- 2) Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα· ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις, οὐδὲ μὴ λατρεύσης αὐτοῖς.
- 3) Οὐ λήψῃ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.
- 4) Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἀγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.
- 5) Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοὶ γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.
- 6) Οὐ φονεύσεις.
- 7) Οὐ μοιχεύσεις.
- 8) Οὐ κλέψεις.
- 9) Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.
- 10) Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστίν.

Ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω ἐντολάς, αἱ τέσσαρες πρῶται ἀναφέρονται εἰς τὰ καθήκοντα πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεὸν καὶ αἱ ὑπόλοιποι ἕξι, εἰς τὰ καθήκοντά του πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς συνώφισε τὸν Μωσαϊκὸν νόμον εἰς δύο μόνον ἐντολάς: α) Ν' ἀγαπήσωμεν τὸν Θεὸν μὲ ὄλην τὴν καρδίαν μας, μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν καὶ ὄλον τὸν νοῦν μας' καὶ β) ν' ἀγαπήσωμεν τὸν πλησίον μας ὅπως τὸν ἑαυτὸν μας (Ματθ. κβ', 37-40).

Μὲ τὰς δύο αὐτὰς μεγάλας ἐντολάς του ὁ Ἰησοῦς δὲν καταργεῖ θεθαίως τὸν νόμον ἀλλὰ θέλει νὰ τὸν ἐφαρμόζωμεν συμπληρωμένον. Τοῦτο εἶναι πολὺ λογικὸν διότι ὁ Χριστὸς δὲν ἐδίδαξε νέον Θεὸν ἀλλὰ τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰακώβ, ὁ ὁποῖος ἐφανερώσε τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ θέλημά του εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας (1). Κέντρον λοιπὸν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη ἔχει τὴν καταγωγὴν τῆς ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη. Διὰ τοῦτο ὅποιοι δὲν ἀγαπᾶ τὸν πλησίον του (2), τὸν συνάνθρωπόν του, δὲν γνωρίζει τὸν Θεὸν καὶ ἐπομένως δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀληθινὸς Χριστιανός. Ὁ Δεκάλογος εἶναι ὁ ἠθικὸς κώδιξ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀνάλυσις τῶν δέκα ἐντολῶν

Α'. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεὸν

Πρώτη ἐντολή. «*Εγὼ εἰμὶ Κύριος ὁ Θεὸς σου· οὐκ ἔσονται σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.*»

Ἀπὸ τὴν πρώτην ἐντολήν διδασκόμεθα ὅτι ἕνας εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ὁ ὁποῖος ἐφανερώσε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως, τῶν προφητῶν καὶ τέλος διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄλλοι Θεοὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχουν καὶ εἰς αὐτὸν πρέπει νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ τὸν λατρεύωμεν.

Τὴν πρώτην ἐντολήν παραβαίνουν.

α) Οἱ ἄθεοι ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς κανένα Θεόν.

β) Ὅσοι πιστεύουν εἰς πολλοὺς Θεούς.

γ) Ὅσοι δὲν παραδέχονται τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ἀμφιβάλλουν διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου.

Δευτέρα ἐντολή. «*Οὐ ποιήσεις σεαντῶ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα· ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑπὸ κάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις, οὐδὲ μὴ λατρεύσης αὐτοῖς.*»

Ἡ δευτέρα ἐντολή συμπληρῶνει τὴν πρώτην καὶ μᾶς ἀποτρέπει

1) «*Εγὼ εἰμὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ. Δὲν εἰμαι ὁ Θεὸς τῶν νεκρῶν ἀλλὰ τῶν ζώντων*» (Ματθ. κβ' 32 καὶ Μαρκ. ιβ', 26).

2) Τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, ὁ Κύριος ἐδίδαξε μὲ τὴν θαυμασίαν παραβολὴν τοῦ ἀγαθοῦ Σαμαρείτου.

ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρείαν. Μᾶς διδάσκει λοιπὸν ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάμνωμεν εἰδῶλα (ἀγάλματα) ἢ ἄλλα ὁμοιώματα ψευδῆ ποῦ εὐρίσκονται εἴτε εἰς τὸν οὐρανὸν (ἥλιος, σελήνη, ἄστρα κ.τ.λ.) εἴτε εἰς τὴν γῆν (δένδρα, ζῶα κλπ) εἴτε ἐντὸς τοῦ νεροῦ εἴτε κάτω εἰς τὴν γῆν. "Ὁλ' αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ τὰ προσκυνῶμεν καὶ νὰ τὰ λατρεύωμεν, διότι δὲν εἶναι θεοὶ ἀλλὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ προσκύνῃσις τῶν ἁγίων εἰκόνων δὲν θεωρεῖται ἀπὸ τὴν θρησκείαν μας εἰδωλολατρεία διότι εἰς αὐτὰς δὲν προσκυνοῦμεν τὸ ξύλον ἀλλὰ τιμῶμεν τὸ πρόσωπον ποῦ παριστάνει ἢ εἰκὼν. Ἡ προσκύνῃσις τοῦ εἰκονιζομένου προσώπου εἰς τὴν εἰκόνα εἶναι τιμητικὴ καὶ οὐχὶ λατρευτικὴ, ἥτις ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν.

Τρίτη ἐντολή. *«Ὁὺ λήψη ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ».*

Ἀπὸ τὴν τρίτην ἐντολήν διδασκόμεθα ὅτι δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῶμεν χωρὶς λόγον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἱερώτατον καὶ πρέπει νὰ προφέρεται μὲ βαθύτατον σεβασμόν.

"Ὅσοι λοιπὸν ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων δι' ἀστεία πράγματα ἢ διὰ νὰ κάμνουν τούτους ἄλλους νὰ τοὺς πιστεύσουν εἰς ὅ,τι λέγουν (ὅπως, μὰ τὸν Θεὸν κ.τ.λ.), ὅσοι ὀρκίζονται μὲ τὸ τίποτε, ὅσοι καταρῶνται τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ὅσοι βλασφημοῦν τὰ θεῖα καὶ τὰ ἱερά, ὅλοι αὐτοὶ παραβαίνουν τὴν τρίτην ἐντολήν καὶ τιμωροῦνται ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ὁ Χριστὸς εἶπε ν' ἀρκοῦμεθα εἰς τὸ «ναί, ναί» καὶ τὸ «ὄχι, ὄχι». Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πολλάς φορές, διὰ νὰ θεβαιώσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐπιστολῶν του, γράφει: «Μάρτυς μου ὁ Θεός».

Ἡ Πολιτεία ἐπιβάλλει τὸν ὄρκον εἰς τὰ δικαστήρια διὰ νὰ θεβαιώνεται ἡ ἀλήθεια, εἰς τοὺς ὑπαλλήλους διὰ νὰ ἐκτελοῦν εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντά των' καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας, διὰ νὰ μὴν ἐγκαταλείπουν ποτὲ τὴν σημαίαν τῆς πατρίδος των, παρὰ ν' ἀγωνίζονται διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των μέχρι καὶ τῆς τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός των.

Τὸν ὄρκον παραβαίνουν ὅσοι ὀρκίζονται ψεύματα (ψεύδορκοι) καὶ ὅσοι δὲν τηροῦν τὸν ὄρκον ποῦ ἔδωσαν (ἐπίορκοι).

Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἶναι ἐπικίνδunami εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι ἀφοῦ δὲν φοβοῦνται τὸν Θεόν, πῶς θὰ φοβηθοῦν τοὺς ἀνθρώπινους νόμους; Διὰ τοῦτο ἡ ψευδορκία καὶ ἡ ἐπίορκία τιμωροῦνται αὐστηρῶς ἀπὸ τοὺς πολιτικούς νόμους.

Τετάρτη ἐντολή. *«Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἀγιάζειν αὐτὴν ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».*

Ἀπὸ τὴν τετάρτην ἐντολὴν διδασκόμεθα νὰ ἐργαζώμεθα ἕξ ἡμέρας, τὴν δ' ἐβδόμην ν' ἀναπαυώμεθα καὶ νὰ τὴν ἀφιερώνωμεν εἰς τὸν Θεόν. Οἱ Ἑβραῖοι ἔχουν ἡμέραν ἀναπαύσεως καὶ λατρείας τὸ Σάββατον. Ἡμεῖς ἔχομεν τὴν Κυριακὴν διότι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀνεστήθη ὁ Χριστός. Ὠνομάσθη δὲ Κυριακὴ, διότι εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν Κύριον. Ἡ Κυριακὴ ὑπενθυμίζει τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ Κόσμου. Ὅσον ἀνωτέρα εἶναι ἡ ἀναδημιουργία τῆς ἀπλῆς δημιουργίας, ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερέχει κατὰ τὴν ἱερότητα καὶ τὴν ἀξίαν ἡ Κυριακὴ τοῦ Σαββάτου τῶν Ἑβραίων.

Τὴν Κυριακὴν λοιπὸν καὶ τὰς μεγάλας ἑορτὰς οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ εὐχαριστοῦν τὸν Θεόν, ν' ἀκούσῃ μ' εὐλάβειαν καὶ προσοχὴν τὴν Θεῖαν λειτουργίαν καὶ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι διὰ διαφόρους λόγους δὲν δύνανται νὰ μεταβαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄς προσεύχωνται εἰς τὸ σπίτι των. Ἀκόμη τὴν Κυριακὴν πρέπει ν' ἀπασχολώμεθα μὲ ἔργα φιλανθρωπίας, ὅπως: νὰ ἐπισκεπτώμεθα τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς φυλακισμένους, νὰ βοηθῶμεν τοὺς πτωχοὺς κ.τ.λ. Ἡ τοιαύτη ἐργασία ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύεται ἀλλ' ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν θρησκείαν μας.

Τὴν τετάρτην ἐντολὴν παραβαίνουν ὅσοι ἐργάζονται τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ἑορτὰς καὶ ὅσοι δὲν πηγαίνουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Β' Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον

Πέμπτη ἐντολή. «*Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς*».

Ἡ πέμπτη ἐντολή μᾶς διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς μας, διὰ νὰ εὐτυχήσωμεν εἰς τὸν βίον μας καὶ νὰ ζήσωμεν πολὺ ἔτη.

Οἱ γονεῖς εἶναι οἱ μεγαλύτεροι εὐεργέται μας, μετὰ τὸν Θεόν, διότι μᾶς ἐγέννησαν, μᾶς ἀνέθρεψαν μὲ μεγάλους κόπους καὶ στερήσεις, μᾶς περιποιήθησαν καὶ ὑπέφεραν ὥσπου νὰ μεγαλώσωμεν. Τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς γονεῖς μας πρέπει νὰ ἐκδηλώνωμεν πάντοτε καὶ πρὸ παντός ὅταν γηράσουν, διότι τότε ἔχουν περισσότερον τὴν ἀνάγκην μας.

Ἡ Ἁγία Γραφὴ ἀναφέρει ὅτι αὐτὸς ποῦ ἐκτυποῦσε ἢ ἐκακολογοῦσε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα του κατεδικάζετο εἰς θάνατον (*). Καὶ ἄλλοῦ πάλιν. «Ἡ εὐλογία τοῦ πατέρα στηρίζει σπίτια, ἢ δὲ κατὰ τῆς μητέρας ἐκριζώνει θεμέλια (Σειράχ γ', 9).

(*) Βλ. "Ἐξοδος Κεφ. κα', ἐδ. 15. «ὅς τύπει πατέρα αὐτοῦ ἢ μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ θανατούσθω». Καὶ ἔδαφ. 16 «ὁ κακολογῶν πατέρα αὐτοῦ ἢ μητέρα αὐτοῦ τελευτήσει θανάτῳ». Ἐπίσης Εὐαγγέλιον κατὰ Μάρκον (κεφ. ζ', 10) «ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω».

Παράδειγμα σεβασμοῦ καὶ ὑποταγῆς εἰς τοὺς γονεῖς, μᾶς ἔδω-
σεν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ὅταν, εὐρισκόμενος ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν,
παρέδωκε τὴν μητέρα του εἰς τὸν ἀγαπημένον του μαθητὴν, τὸν Ἰω-
άννην. Ἐπίσης ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀποθάνῃ, θέλων νὰ δείξῃ ὅτι ὑπο-
τάσσεται εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς του, εἶπε: «Πάτερ μου εἰς χεῖ-
ράς σου παραθέτω τὸ πνευμά μου» (Λουκ. κγ', 46).

Ἀνάλογα μὲ τοὺς γονεῖς πρέπει νὰ φερώμεθα καὶ εἰς τοὺς κλη-
ρικούς, τοὺς διδασκάλους, τοὺς κηδεμόνας καὶ τοὺς μεγαλύτερους
ἀδελφούς μας, διότι ὅλοι αὐτοὶ φροντίζουν διὰ τὸ καλὸν μας. Τὸ ἴδι-
ον ἠμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν καὶ διὰ τοὺς ἄρχοντας τῆς Πολιτείας, οἱ
ὅποιοι φροντίζουν διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς κοινωνίας.

Ἔκτη ἐντολή. «*Ὁὐ φονεύσεις*».

Ἡ ἐντολή αὕτη μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀφαιρῶμεν τὴν
ζωὴν τοῦ ἄλλου. Τοιοῦτον δικαίωμα ἔχει μόνον ὁ Θεὸς πού τὸν ἐδη-
μιούργησε καὶ κανεὶς ἄλλος. Ὁ φόνος εἶναι ἄμεσος καὶ ἔμμεσος καὶ
εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ τρομερώτερον ἔγκλημα τοῦ ἀνθρώπου, τι-
μωρούμενον αὐστηρῶς ἀπὸ τὴν Πολιτείαν. Ἡ τιμωρία διὰ φόνον με-
τριάζεται, ὅταν γίνῃ ἐξ ἀμελείας, ἢ ὅταν ἀμυνώμεθα νὰ σώσωμεν τὴν
ζωὴν μας.

Τὴν ἐντολήν παραβαίνουν καὶ ὅσοι αὐτοκτονοῦν, διότι καὶ ἡ αὐ-
τοκτονία θεωρεῖται φόνος. Ἐπειτα ὅσοι αὐτοκτονοῦν δὲν ἔχουν και-
ρὸν νὰ μετανοήσουν διὰ τὸ ἔγκλημα πού ἔκαμαν. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω
λόγους οἱ αὐτοκτονοῦντες δὲν κηδεύονται μὲ ἐκκλησιαστικὰς τιμὰς.
Ἐπιτρέπεται μόνον ὁ φόμος πού ἐπιβάλλει ἡ Πολιτεία εἰς τοὺς λη-
στάς καὶ τοὺς κακούργους διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία
τῶν πολιτῶν τῆς. Ἐπίσης οἱ φόνοι πού γίνονται εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ
πόλεμος θεωρεῖται ἄμυνα τοῦ κράτους κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν
του πού ἀπειλοῦν τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν πολι-
τῶν.

Ἐβδόμη ἐντολή. «*Ὁὐ μοιχεύσεις*».

Ἡ ἐβδόμη ἐντολή μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσβάλλωμεν τὴν
τιμὴν τοῦ ἄλλου. Τρία εἶναι τὰ πολυτιμώτερα ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρώπου.
Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία. Ἡ τιμὴ τῆς οἰκογενείας εἶναι θάσις
τῆς εὐημερίας τῆς κοινωνίας καὶ πρέπει νὰ τὴν σεβώμεθα, ὅπως θε-
θαίως ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ σέβωνται καὶ οἱ ἄλλοι τὴν ἰδικὴν μας
τιμὴν. Οἰκογένεια χωρὶς τιμὴν διαλύεται καὶ ἡ διάλυσις αὕτη θλάπτει
τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ
Πολιτεία τιμωρεῖ αὐστηρὰ αὐτοὺς πού προσβάλλουν τὴν τιμὴν τοῦ ἄλ-
λου, ὅπως καὶ τὸν φόνον.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ μὴ προσβάλλωμεν τὴν τιμὴν τῶν συνανθρώ-
πων μας. Πρέπει νὰ σεβώμεθα καὶ τὴν ἰδικὴν μας τιμὴν. «Τὸ σῶμά μας

εἶναι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Α΄ Κορ. στ΄, 19).

Προσβάλλουν τὴν τιμὴν των ὅσοι κάνουν ἀνηθικούς πράξεις, διαβάζουν ἀνήθικα βιβλία, παρακολουθοῦν εἰς τοὺς κινηματογράφους καὶ τὰ θεάτρα ἄσεμνα θεάματα, διότι ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν πρὸς τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν ἀνηθικότητα. Ἐπίσης πρέπει ν' ἀποφεύγονται ἀπὸ τοὺς νέους αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ διότι εἶναι ἐστίαι μολύνσεως, σχολεῖα ἀνηθικότητος. «Αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ διαφθείρουν τὰ χρῆστὰ ἤθη» ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας καὶ διεκήρυξεν ἀργότερον ὁ Παῦλος (Α΄ Κορ. ε΄, 13). Τοῦτο θεβαίως πολὺ φυσικὸν διότι τὸ κακὸν μεταδίδεται εὐκολώτερον, ὁ δὲ ἄνθρωπος εἶναι μιμητικὸς ἐκ φύσεως. Ὁ νέος ποὺ βλέπει καὶ ἀκούει κακὰ πράγματα, ὅσον ἀγνὸς καὶ ἂν εἶναι, νικᾶται ἀπὸ τὴν μωρὰν φιλοτιμίαν νὰ μὴ φανῆ καθυστερημένος ἀπὸ τοὺς κακοὺς συντρόφους του καὶ οὕτω παρασύρεται. Ἰδού διατί οἱ γονεῖς ὀφείλουν νὰ γνωρίζουν μὲ ποίους συναναστρέφονται τὰ παιδιὰ των καὶ νὰ λαμβάνουν ἀνάλογα μέτρα διὰ τὴν προφύλαξιν των ἀπὸ τὸ κακόν.

Ὅγδοῦ ἐντολή. «Ὁὐ κλέψεις».

Ἡ ἐντολή αὕτη διδάσκει πῶς δὲν πρέπει νὰ κλέπτωμεν. Ἡ περιουσία τοῦ καθενός, εἴτε μικρὰ εἶναι εἴτε μεγάλῃ, εἶναι ἱερά διότι ἐξασφαλίζει τὰ μέσα διὰ τὴν ζωὴν τῆς οἰκογενείας. Ἐπειτα ὁποῖος κλέπτει συνηθίζει εἰς τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν ποὺ σπρώχνουν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ κακόν.

«Ἡ ἀργία εἶναι μήτηρ κακίας», ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας. Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει ὄχι μόνον νὰ μὴν κλέπτωμεν τοὺς ἄλλους ἀλλὰ νὰ ἀγαπῶμεν τὴν ἐργασίαν καὶ νὰ βοηθῶμεν τὸν πλησίον μας. Ἡ φιλεργία, ἡ ἀπλότης, ἡ ἀφιλοκέρδεια καὶ ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἀρεταί, αἱ ὁποῖαι μᾶς προφυλάσσουν ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῆς κλοπῆς.

Κλέπται ἀκόμη θεωροῦνται οἱ τοκογλύφοι, ὅσοι κλέπτουν εἰς τὰ ζύγια, ὅσοι νοθεύουν τὸ ἐμπόρευμα, ὅσοι δὲν ἐπιστρέφουν ξένα πράγματα ποὺ εὐρίσκουν, ὅσοι δὲν πληρώνουν τὰ χρέη των, οἱ ζητιᾶνοι ποὺ προσποιοῦνται τὸν ἀσθενῆ καὶ γενικῶς ὅποιοι προσπαθοῦν νὰ ζοῦν εἰς θάρος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων μὲ ἀπάτην καὶ δόλον. Τὸ χειρότερον εἶδος κλοπῆς εἶναι ἡ ληστεία.

Ἐνάτη ἐντολή. «Ὁὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ».

Ἡ ἐντολή αὕτη μᾶς διδάσκει νὰ μὴν ὀρκιζώμεθα ψεύματα καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰ δικαστήρια ὅπου κρίνεται ὅτι πολυτιμώτερον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, δηλαδὴ ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία του. Παντοῦ καὶ πάντοτε πρέπει νὰ λέγωμεν ξηρὰν τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνον τὴν ἀλήθειαν. Ἡ

ψευδομαρτυρία διαστρέφει τὴν ἀλήθειαν καὶ ἠμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ κάθε κακόν.

Ἀντίθετα ἡ φιλαλήθεια καὶ ἡ εἰλικρίνεια τιμοῦν τὸν ἄνθρωπον. Τὴν ἐνάτην ἐντολὴν παραβαίνουν καὶ ἐκεῖνοι τοῦ συκοφαντοῦν καὶ κακολογοῦν τοὺς ἄλλους διότι αὐτὸ ὁδηγεῖ εἰς φιλονικίας καὶ πολλὰς φορές εἰς ἐγκλήματα. «Νὰ μὴν κατακρίνωμεν τὸν πλησίον μας» λέγει ὁ Χριστὸς «ἵνα μὴ κατακριθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸν Θεόν. Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε ...» (Μαθ. ζ', 1).

Δεκάτη ἐντολή. «*Ὁὐκ ἐπιθυμῆσεις ὄσα τῶ πλησίον σου ἐστίν*».

Ἡ τελευταία ἐντολή μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ καλὸς Χριστιανὸς δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκτελῇ πιστῶς ὄσα ἐμάθαμεν ἕως τώρα, διὰ νὰ εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ μὴν ἐπιθυμῇ ξένα πράγματα. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ βλέπωμεν τ' ἀγαθὰ τοῦ ἄλλου μὲ φθόνον καὶ μὲ ζήλειαν καὶ νὰ τὰ ἐπιθυμῶμεν, διότι αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ὠθήσῃ εἰς κλοπὴν. Κάθε ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὰ ἰδικά του πράγματα. Ἄς προσπαθῆ ν' ἀποκτήσῃ ὅ,τι ἀπέκτησαν καὶ οἱ ἄλλοι, πάντοτε ὅμως μὲ τὴν ἰδικήν του ἐργασίαν καὶ μὲ τὴν τιμιότητά του. Μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἀλλωστε ἀναπτύσσεται καὶ ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἐπιγείων ἀγαθῶν, ἡ δὲ κοινωνία προοδεύει καὶ εὐημερεῖ.

Ἡ διδασκαλία «τῆς ἐπὶ ὄρους ὀμιλίας» τοῦ Σωτήρος

Ὅταν ἀργότερον ἐνεφανίσθη εἰς τὸν κόσμον ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, συνεπλήρωσε τὸν Μωσαϊκὸν νόμον μὲ τὴν περίφημον «ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμιλίαν» τοῦ ἡ ὁποία λέγεται καὶ ἠθικὸς νόμος τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπειδὴ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅπως ἀναφέρει εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του ὁ Ματθαῖος, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνέβη εἰς ἕνα μαγευτικὸν λόφον τῆς Γαλιλαίας, πλησίον τῆς Καπερναοῦμ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐδίδαξε τὰ πλήθη. Ὡς προοίμιον τοῦ ἠθικοῦ του νόμου ὁ Κύριος προτάσσει τοὺς ἑννέα μακαρισμοὺς (Μαθ. κεφ. ε', 1-12), διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος γίνεται πλέον τέλειος καὶ ἐκπληρώνει τὸν προορισμὸν του ἐπὶ τῆς γῆς. Κατόπιν ὀμιλεῖ περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν μαθητῶν του καὶ διαβεβαιώνει τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον ὅτι δὲν ἤλθε νὰ καταλύσῃ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσῃ. Νὰ τὸν κάμῃ δηλ. περισσότερον τέλειον, νόμον τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀγάπης. «Ὅποιος» λέγει, «παραβῆ μίαν ἐντολὴν τοῦ νόμου καὶ τὴν πλέον ἀσήμαντον, θὰ κηρυχθῆ τελευταῖος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Προχωρῶν ὁ μέγας νομοθέτης εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν κυριωτέ-

ρων ἐντολῶν τοῦ παλαιοῦ νόμου, εἰσέρχεται εἰς τὰς δύο σπουδαιότερας διατάξεις τῆς νέας νομοθεσίας του, τὴν ἀνεξικακίαν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ συνιστᾷ ἵνα ἡ ἀγάπη μας εἶναι ἀπέραντος πρὸς πάντα ἄνθρωπον. Ἐκὼς δὲ εἶναι ἕνα ἄνθρωπον προσευχῆς, τῆς ὁποίας ἀνάλυσις θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐπόμενο κεφάλαιον, διδάσκει νὰ συγχωρῶμεν αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἔβλαψαν καὶ νὰ μὴ κατακρίνωμεν τοὺς συνανθρώπους μας. Διὰ τὴν νηστείαν λέγει νὰ μὴ εἶναι φαρισαϊκὴ, ἀλλὰ δεῖγμα ἀγνῆς θρησκευτικότητος καὶ μέσον μὲ τὸ ὁποῖον ἐπιβαλλόμεθα εἰς τὸν ἑαυτὸν μας ὥστε νὰ τὸν χαλιναγωγῶμεν ἀπὸ τὰς θλαθερὰς ὁρμὰς καὶ ἐπιθυμίας ποὺ ὀδηγοῦν εἰς τὴν πλήρη καταστροφὴν τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν του ὁ Ἰησοῦς ἐπισφραγίζει μὲ μίαν ὥραϊαν παραβολὴν (Ματθ. κεφ. ζ', 24-27). «Ὁποῖος», λέγει, «ἀκούει τοὺς λόγους μου καὶ τοὺς ἐκτελεῖ διότι ἔχει σταθερὰν πίστιν, ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον γνωστικὸν ὁ ὁποῖος κτίζει τὸ σπίτι του ἐπάνω εἰς γερὰ θεμέλια. Ὅπως εἶναι φυσικὸν εἰς τὸ σπίτι αὐτὸ ὅσαι νεροπονταὶ καὶ νὰ πέσουν καὶ ὅσον ἰσχυροὶ ἄνεμοι καὶ νὰ φυσήξουν, θὰ μείνῃ ἀτάραχον. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀκούει τοὺς λόγους μου καὶ δὲν τοὺς ἐκτελεῖ, ὁμοιάζει μὲ ἀνόητον ἄνθρωπον ποὺ κτίζει τὸ σπίτι του εἰς τὴν ἄμμον. Τὸ σπίτι αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς κακοκαιρίας καὶ θὰ κρημνισθῇ μὲ τὴν πρώτην καταιγίδα».

Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία εἶναι ὁ ἠθικὸς κῶδιξ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ δι' αὐτῆς συμπληροῦται ὁ Μωσαϊκὸς νόμος. Μεγάλην σημασίαν ἔδωσεν ὁ Κύριος εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, τὴν ὁποίαν ἐπεκτείνει καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς μας. «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν...» (Ματθ. ε', 43-44).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ὁρισμός, ἀξία καὶ εἶδη προσευχῆς

Εἰς κάθε στιγμήν ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ πρὸ παντὸς κατὰ τὰς δυσκόλους στιγμὰς τοῦ βίου του. Ὅταν αἴφνης παρατηρῇ τὰ ὠραῖα δημιουργήματα (οὐρανὸν, θάλασσαν, ὄρη κλπ.) δοξάζει τὸν Θεόν. Ὅταν ἐπίσης λαμβάνῃ καὶ χαίρεται τὰ διάφορα ἀγαθὰ, εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. Προσευχὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπικοινωνία τῆς ψυχῆς μας μετὰ τὸν Θεόν.

Ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ ἱερωτέρα καὶ ὑψηλότερα πράξις τοῦ ἀνθρώπου, διότι κατ' αὐτὴν ὁμιλεῖ μετὰ τὸν Θεόν καὶ Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ μετὰ ἔργα. Ἐπὶ πλέον ὁ ἄνθρωπος ποὺ προσεύχεται ἐνισχύεται ἠθικῶς καὶ παρηγορεῖται κατὰ τὰς δοκιμασίας τοῦ βίου του.

Καθῆκον λοιπὸν κάθε Χριστιανοῦ εἶναι νὰ προσεύχεται πάντοτε «ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε», εἶπεν ὁ Κύριος (Μαρκ. ιγ', 33). Ὁ δὲ Πέτρος μᾶς προτρέπει νὰ προσευχώμεθα πάντοτε: «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» (Α' Θεσ. ε', 17).

Ὅταν μετὰ τὴν προσευχὴν τοῦ ὁ ἀνθρώπος ὑμνῇ καὶ δοξάζῃ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀπειρον ἀγιότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον του, ἡ προσευχὴ τότε λέγεται δοξολογία.

Ὅταν σκέπτεται τ' ἀγαθὰ ποὺ τοῦ δίδει ὁ Θεὸς καὶ τὸν εὐχαριστεῖ δι' αὐτὰ, ἡ προσευχὴ λέγεται εὐχαριστία.

Καὶ ὅταν ὁ ἀνθρώπος γνωρίζων ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πολυεσπλαχνος καὶ πολυέλεος καὶ ζητεῖ ἀπ' αὐτὸν κάποιαν χάριν, ἡ προσευχὴ λέγεται παράκλησις ἢ δέησις.

Ὡστε ἡ προσευχὴ ἀνάλογως εἶναι: δοξολογία, εὐχαριστία, καὶ παράκλησις ἢ δέησις.

Διὰ νὰ δεχθῇ ὁ Θεὸς τὴν προσευχὴν μας πρέπει νὰ γίνεταί μετὰ καρδίαν καθαρὰν καὶ πίστιν καὶ νὰ ἔχωμεν προηγουμένως καὶ ἡμεῖς συγχωρήσει τοὺς ἄλλους. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρὼν, ὁ ἄνθρωπος ἡμπορεῖ νὰ κάμνῃ τὴν προσευχὴν του ὅποτε θέλει καὶ ὅπου εὐρίσκεται. Ἀρκεῖ τὴν ὥραν ἐκείνην ἀμέριμνος ἀπὸ τὰς θιστικὰς φροντίδας νὰ συγκεντρώνῃ τὴν προσοχὴν του καὶ νὰ ὑψώνῃ τὸν νοῦν του πρὸς τὸν ἐπουράνιον Πατέρα μας. Μολαταῦτα καλυτέρα εἶναι ἡ κοινὴ προσευχὴ ποὺ γίνεταί εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἐκεῖ γίνεταί μετὰ τάξιν καὶ μετὰ μεγαλυτέραν εὐλάβειαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καθῆκον

παντός Χριστιανοῦ εἶναι νά μὴν ἀπουσιάζῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καθ' ὅλας τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἄλλας ἑορτάς. Εἰς τοὺς ναοὺς ἐξ ἄλλου ἢ διακόσμησις ἐξυψώνει τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα. Ἐκεῖ ἐπίσης γίνεται ἡ τελετὴ τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ ψάλλονται καταनुκτικὰ θρησκευτικὰ ἄσματα.

✓ Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ

Τὰς περισσοτέρας φορές ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠξεύρει πῶς πρέπει νὰ προσευχηθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι πιθανὸν νὰ πλανηθῇ, ὅπως πλανᾶται καὶ εἰς ἄλλα ζητήματα, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ τὴν «ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμιλίαν» του μᾶς ἔδωκεν ἕνα σύντομον καὶ τέλειον τύπον προσευχῆς καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸν πρέπει νὰ προσευχώμεθα. Ἡ προσευχὴ αὕτῃ λέγεται «Κυριακὴ», ἐπειδὴ τὴν συνέταξε καὶ τὴν ἐδίδαξεν ὁ Κύριος (Ματθ. στ', 9-13). Ὁ Κόσμος τὴν λέγει «Πάτερ ἡμῶν» ἀπὸ τὰς δύο πρώτας λέξεις της.

Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ εἶναι:

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

Γεννηθῆτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον.

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

Ἄλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».

Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ χωρίζεται εἰς τρία μέρη.

α) Τὴν προσφώνησιν. «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς».

β) Τὰ ἑπτὰ αἰτήματα. «Ἁγιασθήτω τ' ὄνομά σου»... ἕως «ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ». Καὶ

γ) Τὸν ἐπίλογον: «Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ Βασιλεία κ.λ.π.»

↓ Ἀνάλυσις τῆς Κυριακῆς προσευχῆς

Α'. Προσφώνησις

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς: Μὲ τοὺς λόγους τούτους ἀπευθυνόμεθα πρὸς τὸν Θεόν καὶ τὸν ὀνομάζομεν Πατέρα ὄλων τῶν ἀν-

θρώπων. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι κοινὸς Πατὴρ ὅλων, διότι μᾶς ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον καὶ προνοεῖ δι' ἡμᾶς, ἔπεται ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα ἀδελφοὶ καὶ πρέπει ν' ἀγαπώμεθα μεταξύ μας. Λέγομεν ὅτι εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, διὰ νὰ δεῖξωμεν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν του καὶ διὰ νὰ τὸν ξεχωρίσωμεν ἀπὸ τοὺς κατὰ σάρκα πατέρας μας, πού εἶναι εἰς τὴν γῆν.

Β'. Αἰτήματα

1) *Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου*: Μὲ τὸ πρῶτον αὐτὸ αἶτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἐνισχύη ὥστε νὰ πράττωμεν καλὰ ἔργα διὰ νὰ φανῇ εἰς αὐτὰ τὸ ἅγιον καὶ δοξασμένον ὄνομα τοῦ Θεοῦ. «Οὕτω λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλά ἔργα καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. κεφ. ε', 16).

2) *Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*: Τὸ αἶτημα τοῦτο συμπληρώνει τὸ προηγούμενον. «Ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀναγνωρίζουν ὡς κοινὸν πατέρα τὸν Θεὸν καὶ πολιτεύονται σύμφωνα μὲ τὸν Θεῖον Νόμον, τότε θὰ ἐξαπλωθῇ ἡ βασιλεία του εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ θὰ κυριαρχήσῃ εἰρήνη καὶ ἀγάπη μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

3) *Γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς*: Ἐδῶ ζητοῦμεν νὰ γίνεται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως γίνεται καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους πού ὑπακούουν μὲ προθυμίαν. Θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι.

4) *Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον*: Μὲ τὸ αἶτημα τοῦτο παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς βοηθῇ νὰ ἐξασφαλιζώμεν πάντοτε τὸν καθημερινὸν μας ἄρτον καὶ ἄλλας ὑλικὰς ἀνάγκας, ἀπαιτήτους διὰ τὴν συντήρησιν τῆς οἰκογενείας μας.

Διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν νὰ μὴν ἀνησυχῶμεν διότι φροντίζει ὁ Θεός. Ἐπομένως πρέπει ν' ἀρκούμεθα εἰς τὰ ὀλίγα πού ἔχομεν καὶ νὰ μὴν εἴμεθα σπάταλοι καὶ πλεονέκται.

5) *Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν*: Ὀφειλήματα λέγονται τὸ χρέος πού ἔχει κάθε ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἁμαρτήματα πού ἔχει κάμει, ἀφοῦ ὅλοι εἴμεθα ἁμαρτωλοὶ. Μὲ τὸ πέμπτον αἶτημα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ συγχώρησῃ ὅ,τι ἁμαρτήματα ἔχομεν κάμει καὶ δηλοῦμεν ὅτι καὶ ἡμεῖς συνεχωρήσαμεν ἐκείνους πού μᾶς ἔβλαψαν. Εἶναι ὅμως φανερόν ὅτι ἂν δὲν συγχωρήσωμεν τὸν πλησίον μας δι' ὅ,τι μᾶς ἔβλαψε, δὲν πρέπει νὰ περιμένωμεν καὶ ἡμεῖς συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Κύριον.

6) *Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν*: Πολλὰς φορὰς ὁ Θεός, διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν σταθερότητα τῆς πίστεώς μας, μᾶς θέτει ἀντιμε-

τώπους με τὸν πειρασμόν. Τότε ἀπὸ τὴν ἠθικὴν μας ἀντίστασιν πρὸς αὐτὸν ὑφιστάμεθα ψυχικὴν δοκιμασίαν.

Μὲ τὸ αἴτημα λοιπὸν τοῦτο παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν διάβολον νὰ μᾶς πειράξῃ.

7) *Ἄλλὰ ῥῶσα ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*: Τὸ ἕβδομον αἴτημα εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὸ προηγούμενον. Παρακαλοῦμεν δηλαδὴ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ πονηροῦ πνεύματος. Δηλαδὴ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν μᾶς θέσει εἰς δοκιμασίαν, παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἐνισχύσῃ ὥστε νὰ παλαίσωμεν καὶ νὰ νικήσωμεν.

Γ'. Ἐπίλογος

«Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Μὲ τὸν ἐπίλογον εἶμεθα θέβαιοι ὅτι ὁ Θεὸς θὰ δώσῃ τὰ αἰτήματά μας καὶ τοῦ λέγομεν: Ἰδικὴ σου εἶναι ἡ βασιλεία, ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς ὄλους τοὺς αἰῶνας, διότι εἶσαι Πανάγαθος, Παντοδύναμος καὶ Δημιουργὸς ὄλου τοῦ κόσμου.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι: Ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ὠθοῦμενος ἀπὸ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην προσεύχεται, Ἐκεῖνος ἀγρυπνεῖ πάντοτε πλησίον, καὶ εἰσακούεται ἢ προσευχὴν του. «Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε, καὶ εὕρησете, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν» (Ματθ. ζ', 7). Ἄλλ' ὁ Χριστιανὸς διὰ νὰ εὕρισκεται εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Θεόν, πρέπει ἀκόμη νὰ διαθέτῃ ὀλίγον χρόνον κάθε ἡμέραν νὰ μελετᾷ τὸ κατ' ἐξοχὴν βιβλίον τοῦ κόσμου, τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ διάφορα ἄλλα χριστιανικὰ βιβλία. Ὅταν δὲ ἡ προσευχὴ συνδυάζεται καὶ μὲ μελέτην θρησκευτικῶν βιβλίων, ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀνυψώνεται περισσότερο, ἢ καρδιά του θερμαίνεται πρὸς τὸ καλόν, τὸ ἀγαθόν, ἐξασφαλίζει τὴν γαλήνην τῆς ζωῆς καὶ τὴν αἰώνιαν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν ἔνδοξον ἡμέραν τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ποῦ πότε θὰ γίνῃ οὐδεὶς γνωρίζει, «οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ» κατὰ τὸ Εὐγγέλιον, ἤρεμος πλέον θ' ἀκούσῃ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ, τὸ «εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ! ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω» εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» (Ματθ. κε', 21).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

“Ολοι οί άνθρωποι πιστεύουν εις την μεγάλην ἀλήθειαν ὅτι τὸν κόσμον κυβερνᾷ μία ὑπερτάτη καὶ ἀόρατος δύναμις, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι πνεῦμα ἀπόλυτον καὶ πανταχοῦ παρῶν.

Τὴν πίστιν πρὸς τὸν Δημιουργὸν τοῦ Σύμπαντος, τοῦ ὁποῖου πάντοτε ἐπικαλούμεθα τὴν βοήθειαν, αἰσθανόμεθα περισσότερον ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ καὶ τὴν ἐξωτερικεύομεν μὲ διαφόρους χριστιανικὰς πράξεις (τελετάς, ἱερὰς ἀκολουθίας κτλ.). Δηλαδὴ δημοσίας συγκεντρώσεις πού γίνονται ὠρισμένας ἡμέρας καὶ ὥρας εἰς τοὺς ναοὺς ἢ τὰς ἐκκλησίας, ὅπως συνηθίζονται νὰ λέγωνται σήμερον οἱ ναοί. Τὸ σύνολον τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πράξεων τῶν Χριστιανῶν διὰ τῶν ὁποῶν ἐξωτερικεύεται ἡ εὐσέβεια αὐτῶν καὶ ἐκφράζονται πρὸς τὸν Θεὸν αἰσθήματα ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης, λέγεται **λ α τ ρ ε ῖ α**.

Ἐκ τῶν ὅλων τῶν θρησκευτικῶν πράξεων τῶν Χριστιανῶν ἱερωτέρα καὶ σπουδαιότερα εἶναι ἡ Θεία Λειτουργία, διότι κατ' αὐτὴν γίνεται ἡ ἱεροτελεστία τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὅλοι αἱ θρησκευτικαὶ πράξεις πού γίνονται δημοσίᾳ λέγονται λειτουργίαι, τὸ δὲ μάθημα πού τὰς ἐξετάζει **Λ ε ι τ ο υ ρ γ ι κ ῆ**. Ἡ λειτουργικὴ δίδει ἐξήγησιν ἀπὸ ποῦ προέκυψαν τὰ τῆς Θείας λατρείας καὶ τί ἱστορικὴν σημασίαν ἔχει ἕκαστον ἐκ τούτων. Ἐπομένως πηγαὶ τῆς λειτουργικῆς εἶναι ἰδίως ἡ Ἁγία Γραφή καὶ αἱ παραδόσεις τῶν Χριστιανῶν περὶ τῆς ἀρχαίας λατρείας. Αὗται εὐρίσκονται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀποστολικῶν πατέρων καὶ εἰς τὰ λοιπὰ λειτουργικὰ βιβλία.

Τὸ μάθημα τῆς λειτουργικῆς μὲ τὴν σειρὰν ἐξετάζει:

α) Τοὺς ναοὺς, τὰ σχέδια τούτων, τὰ μέρη ἑκάστου ναοῦ, τὴν διακόσμησιν κλπ.

β) Τὰ ἱερὰ σκεύη, ἱερὰ ἄμφια καὶ λειτουργικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν τέλει τῆς Θείας λειτουργίας καὶ κάθε ἀλλοῦς ἱερῆς ἀκολουθίας.

γ) Τὰς ἑορτὰς τῶν χριστιανῶν, δηλαδή τὸν χρόνον λατρείας, (λειτουργικοὶ τύποι, ὕμνοι κτλ).

δ) Τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ ἐν ἐκτάσει τὴν Θεῖαν λειτουργίαν, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς Θείας λατρείας.

Ὅταν ὁ Χριστιανὸς γνωρίζῃ ὅλα τ' ἀνωτέρω καὶ πρὸ πάντων τὴν μεγαλοπρέπειαν μὲ τὴν ὁποίαν γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς Θείας Λειτουργίας, θὰ παρακολουθῇ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς μὲ προσοχὴν καὶ κατάνυξιν, διότι θὰ ἐννοῇ τί σημασίαν ἔχει ὅ,τι ἀκούει καὶ γίνεται ἐντὸς τοῦ ναοῦ.

Ἐπομένως τὸ μάθημα τῆς Λειτουργικῆς εἶναι σημαντικὸν καὶ χρησιμώτατον.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΝΑΟΣ

Ἱστορική εξέλιξις τοῦ ναοῦ

Ἀφοῦ, ὅπως γνωρίζομεν, ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα ἀπόλυτον καὶ πανταχοῦ παρῶν, ἤμποροῦμεν νὰ προσευχώμεθα καὶ νὰ τὸν λατρεύωμεν ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὕρεθῶμεν. Μολαταῦτα ἀπ' ἀρχῆς οἱ ἄνθρωποι συνήθισαν νὰ τὸν λατρεύουν εἰς ὠρισμένους τόπους, ὅπου ἔκτιζον θωμους διὰ τὰς θυσίας ἢ καὶ οἰκοδομήματα, ἐπειδὴ ἐπίστευον πῶς ἐκεῖ κατοικεῖ ὁ Θεός. Τὰ ἱερὰ αὐτὰ οἰκοδομήματα ὠνόμασαν ναοὺς, περίφημος δὲ ἦτο ὁ Ναὸς τοῦ Σολομῶντος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, ποὺ ἀπετελοῦντο ἀπὸ Ἰουδαίους, ἐχρησιμοποιοῦν μὲ τοὺς Ἀποστόλους ὡς τόπους κοινῆς προσευχῆς καὶ λατρείας τοῦ Θεοῦ τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος (1) ἢ καὶ ἰδιωτικὰς οἰκίας εὐσεβῶν Χριστιανῶν. Πρώτη οἰκία, ποὺ εἶχε τὴν τιμὴν νὰ φιλοξενήσῃ τὴν Χριστιανικὴν Κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων, εἶναι τὸ γνωστόν μας ὑπερῶν τῆς ἁγίας Σιών ὅπου κατὰ τὸν Μυστικὸν Δείπνον ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως ἢ πρώτης λειτουργίας. Ἡ οἰκία αὕτη φαίνεται ν' ἀνήκεν εἰς μίαν Χριστιανήν, τὴν Μαρίαν, μητέρα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου.

Εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν συνηθροίζοντο οἱ μαθηταὶ μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Κυρίου «διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων», ἐκεῖ πάλιν παρουσιάσθη ὁ Κύριος μετὰ τὴν Ἀνάστασιν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὰς ἁγίας γυναῖκας ποὺ μὲ τὴν Μαρίαν τὴν μητέρα τοῦ Ἰησοῦ, ἀνέμενον τὸν Κύριον «ἐν προσευχῇ καὶ δεήσει». Ἐκεῖ ἐγένετο ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Καὶ τέλος ἐκεῖ ἔγινεν ἡ πρώτη Ἀποστολικὴ σύνοδος.

Τὰς οἰκίας, ὅπου οἱ Χριστιανοὶ ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας των, ὠνόμαζαν εὐκτηρίους ἢ Προσευκτηρίους Οἴκους Θεοῦ ἢ Ἐκκλησίας.

1) «Καὶ ἦσαν διὰ παντός ἐν τῷ ἱερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν» (Λουκ. κδ', 53). Ἐπίσης «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ Ἱερόν ἐπὶ τὴν ὄραν τῆς προσευχῆς, τὴν ἐνάτην (Πραξ. γ', 1).

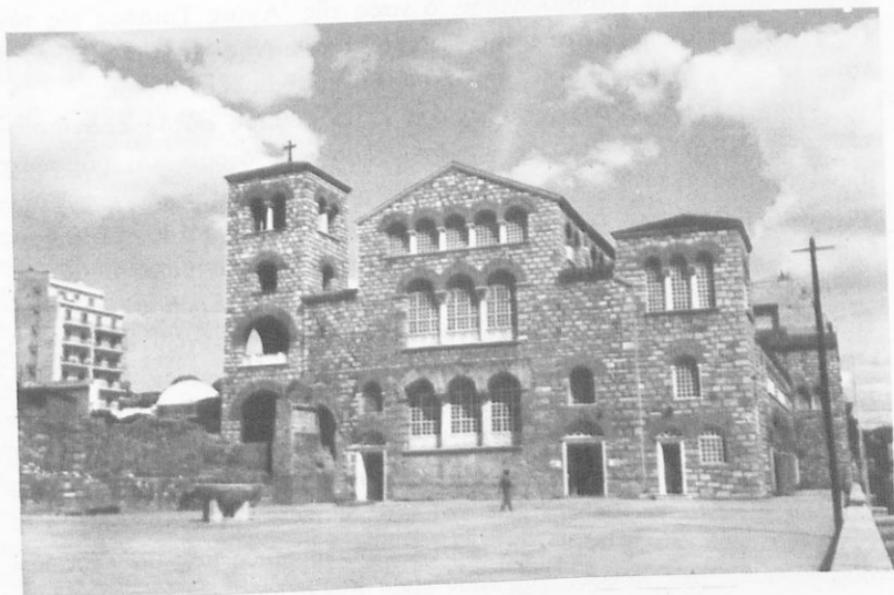
Ἀργότερον, πού οἱ Χριστιανοὶ ἔγιναν πολλοί, αἱ ἰδιωτικά αὐταὶ οἰκίαι δὲν ἦσαν ἑπαρκεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ κτίζουν ἰδιαίτερους ναοὺς κατὰ τὸ σχέδιον τῶν συναγωγῶν ἢ τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος. Ὅταν ὁμως ἤρχισαν οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν, οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ εἰδωλολάτραι ἀπηγόρευον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ συγκεντρῶνται εἰς τοὺς ναοὺς. Ἡ μανία τῶν μάλιστα ἦτο τόση, ὥστε ἐκρήμιζον τοὺς ναοὺς τῶν Χριστιανῶν. Τότε οἱ Χριστιανοὶ κατέφευγον εἰς ἀπόκρυφα μέρη, εἰς τὰ ὄρη, τὰ δάση, τὰ σπήλαια καὶ ἐκεῖ ἐτέλουν τὰ θρησκευτικὰ τῶν καθήκοντα. Ὅσοι ὁμως διέμενον εἰς τὰς πόλεις, ἤνοιγον εἰς τὰ σκοτεινὰ σπλάχνα τῆς γῆς λαβυρίνθους πολυπλόκους οἱ ὅποιοι ἦσαν στενοὶ διάδρομοι πού μόλις ἠδύνατο νὰ διέλθουν δύο ἄνθρωποι. Πιὸ πέρα εὐρύνοντο εἰς αἰθούσας τετραγώνους, κατόπιν ἐστένευον καὶ συνεχίζετο οὕτως ἀλυσίδα ἀπὸ διαδρόμους καὶ αἰθούσας. Οἱ ὑπόγειοι αὐτοὶ λαβύρινθοι ἐλέγοντο **κ α τ α κ ὀ μ θ α ι** καὶ ἐφωτίζοντο ἀπὸ κανένα μακρυνὸν φεγγίτην. Ἡ εἰσόδος ἦτο στενὴ καὶ ἐσκεπάζετο ἀπὸ θάμνους, διὰ νὰ μὴ διακρίνεται.

Εἰς τὰς κατακόμβας οἱ Χριστιανοὶ κατέφευγον ἰδίως τὴν νύκτα καὶ ἐφωτίζοντο μὲ κηρία.

Ἐκεῖ ἀνεγίνωσκον τὴν Ἁγίαν Γραφήν, μετελάμβανον τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ὕμνον τὸν Θεόν. Ἐκεῖ ἐπίσης εὐρίσκοντο οἱ τάφοι τῶν πρώτων μαρτύρων Χριστιανῶν, τὴν δὲ πλάκα τοῦ τάφου τῶν μετεχειρίζοντο ὡς Ἁγίαν Τράπεζαν. Εἰς τὰς πλευράς τῶν τοίχων ἦτο ὁ Δεσποτικὸς Θρόνος καὶ συμβολικαὶ εἰκόνες τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

Κατακόμβαι σώζονται ἀκόμη εἰς Ἰσπανίαν, Μάλταν, Γαλλίαν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ὑποχθόνιον Ρώμην. Ἐπειδὴ δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ἀρχαῖοι ναοὶ τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἱεροὶ χῶροι. Ἐδῶ εἰς τὴν πατρίδα μας ὑπάρχουν εἰς τὴν κωμόπολιν Κλήμα τῆς νήσου Μήλου, ὅπου σώζονται καὶ ἐρείπια θεάτρων ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἡ ὑπαρξὶς χριστιανικῶν κατακόμβων μαρτυρεῖ ὅτι ἡ κωμόπολις αὕτη κατωκίετο κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους καὶ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη ἐκεῖ πολὺ ἔνωρίς. Ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς τὴν Κρήτην.

Ἀπὸ τότε πού ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐπροστάτευε τὸν Χριστιανισμὸν, οἱ Χριστιανοὶ ἄφησαν πλέον τὰς κατακόμβας καὶ ἐχρησιμοποιοῦν ἐλευθέρως τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς, ἀφοῦ ἐπέφερον τὰς ἀναγκαίας τροποποιήσεις. Ἀργότερον ἤρχισαν νὰ κτίζουν ἰδικούς τῶν ναοὺς μὲ διάφορα σχέδια, τὰ ὅποια ὠνομάζοντο ρυθμοί.

Ναός Ἁγίου Δημητρίου Θεσ)όνικης

Ρυθμοὶ τῶν Ναῶν

Οἱ ρυθμοί, ἤτοι τὰ σχέδια, μὲ τοὺς ὁποίους κτίζονται οἱ ναοὶ σήμερον, εἶναι τέσσαρες:

α) Βασιλικὸς ρυθμὸς ἢ Βασιλική. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς εἶναι τὸ ἀρχαιότερον σχέδιον μὲ τὸ ὁποῖον ἐκτίζοντο οἱ χριστιανικοὶ ναοί. Ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου μὲ ξυλίνην στέγην καὶ παράθυρα εἰς τὰ πλάγια, διὰ τὰ φωτίζεται ὁ ναός. Τὸ ἐσωτερικὸν χωρίζεται κατὰ μῆκος μὲ κίονας (στύλους) εἰς τρία ἢ πέντε κλίτη (δρόμους). Τὸ μέσον κλίτος εἶναι εὐρύτερον καὶ ὑψηλότερον τῶν δύο ἄλλων. Τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ ναοῦ, ὅπου εὐρίσκεται τὸ Ἅγιον Βῆμα καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπον ναόν, καταλήγει εἰς ἓν ἢ τρία ἡμικύκλια καὶ λέγονται κόγχαι.

Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὠνομάσθη Βασιλική, διότι ὁμοιάζει μὲ τὰ ρωμαϊκὰ οἰκοδομήματα τοῦ καιροῦ ἐκείνου πού ἐλέγοντο Βασιλικαὶ στοαί. Τὸ ὄνομα Βασιλική φαίνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν Βασιλικὴν στοάν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίκασεν ὁ Ἄρχων Βασιλεύς. Μὲ Βασιλικὸν ρυθμὸν ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ὁ πρῶτος ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα Βασιλικὸν ρυθμὸν εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἰς τὰς Ἀθήνας, τοῦ Ἁγίου

Δημητρίου εις τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος εις τὸν Πειραιᾶ, ὁ περίφημος ναὸς τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς εις τὴν Πάρον, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Διονυσίου εις τὴν Ζάκυνθον καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

β) Βυζαντινὸς ρυθμὸς. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ἐφάνη κατὰ πρῶτον εις τὸ Βυζάντιον ἀπ' ὅπου ἔλαθε τ' ὄνομα καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸν ἐπανεκτίσθη ἀπὸ τὸν Ἰουστιανὸν ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅταν ἐκάη κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα. Οἱ ναοὶ αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἔχουν σχῆμα σταυροῦ καὶ ἀντὶ ξυλίνης στέγης εἶναι θολωτοὶ μὲ μεγάλον τροῦλλον εις τὸ μέσον. Οἱ ναοὶ μὲ Βυζαντινὸν ρυθμὸν εἶναι μεγαλοπρεπέστατοι διότι ὅταν εἰσέρχεται τις ἐντὸς αὐτῶν εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν θόλον ὡσάν νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Εἰς τὸ μέσον προβάλλει ὁ Παντοκράτωρ. Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ εἶναι ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Θεοδώρων εις τὰς Ἀθήνας, ὁ ναὸς τῆς Καπνικαρέας, ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος εις τὴν πλατεῖαν τῆς μὸνῆς τοῦ Δαφνίου, τοῦ Παντοκράτορος εις τὰς Πάτρας καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποῦ εἶναι συνδεδεμένος μὲ τοὺς ἔθνικούς μας θρύλους καὶ τοὺς ἔθνικούς μας πόθους, σήμερον εἶναι Μουσεῖον.

Ναὸς Ἁγίων Θεοδώρων Ἀθηνῶν

γ) Γοτθικός ρυθμός. Ὁ ρυθμός αὐτός ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην τὸν 10ον αἰῶνα ἀπὸ τοὺς Γότθους Χριστιανούς, ἀπ' ὅπου ἔλαβε καὶ τ' ὄνομα. Ὁμοιάζει μὲ τὸν Βασιλικὸν ρυθμὸν μὲ τὴν διαφοράν ὅτι αἱ στοαί, τὰ τόξα καὶ τὰ παράθυρα καταλήγουν εἰς ὀξεῖαν γωνίαν καὶ συμβολίζουν τὰς προσευχὰς τῶν πιστῶν. Τὰ παράθυρα εἶναι πολλὰ νὰ εἰσέρχεται ἄφθονον φῶς καὶ τὰ τζάμια χρωματιστά. Γοτθικοῦ ρυθμοῦ εἶναι ἡ Παναγία τῶν Παρισίων, οἱ καθεδρικοὶ ναοὶ τῆς Καντερβούριας, τῆς Κολωνίας καὶ τοῦ Μιλάνου καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν εἴσοδον τοῦ Ζαππείου.

δ) Ρυθμός Ἀναγεννήσεως. Ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἤρχισαν νὰ κτίζουν ναοὺς μὲ νέον ρυθμὸν - μείγμα Βασιλικοῦ καὶ Βυζαντινοῦ - μὲ ὑψηλοὺς θόλους καὶ μεγαλοπρεπεῖς. Ὁ

ρυθμὸς ἔλαβε τ' ὄνομα τοῦτο διότι ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως τῶν τεχνῶν. Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν ἔχει κτισθῆ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην, ὁ ναὸς Ἁγίου Μάρκου εἰς τὴν Βενετίαν κ. ἄ. Σπουδαιότερος ἀπὸ ὄλους αὐτοὺς τοὺς ναοὺς εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ναὸς τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Τὰ ἐσωτερικὰ καλλιτεχνήματα, τοῦ περιφήμου τούτου ναοῦ, προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν τοῦ ἐπισκέπτου.

Οἱ ναοὶ ὄλων τῶν ρυθμῶν βλέπουν πρὸς τὴν Ἀνατολήν, διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἐφάνη τὸ φῶς, δηλαδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ναὸς Ἁγίου Πέτρου Ρώμης

Τὰ μέρη τοῦ Ναοῦ

Οἱ ναοὶ τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν χωρίζονται εἰς δύο μέρη, τὸ Ἱερὸν ἢ Ἅγιον Βῆμα πού προορίζεται διὰ τοὺς κληρικούς καὶ τὸν Κυρίως Ναὸν διὰ τοὺς πιστοὺς, νὰ παρακολουθοῦν τὴν Θεῖαν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας ἱεροτελεστίας.

Α΄. Τὸ Ἱερὸν ἢ Ἅγιον Βῆμα

Τὸ Ἱερὸν καταλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ναοῦ, εἶναι ὑψηλότερον ἀπὸ τὸν Κυρίως ναὸν καὶ χωρίζεται μὲ τὸ εἰκονοστάσιον ἢ τέμπλον τὸ ὁποῖον ἔχει τρεῖς θύρας. Ἡ μεσαία λέγεται Ὁραία Πύλη καὶ ἀπ' αὐτὴν ἐξέρχονται καὶ εἰσέρχονται οἱ κληρικοὶ καὶ εὐλογοῦν τοὺς πιστοὺς.

Εἰς τὸ Εἰκονοστάσιον παρατηροῦμεν πολλὰς εἰκόνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπαραιτήτως εἶναι καὶ οἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Πανα-

γίας. Παραπλευρώς τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου καὶ παραπλευρώς τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ ἀγίου, εἰς μνήμην τοῦ ὁποίου τιμᾶται ὁ ναός. Εἰς τὰς πλαγίας θύρας εἶναι αἱ εἰκόνες τῶν ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται φύλακες τοῦ Ἱεροῦ.

Εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέρχωνται μόνον οἱ κληρικοὶ καὶ αὐτοὶ ποὺ ὑπηρετοῦν τὸν ναόν.

Τί ὑπάρχει εἰς τὸ Ἱερόν:

Ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ ὑπάρχει ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἡ Προσκομιδὴ καὶ τὸ Σκευοφυλάκιον.

Ἡ Ἁγία Τράπεζα εἶναι τετράγωνον τραπέζιον εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἱεροῦ, ἀπὸ πέτραν ἢ μάρμαρον, καὶ στηρίζεται εἰς ἓνα στύλον ποὺ εἰκονίζει τὸν Χριστόν. Ἡμπορεῖ ὁμως νὰ στηρίζεται καὶ εἰς τέσσαρας στύλους ὁπότε εἰκονίζονται οἱ τέσσαρες εὐαγγελισταί. Ὅταν γίνωνται τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν κεντρικὸν στύλον ὅπου ὑπάρχει κούφωμα, τοποθετοῦν μίαν θήκην μὲ ἅγια λείψανα. Τοῦτο γίνεται διότι, ὅπως γνωρίζομεν, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν ἡ Θεία λειτουργία ἐγένετο ἐπάνω εἰς τάφους μαρτύρων. Ἡ Ἁγία Τράπεζα εἶναι τὸ ἱερώτερον ἀντικείμενον τοῦ ναοῦ διότι ἐπάνω εἰς αὐτὴν τελεῖται καὶ προσφέρεται ἡ ἀναίμακτος θυσία τοῦ Κυρίου, ἦτοι τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Αὕτη συμβολίζει τὸν τάφον καὶ τὸν θρόνον τοῦ Χριστοῦ καὶ σκεπάζεται μὲ τὰ ἐξῆς καλύμματα:

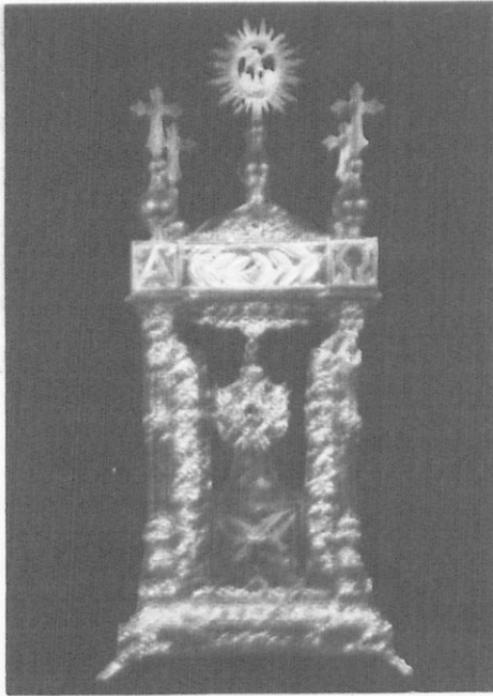
α) Τὸ Κατασάρκιον. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ ἡ Ἁγία Τράπεζα καλύπτεται, μὲ ἐκλεκτὸν καὶ λευκὸν ὕφασμα τὸ ὁποῖον λέγεται Κατασάρκιον καὶ οὐδέποτε ἀφαιρεῖται. Τοῦτο εἰκονίζει τὸ σεντόνι μὲ τὸ ὁποῖον ἐτύλιξεν ὁ Ἰωσήφ τὸ ἄχραντον σῶμα τοῦ Κυρίου, ὅταν τὸ κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν Σταυρόν.

β) Τὸ Εἰλητόν. Τοῦτο εἶναι λινὸν ὕφασμα ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἔχει ἀποτυπωθῆ ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ, ἐπάνω δὲ εἰς αὐτὸ γίνεται τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

γ) Τὸ Ἀντιμήνσιον. Εἶναι ἰδιαιτέρον ἱερόν ὕφασμα, ὁμοιον μὲ τὸ εἰλητόν, εἰς ἓν δὲ τῶν ἄκρων τοῦ ἔχουν ράφει ἅγια λείψανα. Καὶ τοῦτο ἀγιάζεται κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ νὰ τὸ ἀπλώσῃ ὁ ἱερεὺς εἰς ἄλλην Τράπεζαν - ὅπου δὲν ὑπάρχει Ἁγία Τράπεζα, - δηλαδὴ εἰς τὰ στρατόπεδα ἢ καὶ τὰ ἐξωκκλήσια ποὺ δὲν ἔχουν ἐγκαινιασθῆ. Οὕτως ἐπάνω εἰς αὐτὸ γίνεται ἡ Θεία λειτουργία.

Ἐπίσης ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ὑπάρχουν καὶ τὰ ἐξῆς ἀντικείμενα:

1. Τὸ Ἱερόν Εὐαγγέλιον μὲ δύο κηροπήγια. Τὸ Εὐαγγέλιον συμβολίζει τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὰ δὲ κηροπήγια συνήθως εἶναι ἑπτὰ φῶτα (ἐπτάφωτος λυχνία). Τὸ φῶς τῶν κηροπηγίων, τῶν κανδηλίων καὶ τῶν λαμπάδων, συμβολίζει τὸ οὐράνιον φῶς ποὺ φωτίζει κάθε ἄνθρωπον.

2. Τὸ Ἄρτοφόριον. Τοῦτο εἶναι μικρὸ κουτί, μετάλλινον ἢ ξύλινον, καὶ χρησιμεύει νὰ φυλάσσεται ἐντὸς αὐτοῦ ὁ ἅγιος ἄρτος ποῦ ἁγιαάζεται τὴν Μεγάλην Πέμπτην. Μ' αὐτὸν ὁ ἱερεὺς κοινωνεῖ τοὺς μελλοθανάτους.

3. Ἡ Προσκομιδὴ ἢ Πρόθεσις. Εἶναι μία κόγχη ἐντὸς τοῦ τοίχου, πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ ναοῦ, καὶ περιστένει τὴν φάτνην τοῦ σπηλαίου τῆς Βηθλεὲμ ὅπου ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας. Εἰς τὴν Προσκομιδὴν τοποθετοῦνται τὰ Τίμια Δῶρα, δηλαδὴ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ποῦ θὰ μεταφερθοῦν εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν διὰ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἢ Κοινωνίας.

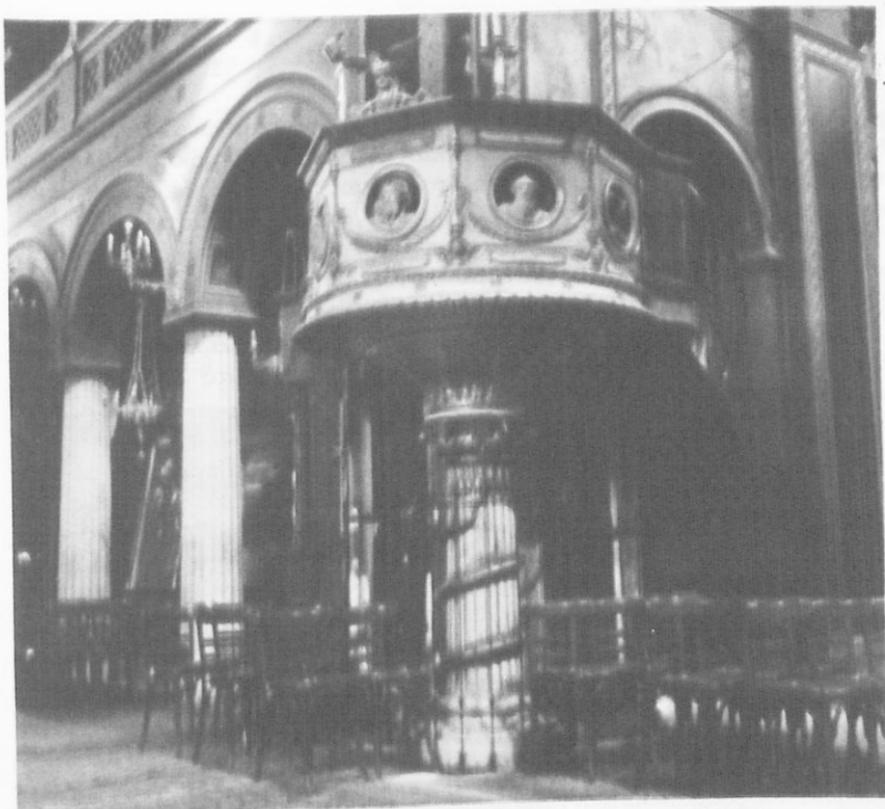
Εἰς τὸ θάθος καὶ τὰ πλάγια τῆς Προσκομιδῆς, εὐρίσκονται τὰ δίπτυχα ἢ τρίπτυχα.

Ἡ Προσκομιδὴ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν χρυσοῦν Τράπεζαν τῆς προθέσεως τῶν Ἑβραίων, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπέθετον οὗτοι τοὺς δώδεκα ἄρτους.

4. Τὸ Σκευοφυλάκιον. Εἶναι κιβώτιον ἢ ἐρμάριον τοποθετημένον εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ Ἱεροῦ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ φυλάσσονται τὰ ἱερά ἄμφια τῶν κληρικῶν καὶ τὰ βιβλία τοῦ ναοῦ.

5. Τὸ Χωνευτήριον. Εἶναι μία τρύπα ὅπου χύνονται εἰς ὑπόγειον δεξαμενὴν τὰ νερά τοῦ νιπτῆρος τῶν κληρικῶν καὶ τῆς κολυμβήθρας, μετὰ τὸ θάπτισμα.

6. Τὸ Σύνθρονον. Τὸ Σύνθρονον εὐρίσκεται ὀπισθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης εἰς τὸ ἀνατολικώτατον σημεῖον τοῦ Ἱεροῦ, τὴν κόγχην. Τὸ ὄνομά του δείχνει ὅτι δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα θρόνον ἀλλὰ ἀπὸ πολλούς, ἕως πέντε, ξυλίνους ἢ μαρμαρίνους τὸν ἕνα κοντὰ εἰς τὸν ἄλλον. Χρησιμεύει διὰ νὰ κάθηνται ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ ἄλλοι κληρικοί ὅταν γίνεται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου, διαφόρων προφητει-

ῶν κ.τ.λ. Ἀπὸ τοὺς θρόνους ὁ μεσαῖος εἶναι ὀλίγον ὑψηλότερος καὶ ἀνήκει εἰς τὸν ἐπίσκοπον.

Ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα Σύνθρονον ὑπάρχει εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, διὰ νὰ κάθηνται τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ εἰς τὴν ἑκατονταπυλιανὴν Πάρου μὲ πολλοὺς θρόνους.

Β'. Ὁ Κυρίως Ναός

Ὁ Κυρίως ναὸς εἶναι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ναοῦ, ἐκεῖ δὲ παραμένουν οἱ πιστοὶ νὰ παρακολουθοῦν τὴν Θεῖαν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας ἱεροτελεστίας. Ἀπὸ τὸ Ἱερόν χωρίζεται μὲ τὸ Εἰκονοστάσιον ἢ Τέμπλον.

Τί ὑπάρχει εἰς τὸν Κυρίως ναόν. Ἐντὸς τοῦ Κυρίως ναοῦ ὑπάρχουν:

1. Ἡ σολέα ἢ σολεῖον. Εἰς τὴν θάσιν καὶ εἰς ὀλόκληρον τὸ μῆκος τοῦ Εἰκονοστασίου εἶναι μία προεξοχή ὡσάν μικρὸν δάπεδον ἀπὸ 3 ἕως 4 σκαλοπάτια. Αὐτὸ λέγεται σολέα. Ἐμπροσθεν τῆς Ὁραίας Πύλης ἢ σολέα εἶναι κυκλικὴ καὶ προεξέχει. Ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο τῆς σολέας ὁ ἱερεὺς ἀναγιγνώσκει τὸ Εὐαγγέλιον, μεταλαμβάνει τοὺς πιστοὺς καὶ μοιράζει ἀντίδωρον. Σολέα ὑπάρχει εἰς τὴν ναὸν τῆς ἁγίας Εἰρήνης τῶν Ἀθηνῶν.

2. Ὁ ἄμβων. Εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ Κυρίως ναοῦ πα-

ρατηροῦμεν ἐξώστην ξύλινον ἢ μαρμάρινον, τὸν ἄμβωνα, ἀπ' ὅπου ὁ διάκονος ἀναγιγνώσκει τὸ Εὐαγγέλιον ἢ ὁμιλεῖ ὁ ἱεροκῆρυξ. Ἄλλοτε ὁ ἄμβων ὑψώνετο εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, σήμερον δὲ εἶναι κατασκευασμένος ἀριστερώτερα καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ δεσποτικόν.

Εἰς τὸν ἄμβωνα ὑπάρχει ἕνα περιστέρι, ξύλινον ἢ μαρμάρινον, ποῦ συμβολίζει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐκεῖ ἐπάνω ὁ διάκονος τοποθετεῖ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

3. Τὰ ἀναλόγια. Εἶναι ξύλιναί θάσσεις ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τοῦ ναοῦ ποῦ περιστρέφονται καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὰ οἱ ψάλλται τοποθετοῦν ἀνοικτὰ τὰ βιβλία, ὅταν ψάλλουν.

4. Ὁ Ἐπισκοπικὸς Θρόνος ἢ Δεσποτικόν. Ὁ θρόνος αὐτὸς εἶναι ἀπέναντι ἀπὸ τὸν ἄμβωνα, μεγαλοπρεπῆς καὶ ἔχει γίνεαι ἀπὸ ξύλον ἢ μάρμαρον, ποῦ εἶναι σκαλισμένα. Ἐκεῖ ἴσταται ὁ ἐπίσκοπος ὅταν ἔρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν Θεῖαν λειτουργίαν ἢ νὰ χοροστατήσῃ. Ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτὴν ὁ ἐπίσκοπος, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, εὐλογεῖ τοὺς πιστοὺς.

5. Τὰ στασίδια. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ ναοῦ εἶναι τὰ στασίδια, δηλ. σειρὰ ἀπὸ ξύλινα καθίσματα. Ἐκεῖ κάθονται ἰδίως οἱ ἠλικιωμένοι ποῦ δὲν ἠμποροῦν νὰ παρακολουθήσουν τὴν λειτουργίαν ὄρθιοι.

6. Ὁ γυναικωνίτης. Ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ προσεύχωνται αἱ γυναῖκες χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας.

Διὰ νὰ ἐξοικονομηθῇ χώρος, εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ναοῦ κατεσκευάσθη ἐξέδρα (ὑπερῶν). Ἐκεῖ ἀνεβαίνουν αἱ γυναῖκες ἀπὸ ἰδιαιτέραν κλίμακα (σκάλαν) καὶ παρακολουθοῦν τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας ἱεράς ἀκολουθίας.

Εἰς τὸν Κυρίως ναὸν ἀκόμη ὑπάρχουν τὰ προσκυνητάρια ὅπου τοποθετοῦν τὰς εἰκόνας διὰ νὰ τὰς ἀσπάζωνται οἱ Χριστιανοὶ καὶ τὰ παγκάρια νὰ ἴστανται οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ.

Ὁ Πρόναος ἢ Νάρθηξ

Παλαιότερον εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ, πρὸς τὴν ἐξώθωρον, ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρον διαμέρισμα. Τοῦτο ἐλέγετο Πρόναος ἢ Νάρθηξ καὶ ἐκεῖ παρεῖμενον κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας οἱ Κατηχούμενοι. Δηλαδή ὅσοι ἐπρόκειτο νὰ γίνουν Χριστιανοὶ διότι ἀπηγορεύετο νὰ παραμένουν εἰς τὸν Κυρίως ναόν. Ὅταν ὁ ἱερεὺς ἔλεγε: «Ὅσοι Κατηχούμενοι προέλθητε», οἱ Κατηχούμενοι ἔφευγον ἀπὸ τὸν ναὸν καὶ ὁ θυρωρὸς ἔκλειε τὴν θύραν.

Σήμερον δὲν ὑπάρχουν Κατηχούμενοι, διότι οἱ Χριστιανοὶ βαπτίζονται ἀπὸ νήπια. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἰς τοὺς νεωτέρους ναοὺς δὲν βλέπομεν Πρόναον. Ἀντὶ τούτου ὁμοίως εἰς τοὺς μεγάλους ναοὺς κατασκευάζονται μεγαλοπρεπῆ ὑπόστεγα καὶ λέγονται Προπύλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΙΕΡΑ ΣΚΕΥΗ

Ἅγιος Δίσκος, Ἀστερισκος, Λόγχη, Λαβίς

Ἱερὰ σκευὴ εἶναι μερικά ἀντικείμενα, χρήσιμα διὰ τὴν Θεϊαν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας τελετὰς τῆς ἐκκλησίας. Κυριώτερα ἱερὰ σκευὴ εἶναι:

1. Ὁ Ἅγιος Δίσκος. Ἐπάνω εἰς αὐτὸν ὁ ἱερεὺς κατὰ τὴν προσκομιδὴν τοποθετεῖ τὸν Ἄμνόν, δηλ. τὸν ἐκ τῆς προσφορᾶς ἄρτον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν Θεϊαν λειτουργίαν, διὰ τῆς μετουσιώσεως, θὰ μεταβληθῆ εἰς Σῶμα Κυρίου. Ὁ Ἅγιος Δίσκος παριστάνει τὴν Φάτιν τῆς Βηθλεέμ.

2. Τὸ Ἅγιον Ποτήριον. Εἶναι ποτήρι χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ χύνει ὁ λειτουργός, κατὰ τὴν προσκομιδὴν, οἶνον καὶ ὕδωρ τὰ ὁποῖα ἐπίσης θὰ μεταβληθοῦν κατὰ τὴν Θεϊαν λειτουργίαν εἰς Αἷμα τοῦ Κυρίου. Τὸ Ἅγιον Ποτήριον παριστάνει τὸ ποτήριον ποῦ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κύριος κατὰ τὸν Μυστικὸν Δείπνον.

3. Ὁ ἄστερίσκος. Εἶναι μεταλλινὸν σκεῦος μὲ δύο κινητὰ τόξα ἠνωμένα εἰς τὴν κορυφὴν εἰς σχῆμα σταυροῦ καὶ τελειώνει εἰς τέσσαρα πόδια. Χρησιμεύει ν' ἀνασηκῶνῃ τὸ κάλυμμα τοῦ δίσκου, νὰ μὴν ἀκουμπᾶ εἰς τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ συμβολίζει τὸν ἀστέρα ποῦ ὠδήγησε τοὺς μάγους εἰς τὴν Βηθλεέμ, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Χριστός.

4. Ἡ λόγχη. Ἡ λόγχη καταλήγει εἰς σταυρὸν καὶ χρησιμεύει νὰ θγάξῃ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν προσφορὰν τὸν ἅγιον ἄρτον κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσκομιδῆς. Ἡ λόγχη μᾶς ἐνθυμίζει τὴν λόγχην μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκεντήθη ἡ πλευρὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

5. Ὁ σπόγγος. Εἶναι μικρὸς σπόγγος (σφουγγάρι) μὲ τὸ

Τὸ "Ἅγιον Ποτήριον

ὁποῖον ὁ ἱερεὺς καθαρίζει τὸν "Ἅγιον Δίσκον καὶ τὸ "Ἅγιον Ποτήριον. Τοῦτο εἰκονίζει τὸν σπόγγον μὲ τὸ ὁποῖον ἕνας στρατιώτης προσέφερεν εἰς τὸν Ἰησοῦν χολὴν καὶ ξύδι, ὅταν εἶπε: «Διψῶ».

6. Ἡ λαθίς. Εἶναι τὸ κουταλάκι πού μ' αὐτὸ κοινωνοῦν οἱ Χριστιανοὶ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἄκρον τῆς λαθίδος καταλήγει εἰς σταυρόν. Παλαιότερον, πού οἱ Χριστιανοὶ ἐκοινωνοῦν χωριστὰ τὸ Σῶμα καὶ χωριστὰ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου, ἡ λαθίς ἦτο μικρὰ τσιμπίδα καὶ ἐλαμβάνετο ὁ ἄρτος. Δι' αὐτὸ ὀνομάζεται λαθίς. Ὅταν ἤρχισε νὰ δίδονται μαζὺ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, μετεβλήθη εἰς κοχλιᾶριον.

7. Τὸ ζέον. Εἶναι μικρὸν δοχεῖον διὰ τοῦ ὁποῖου μεταφέρεται

τὸ ζεστὸν ὕδωρ πού θὰ χύσῃ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ "Ἅγιον ποτήριον. Τοῦτο συμβολίζει τὴν θερμότητα τῆς πίστεως πού πρέπει νὰ ἔχουν, ὅσοι κοινωνοῦν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων.

8. Ὁ Ἄ ή ρ. Ὅταν ἐτοιμασθοῦν τὰ Τίμια Δῶρα, ὁ ἱερεὺς σκεπάζει τὸ "Ἅγιον Ποτήριον μὲ μικρὸν ὕφασμα καὶ μὲ ἄλλο τὸν "Ἅγιον Δίσκον. Κατόπιν καλύπτει καὶ τὰ δύο μ' ἕνα μεγαλύτερον τετράγωνον ὕφασμα. Τὸ ὕφασμα αὐτὸ λέγεται ἄ ή ρ καὶ παριστάνει τὸ σεντόνι πού ἐτύλιξαν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἀποκαθίλωσιν. Κατὰ τὴν Μεγάλην Εἴσοδον, τὸν Ἄερα ρίπτει εἰς τοὺς ὤμους τοῦ ὁ ἱερεὺς πού κρατεῖ τὸ "Ἅγιον Ποτήριον. Ἐπίσης ὅταν λέγεται τὸ «Πιστεύω» οἱ ἱερεῖς ἀερίζουν τὰ Τίμια Δῶρα μὲ τὸν Ἄερα, ὁ ὁποῖος συμβολίζει τότε τὴν πνοὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

9. Τὸ Θυμιατήριον. Μ' αὐτὸ θυμιατίζει ὁ λειτουργὸς τὰ ἱερά τοῦ ναοῦ καὶ τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Τὸ θυμίαμα παριστάνει τὴν προσευχὴν τῶν Χριστιανῶν πού κατευθύνεται πρὸς τὸν Θεόν.

Ὁ Δαβὶδ εἰς τοὺς ψαλμούς του ἔλεγε:
«Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου» (Ψαλμ. ρμ', 2).

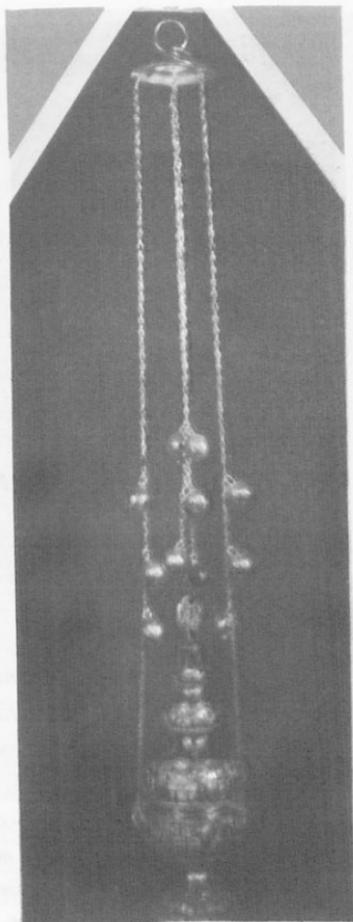
10. Τὰ μανουάλια καὶ τὰ κανδήλια. Τὰ σκεύη ταῦτα ἀνάπτονται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων εἰκόνων, διὰ νὰ δείξωμεν ὅτι τὰς σεβόμεθα. Τὸ ἔλαιον τῶν κανδηλίων συμβολίζει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν Θεῖαν Εὐσπλαχνίαν τὸ δὲ φῶς ποὺ δίδουν συμβολίζει τὸ πνευματικὸν φῶς τῆς πίστεως ποὺ φωτίζει καὶ ἀγιάζει τοὺς Χριστιανούς. Οἱ Ἑβραῖοι, εἰς τὴν Σκηνὴν τοῦ Μαρτυρίου καὶ τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος, εἶχον τὴν ἐπτάφωτον λυχνίαν ποὺ ἔλαμπε πρὸ τοῦ ἀδύτου (τοῦ κατ' ἐξοχὴν οἴκου τοῦ Θεοῦ).

Ὅπισθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης εἶναι ἓνα κανδήλι ποὺ εἶναι πάντοτε ἀναμμένον, χάριν τοῦ Ἁγίου Ἄρτου, ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἄρτοφόριον. Αὐτὸ λέγεται ἀκοίμητο κανδήλι καὶ συμβολίζει τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου τὸ ὁποῖον, ἡμέραν καὶ νύκτα, ὁδηγεῖ τοὺς Χριστιανούς εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος.

11. Τὰ κηρία καὶ αἱ λαμπάδες. Καὶ ταῦτα ἀνάπτονται πρὸ τῶν ἁγίων εἰκόνων διὰ νὰ δείξωμεν τὸν σεβασμὸν μας πρὸς αὐτάς. Ὁ κηρὸς συμβολίζει τὴν ἀγιότητα τῆς ψυχῆς καὶ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅταν λειτουργῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπίσκοπος, χρησιμοποιοῦνται δύο κηροπήγια ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἔν ἔχει δύο κηρία καὶ τὸ ἄλλο τρία.

Τὸ πρῶτον κηροπήγιον συμβολίζει τὴν διπλὴν φύσιν τοῦ Κυρίου, Θεῖαν καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ τὸ δεύτερον τὴν Ἁγίαν Τριάδα.

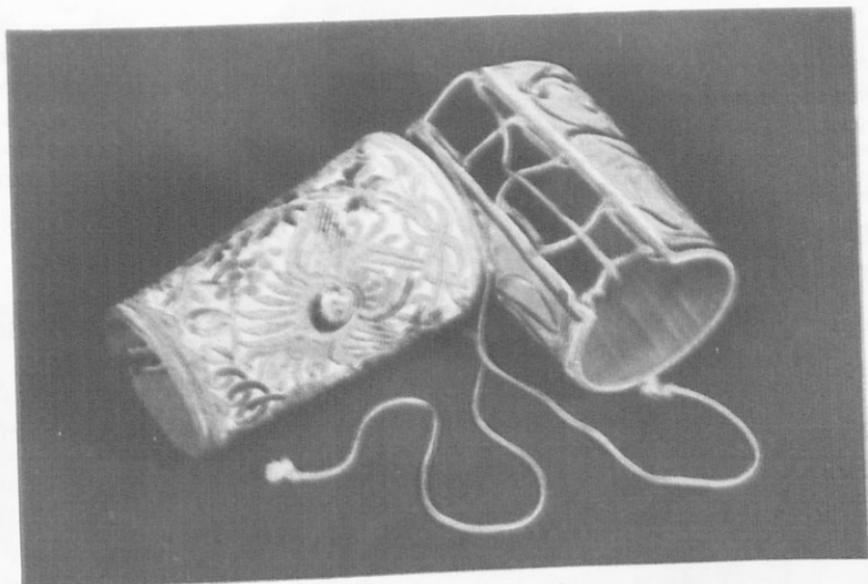
12. Πολυέλαιος. Εἶναι μέγα καὶ πολυτελὲς πολυκάνδηλον ἀπὸ κρύσταλλον, κρεμαστὸν ἀπὸ τὴν ὀροφὴν τοῦ ναοῦ. Πολυέλεος ὅμως εἶναι συνήθως προσωνομία τοῦ Θεοῦ καὶ φανερῶνει αὐτὸν ποὺ πολλοὺς ἔλεει, τὸν πολυεὐσπλαχνον.

Μετά τούς διωγμούς ἐχρησιμοποιοῦν σήμαντρα (δηλ. τεμάχια ἀπὸ σίδηρον) τὰ ὅποια ἐκρέμων ὑψηλὰ καὶ τὰ ἐκτύπων μὲ σφυρί. Σήμαντρα χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη εἰς πολλὰ ἐξωκκλήσια καὶ μοναστήρια.

Κώδωνες ἐχρησιμοποιεῖθσαν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Δύσειν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ περὶ τὸν 9ον αἰῶνα εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Μετὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ κτίζωνται κωδωνοστάσια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΤΑ ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ

Ἱερὰ ἄμφια λέγομεν τὰ ἐνδύματα πού φέρουν οἱ κληρικοὶ κατὰ τὰς ἱεράς τελετάς. Ταῦτα διαφέρουν ἀπὸ τὰ καθημερινὰ ἐνδύματα τῶν κληρικῶν κατὰ τὸ χρῶμα καὶ κατὰ τὸ σχῆμα. Εἶναι δὲ κατασκευασμένα ἀπὸ λαμπρὰ ὑφάσματα καὶ στολισμένα μὲ σταυροὺς ἢ ἄλλα συμβολικὰ σχήματα, ἀνάλογα μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἱερωμένου, ἤτοι τοῦ διακόνου, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ ἐπισκόπου.

Α' Τὰ ἄμφια τοῦ διακόνου

Ἐμφια μὲ τὰ ὁποῖα ἐνδύεται ὁ διάκονος κατὰ τὴν Θεῖαν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς τῆς Ἐκκλησίας μας, εἶναι:

α') Τὸ στιχάριον. Εἶναι μακρὺς χιτῶν, συνήθως λευκὸς καὶ φθάνει ἕως τὰ πόδια. Τὸ στιχάριον εἶναι τὸ πιὸ ἐσωτερικὸν ἄμφιον καὶ συμβολίζει τὴν ἀγιότητα τῶν κληρικῶν, μὲ τὴν ὁποῖαν οὗτοι ὀφείλουν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Θεόν, ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τραπέζης.

β') Τὰ ἐπιμανίδια. Εἶναι μικρὰ ὑφάσματα χρυσοκέντητα καὶ δένονται εἰς τὰ μετακάρπια τῶν χειρῶν διὰ νὰ σκεπάσουν τὰ μανίκια τῶν ἱερωμένων ὥστε νὰ μὴν τοὺς ἐμποδίζουν κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν καθηκόντων τῶν εἰς τὸν ναόν. Συμβολίζουν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὁποίας νικῶνται οἱ ἐχθροὶ τῆς πίστεως.

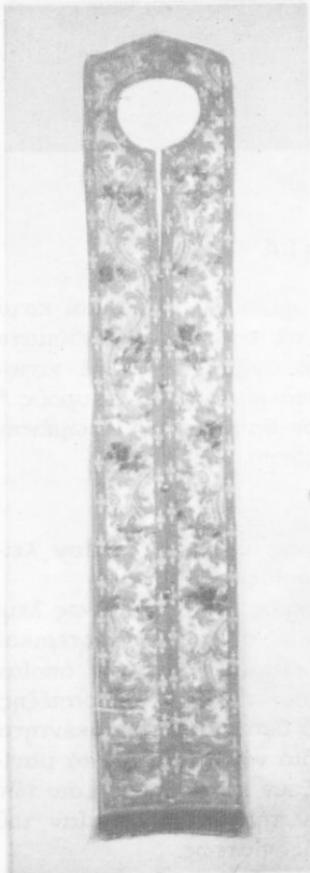
γ') Τὸ δρᾶριον. Τοῦτο εἶναι μακρὰ ταινία ἀπὸ ὕφασμα, τὴν φέρει δὲ ὁ διάκονος εἰς τὸν ἀριστερὸν ὄμων κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ἡ μία ἄκρη νὰ πίπτῃ ἔμπρὸς καὶ ἡ ἄλλη ὀπίσω. Εἰς ὥρισμένην ὥραν τῆς λειτουργίας ὁ διάκονος θάζει τὸ δρᾶριον σταυρωτά. Ἄνευ δρᾶριου ὁ διάκονος εἰς οὐδεμίαν ἱεροτελεστίαν λαμβάνει μέρος.

Β' Τὰ ἄμφια τοῦ ἱερέως

Ταῦτα εἶναι:

α') Τὸ στιχάριον καὶ τὰ ἐπιμανίκια, πού εἶναι ὅμοια μὲ τὰ τοῦ διακόνου.

β') Τὸ ἐπιτραχήλιον. Τοῦτο εἶναι μακρὸ καὶ στενὸν ὕφασμα πού κρέμεται ἀπὸ τὸν λαιμὸν τοῦ ἱερέως καὶ φθάνει ἕως τὰ πόδια. Ἄνευ ἐπιτραχήλιου ὁ ἱερεὺς οὐδεμίαν ἱεροτελεστίαν τελεῖ.

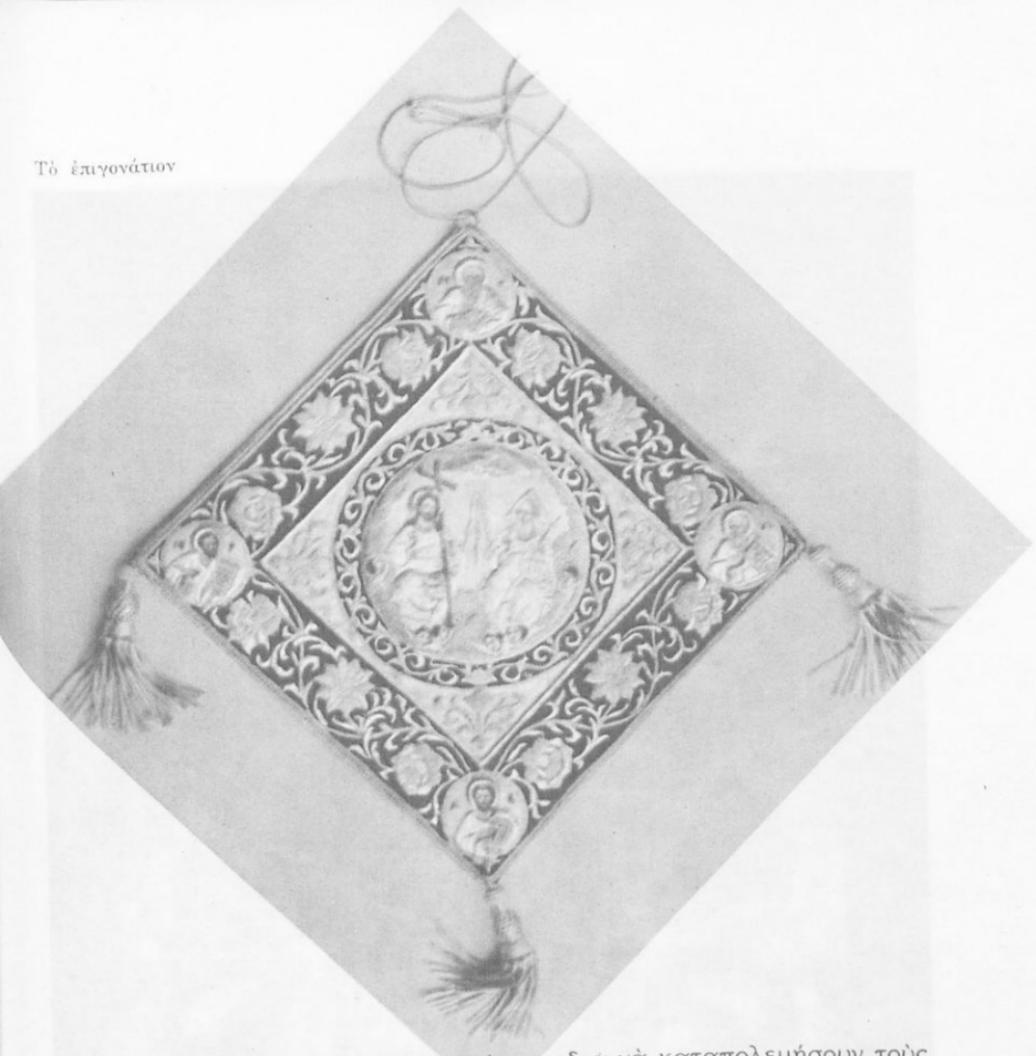
Τὸ ἐπιτραχήλιον

γ') Ἡ ζώνη ἢ ζωστήρ. Εἶναι στενόμακρος ταινία, συνήθως ἀπὸ χρυσοκέντητον ὕφασμα μὲ κρόσσια, καὶ σταυρὸν εἰς τὸ μέσον. Μ' αὐτὴν ζώνεται ὁ ἱερεὺς διὰ νὰ διευκολύνεται εἰς τὰς ἱεροτελεστίας, συμβολίζει δὲ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού κατέρχεται εἰς τὸν ἱερέα νὰ ἐκτελῇ μὲ εὐλάβειαν τὰν καθήκοντά του.

δ') Τὸ φαιλόνιον. Ὑφασμα πολυτελές, πλατὺ καὶ κοντὸν χωρὶς μανίκια, τὸ ὁποῖον σκεπάζει τ' ἄλλα ἄμφια. Εἰς τὸ ἐπάνω μέρος ἔχει κωνικὸν σχῆμα ἀπ' ὅπου τὸ φορεῖ ὁ ἱερεὺς. Τὸ φαιλόνιον συμβολίζει τὴν χαρὰν καὶ τὴν δικαιοσύνην πού πρέπει νὰ ἔχουν οἱ ἱερεῖς.

ε') Τὸ ἐπιγονάτιον. Ὑφασμα καὶ τοῦτο εἰς σχῆμα ρόμβου, μὲ σταυρὸν ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ μέσον. Τὸ ἐπιγονάτιον κρέμεται ἀπὸ τὴν ζώνην τῶν ἱερέων πού ἔχουν ἀξιώματα καὶ φθάνει ἕως τὸ δεξιὸν γόνατον. Συμβολίζει τὸ προσόψιον (πετσέτσα τοῦ προσώπου) μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ Κύριος ἐσπόγγισε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον. Ἐπίσης τὴν δύνα-

Τὸ ἐπιγονάτιον

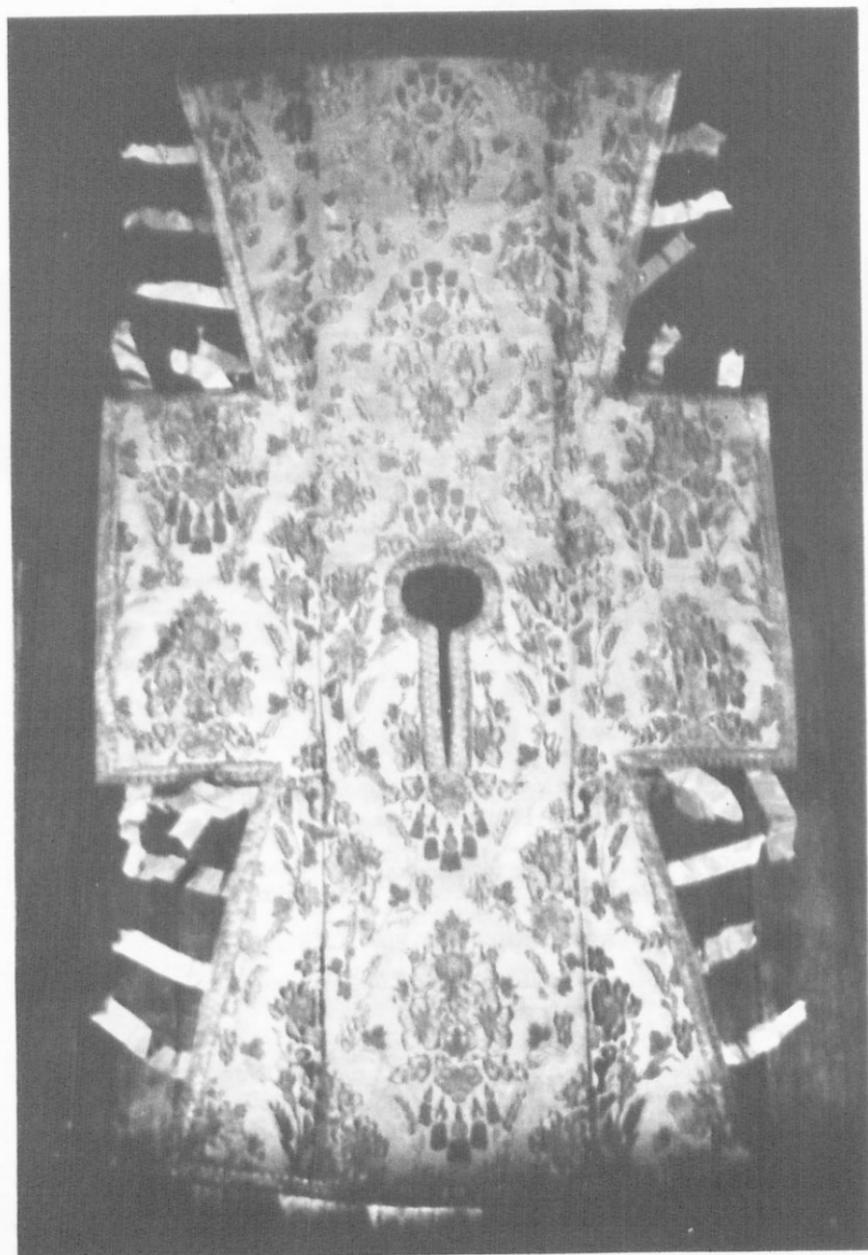
μιν τοῦ λόγου ποὺ ἔχουν ὄσοι τὸ φέρουν, διὰ νὰ καταπολεμήσουν τοὺς ὀρατοὺς καὶ τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας.

Γ' Τὰ ἄμφια τοῦ ἐπισκόπου

Ἱερὰ ἄμφια μὲ τὰ ὁποῖα ἐνδύεται ὁ ἐπίσκοπος, ὅταν ἱεουργῇ ἢ χοροστατῇ, εἶναι:

α') Τὸ στιχάριον, τὰ ἐπιμανίκια, τὸ ἐπιτραχήλιον, ἡ ζώνη καὶ τὸ ἐπιγονάτιον, ὅμοια μὲ τοῦ ἱερέως ἀλλὰ πολυτελέστερα.

β') Ὁ σάκκος. Εἶναι ἔνδυμα αὐτοκρατορικόν, πλατὺ μὲ κοντὰ μανίκια καὶ σκεπάζει τὰ ἄλλα ἄμφια τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ σάκκος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλα φύλλα πολυτελοῦς ὑφάσματος, καὶ διὰ νὰ τὸν φοροῦν εὐκόλως, εἰς τὰς ραφὰς δένεται μὲ ταινίας. Τὸν σάκκον κατ' ἀρχὰς ἐφόρουσαν μόνον οἱ Πατριάρχαι, ἀργότερον ὅμως ἐπετράπη

Τὰ δύο φύλλα πού ἀποτελοῦν τόν Σάκκον

Ψηφιοποιήθηκε ἀπό το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νά τὸν φοροῦν καὶ οἱ ἐπίσκοποι.

γ') Τὸ ὠμοφόριον. Ὁμοιάζει μὲ τὸ δράριον τοῦ διακόνου ἀλλ' εἶναι καλύτερον, πλατύτερον, χρυσοκέντητον μὲ σταυροὺς καὶ κρόσσια, καὶ τὸ θάζει ὁ ἐπίσκοπος εἰς τοὺς ὠμούς του. Τὸ ὠμοφόριον ἀποτελεῖ τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας καὶ συμβολίζει τὸν Χριστὸν ποῦ ὡς καλὸς ποιμὴν φέρει ἐπὶ τῶν ὠμων του τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον, δηλ. τὸν παραπλανημένον ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ἀνέλαθε νὰ σώσῃ μὲ τὸν σταυρικὸν του θάνατον.

Κατὰ τὴν λειτουργίαν ὁ ἐπίσκοπος χρησιμοποιοεῖ δύο ὠμοφόρια, ἓνα μεγάλο καὶ ἓνα μικρό. Τὸ πρῶτον φορεῖ ἕως τοῦ γίνῃ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὸ δεύτερον ἕως τὸ τέλος τῆς λειτουργίας.

δ') Ὁ μανδύας. Εἶναι πολυτελεὲς καὶ μεγαλοπρεπὲς ἄμφιον τὸ ὁποῖον καταλήγει εἰς μακρὰν οὐρὰν καὶ τὴν κρατεῖ ὁ διάκονος ἀπὸ ὀπίσω. Μανδύαν φορεῖ ὁ ἐπίσκοπος εἰς διαφόρους τελετάς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν λειτουργίαν.

ε') Τὸ ἐπανωκαλύμμαυχον ἢ ἐπιρριπτάριον. Τὸ ἄμφιον τοῦτο ἔχει γίνεαι ἀπὸ μαῦρον ὕψος καὶ χρησιμεύει νὰ σκεπάζῃ τὸ καλυμμαύχιον, τὸν αὐχένα καὶ τὴν ἀυτία, παριστάνει δὲ τὴν αὐταπάρνησιν ποῦ πρέπει νὰ ἔχη ὁ ἐπίσκοπος ἀπὸ τὴν κοσμικὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὰ θεῖα. Ἐπανωκαλύμμαυχον φέρουν καὶ

Ἡ Μίτρα

οἱ ἀρχιμανδρίται καὶ οἱ μοναχοί. Εἶναι δεῖγμα παρθενικοῦ θίου.

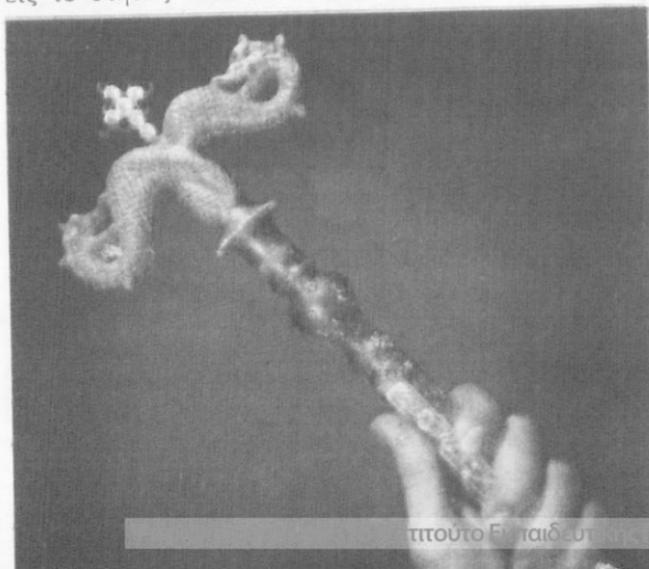
στ') Ἡ μίτρα. Εἶναι κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ὅμοιον μὲ στέμμα καὶ μὲ σταυρὸν εἰς τὴν κορυφήν, εἰς τὰ πλάγια τοὺς Εὐαγγελιστὰς καὶ στολισμένον μὲ χρυσὸν καὶ διαμάντια. Τὴν μίτραν φορεῖ ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς ἐπισημοὺς τελετάς, συμβολίζει δὲ τὸν ἀκάνθινον

στέφανον καὶ τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου.

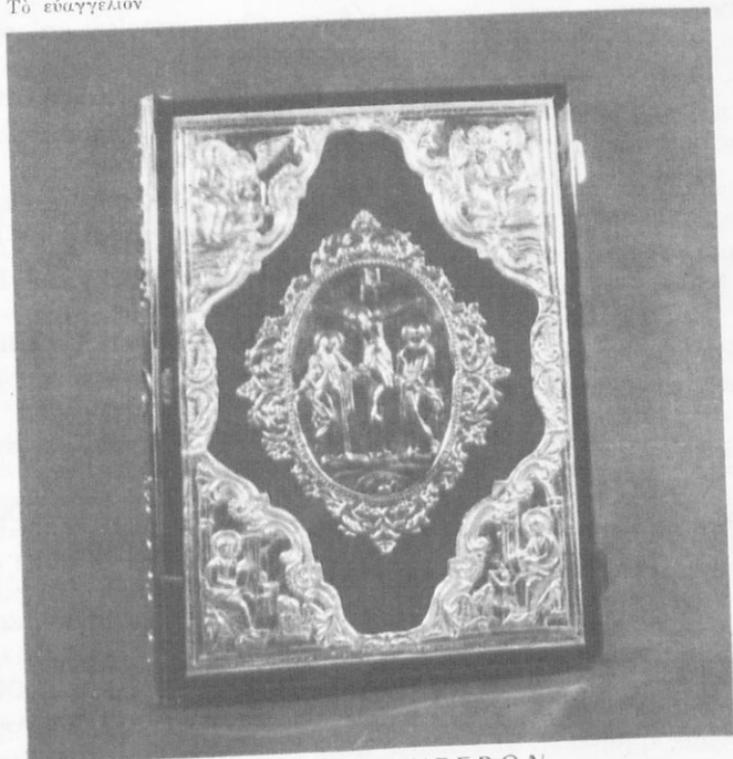
ζ') Ἡ ποιμαντορικὴ ράβδος ἢ πατερίτσα. Εἶναι μακρὰ ράβδος μετάλλινη, μὲ δύο φίδια εἰς τὸ ἐπάνω μέρος καὶ ἀνάμεσά των τὸν σταυρὸν. Τὰ φίδια παριστάνουν τοὺς ὄρατοὺς καὶ ἀοράτους ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας ὃ δὲ σταυρὸς θεωρεῖται νικητῆς τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. Ἡ ποιμαντορικὴ ράβδος συμβολίζει τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου ἐπὶ τοῦ ποιμνίου του.

η') Ὁ Ἐπιστήθιος σταυρὸς. Κρέμεται μὲ ἀλυσίδα, χρυσῆν ἢ ἀσημένιαν, ἀπὸ τὸν λαιμὸν εἰς τὸ στήθος καὶ συμβολίζει τὴν ἀγιότητα τοῦ θίου του. Σταυρὸν φέρουν καὶ οἱ ἄγαμοι ἱερεῖς, δηλ. οἱ ἀρχιμανδρίται.

θ') Τὸ ἐγκόλπιον. Εἶναι μικρὸν εἰκόνισμα τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Παναγίας πού κρέμεται καὶ αὐτὸ μὲ ἀλυσίδα, ἀπὸ τὸν λαιμὸν, εἰς τὸ στήθος τοῦ ἐπισκόπου.

Ἡ ποιμαντορικὴ
ράβδος.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Λειτουργικά λέγονται τὰ βιβλία ἐκεῖνα ποῦ περιέχουν τὰς ἱεράς ἀκολουθίας, ὕμνους, τροπάρια, κλπ. Κυριώτερα λειτουργικά βιβλία, ποῦ πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰς τοὺς ναοὺς εἶναι:

1. Τὸ Εὐαγγέλιον. Τὸ ἱερόν τοῦτο βιβλίον περιέχει τὰ Εὐαγγέλια τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν (Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου), περικοπὰς δὲ ἐκ τούτων ἀναγιγνώσκει ὁ λειτουργὸς εἰς ἐκάστην λειτουργίαν, τελετάς, μυστήρια κ.τ.λ.
2. Ὁ Ἀπόστολος. Περιέχει ἐκλεκτὰς περικοπὰς ἀπὸ τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων.
3. Τὸ Ψαλτήριον. Περιέχει τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ.
4. Τὸ Εὐχολόγιον. Περιέχει διαφόρους εὐχὰς αἱ ὅποια

αναγιγνώσκονται κατὰ τὰς ἀκολουθίας τῶν μυστηρίων καὶ τῶν τελετῶν.

5. Τὰ 12 Μηναιῖα. Αὐτὰ εἶναι δώδεκα — ἓνα διὰ κάθε μήνα — καὶ περιέχουν τὴν ἱστορίαν τῶν ἑορτῶν, τὸν βίον τοῦ ἀγίου τῆς ἡμέρας καὶ τὰς ἀκολουθίας τῶν κινητῶν ἑορτῶν.

6. Τὸ Ὁρολόγιον. Περιέχει ἐκτὸς τῆς ἀκολουθίας τῶν Ὁρῶν — πρώτης, τρίτης, ἕκτης καὶ ἐνάτης — ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔλαθε τ' ὄνομα καὶ τοὺς σπουδαιότερους ὕμνους πού ἀναφέρουν ὅλα τὰ μεγάλα βιβλία.

7. Τὸ Τριῶδιον. Περιέχει τὴν ἀκολουθίαν τῶν κινητῶν ἑορτῶν, ἀρχίζει δὲ ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου καὶ τελειώνει τὸ Μέγα Σάββατον.

8. Τὸ Πεντηκοστάριον. Περιέχει τὴν ἀκολουθίαν τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς.

9. Τὸ Ὁκτώηχι. Περιέχει τὰ τροπάρια καὶ τοὺς ὕμνους πού ψάλλονται συμφώνως μὲ τοὺς ὀκτῶ ἤχους τῆς Ἐκκλησίας.

10. Τὸ Τυπικόν. Αὐτὸ ὀρίζει τὴν τάξιν πού πρέπει ν' ἀκολουθῆται κατὰ τὰς ἱερὰς τελετάς, χειροτονίας, νεκρωσίμους ἀκολουθίας κ.τ.λ.

11. Τὸ -πηδάλιον. Περιέχει τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῶν Οἰκουμεικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων, ὡς καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μὲ σύντομον ἔρμηνειάν. Ἡ συλλογὴ αὕτη συνετάχθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν Νικοδήμου καὶ Ἀγαπίου τὸ 1793 καὶ ἐξεδόθη διὰ πρώτην φοράν τὸ 1800, εἰς τὴν Λειψίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ε Ο Ρ Τ Α Ι

“Ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην, ὁ Θεὸς μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ὥρισεν ὡς ἡμέραν ἀργίας τὸ Σάββατον. Ἀργότερον ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία καθώρισεν ἡμέραν ἀργίας τὴν Κυριακὴν, διότι Κυριακὴν ἐγένετο ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Μὲ τὸν καιρὸν ὁμοῦς ἡ Ἐκκλησία μας ὥρισεν, ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς, καὶ ἄλλας ἐορτάς. Κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς οἱ Χριστιανοὶ πηγαινῶν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ προσεύχονται ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὸν Θεόν. Ὅσαι ἀπὸ τὰς ἐορτάς γίνονται διὰ νὰ τιμῶσωμεν τὸν Δεσπότην καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, λέγονται Δεσποτικαὶ ἐορταί. Ὅσαι γίνονται νὰ τιμῶσωμεν τὴν Θεομήτορα Παναγίαν, λέγονται Θεομητορικαὶ ἐορταί καὶ ὅσαι τέλος γίνονται διὰ νὰ τιμῶσωμεν τοὺς διαφόρους ἁγίους ποὺ εἰργάσθησαν ἢ ἐμαρτύρησαν διὰ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, λέγονται ἐορταί ἁγίων.

Αἱ Δεσποτικαὶ ἐορταὶ διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας. Εἰς ἐκεῖνας ποὺ ἐορτάζονται πάντοτε τὴν ἰδίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους καὶ λέγονται ἀκίνητοι καὶ εἰς αὐτάς ποὺ ἀλλάζουν καὶ λέγονται κινηταὶ ἐορταί.

Α΄. Ἀκίνητοι δεσποτικαὶ ἐορταί

Ἀκίνητοι Δεσποτικαὶ ἐορταὶ εἶναι:

1. Τὰ Χριστοῦ γεννα (25 Δεκεμβρίου). Εἶναι ἡ λαμπροτέρα ἐορτὴ τῶν Χριστιανῶν διότι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐγεννήθη ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν Παρθένον Μαρίαν, ἥτοι 9 μῆνας μετὰ τὸν Εὐαγγελισμὸν (25 Μαρτίου). Πρὸ τῶν Χριστογεννῶν γίνεται νηστεία 40 ἡμερῶν. Κατ’ ἀρχὰς τὰ Χριστοῦγεννα ἐορτάζοντο μαζὺ μετὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Θεοφανείων ἀλλ’ ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος ἐορτάζονται χωριστά.

2. Ἡ Περιτομὴ τοῦ Σωτῆρος. (1 Ἰανουαρίου). Ἐορτάζεται ἡ Περιτομὴ τοῦ Κυρίου ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, σύμφωνα μετὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, τὸ παιδίον ὠνομάσθη Ἰησοῦς, δηλαδὴ Σωτὴρ. Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία ἀντικατέστησε τὴν Ἰουδαϊκὴν περιτομὴν μετὰ τὸ βάπτισμα.

3) Τὰ Θεοφάνεια (6 Ἰανουαρίου). Ἐορτάζεται ἡ θάπτισις τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Προδρόμου καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν γίνεται

Μεγάλος Ἅγιασμός. Ἡ ἑορτὴ λέγεται Θεοφάνεια διότι ὅταν ἐβαπτίζετο ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ἐφανερώθη ὁ Τριαδικὸς Θεός. Δηλαδή ὁ Ἰησοῦς ποῦ ἐβαπτίζετο, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ποῦ κατήλθεν ἐν εἶδει περιστερᾶς καὶ ὁ Πατὴρ ποῦ ἠκούσθη νὰ λέγῃ: «Οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ ἠυδόκησα». Λέγεται καὶ ἑορτὴ τῶν Φώτων, διότι οἱ Κατηγούμενοι προσήρχοντο μὲ λευκὰς ἐνδυμασίας εἰς τὸν ναὸν ὡς νεοφώτιστοι.

4. Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ (2 Φεβρουαρίου). Ἐορτάζεται 40 ἡμέρας μετὰ τὴν Γέννησιν διὰ νὰ ἐνθυμούμεθα τὸ γεγονός ποῦ ἡ Θεοτόκος ἐπήγε τὸ παιδίον εἰς τὸν Ναὸν καὶ τὸ ὑπεδέχθη ὁ γέρον Συμεὼν Ὁ Θεὸς εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν θὰ ἀπέθνησκεν ἂν δὲν ἔβλεπε τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Μόλις λοιπὸν εἶδε ὁ Συμεὼν τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐγνώρισε, διότι ἐφωτίσθη ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἀνεφώνησε: «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου Δέσποτα».

Ἐπειδὴ ὁ Συμεὼν προῦπάντησε τὸν Χριστὸν, ἡ ἑορτὴ ὠνομάσθη Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ.

5. Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος (6 Αὐγούστου). Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἑορτάζεται ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος ποῦ ἐγένεν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Θαβῶρ, ὀλίγον καιρὸν προτοῦ σταυρωθῆ. Ἐορτάζεται τὴν 6ην Αὐγούστου, ἐπειδὴ ἡ Ἁγία Ἐλένη ἐτέλεσε τὴν ἰδίαν ἡμέραν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος.

6. Ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου). Τότε ἑορτάζεται ἡ εὐρεσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἐλένης ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ Γολγοθᾶ. Εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἡ Ἁγία Ἐλένη ἔκτισεν, ὅπως γνωρίζωμεν, τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἐκεῖ ἐστήθη (ὑψώθη) ὁ Τίμιος Σταυρός. Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ὁ Ἱερεὺς μοιράζει εἰς τοὺς Χριστιανοὺς βασιλικὸν διότι, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, τὸ φυτὸν τοῦτο εἶχε φυτρώσει ἐπάνω ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ εὐρέθη ὁ Τίμιος Σταυρός.

Β'. Κινηταὶ δεσποτικαὶ ἑορταὶ

Αἱ κινηταὶ Δεσποτικαὶ ἑορταὶ κανονίζονται ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα καὶ χωρίζονται εἰς δύο κατηγορίας: Εἰς κινητὰς ἑορτὰς πρὸ Πάσχα καὶ εἰς κινητὰς ἑορτὰς μετὰ τὸ Πάσχα. Αἱ κινηταὶ ἑορταὶ πρὸ τοῦ Πάσχα ἀρχίζουσι ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου καὶ αἱ μετὰ τὸ Πάσχα τελειώνουσι τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ ὀκτῶ Κυριακὰς μετὰ τὸ Πάσχα. Ὅλαι αἱ κινηταὶ ἑορταὶ κατατάσσονται εἰς τὰς Δεσποτικὰς, ἐπειδὴ ἀναφέρονται εἰς λόγους καὶ πράξεις τοῦ Κυρίου μολονότι μερικαὶ εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς ἄλλα νενομότα.

α) Κινηται έορται πρό του Πάσχα

Αὔται εἶναι:

1) Ἡ Κυριακή τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου. Ἡ Κυριακή αὕτη λέγεται οὕτως ἀπὸ τὴν λειτουργίαν ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Περικουπῆ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου.

Ἀπὸ τότε ἀνοίγει τὸ Τριώδιον, ἠδητὴ τὸ ἱερὸν βιβλίον ποῦ περιέχει τὰς ἀκολουθίας ὄλων τῶν κινητῶν ἑορτῶν ἕως τὸ Μέγα Σάββατον. Ἡ παραβολὴ αὕτη ἀναγιγνώσκεται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκά.

2) Ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου. Κατ' αὐτὴν ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ. Ἡ Ἐκκλησία μας, λαμβάνουσα ὡς παράδειγμα τὴν μετάνοιαν τοῦ Ἀσώτου, συνιστᾷ νὰ μετανοήσωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ νὰ σωθῶμεν, ὅπως ἐσώθη καὶ ὁ Ἀσωτος υἱός. Ὁ Θεός, ὡσὰν μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, συγχωρεῖ τοὺς μετανοοῦντας.

3) Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἀπόκρεω. Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἶναι τελευταία ἡμέρα τῆς κρεωφαγίας καὶ ἐτοιμαζόμεθα διὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν. Τότε ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου ἡ περικοπὴ τῆς Δευτέρας Παρουσίας καὶ τῆς Μελλούσης Κρίσεως μὲ διδάγματα: τὴν φιλαλληλίαν, τὴν εὐσπλαχνίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν.

4) Ἡ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου. Ἡ Κυριακὴ αὕτη, καὶ ὅλη ἡ πρό αὐτῆς ἑβδομάς, λέγεται Τυρινὴ διότι τότε ἐπιτρέπεται νὰ τρώωμεν τυρὶ καὶ γάλα καὶ ὄχι κρέας. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔχομεν Καθαράν Δευτέραν, ὅποτε ἀρχίζει ἡ νηστεία τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ μᾶς ἐνθυμίζει τὴν νηστείαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ἔρημον. Ἀναγιγνώσκεται ἡ περικοπὴ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου μὲ διδάγματα νὰ μὴ θησαυρίζωμεν ἐπίγεια ἀγαθὰ ἀλλὰ οὐράνια.

5) Ἡ πρώτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. Λέγεται καὶ Κυριακὴ Ὁρθοδοξίας διότι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔγινεν ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων εἰς τοὺς ναοὺς ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειαν Θεοδώραν, τὸ 842 μ. Χ.

6) Ἡ δευτέρα Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. Ἐορτάζεται εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης, κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Ὁ Γρηγόριος ἠγωνίσθη κατὰ δύο αἰρετικῶν ποῦ δὲν παρεδέχοντο τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ἀναγιγνώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Μάρκου ποῦ περιγράφει τὴν θεραπείαν τοῦ Παραλύτου τῆς Καπερναοῦμ.

7) Ἡ τρίτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. Αὕτη λέγεται καὶ Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως διότι τότε προσκυνοῦμεν τὸν Τίμιον Σταυρόν. Τοῦτο γίνεται διὰ νὰ ἐνδυναμωθοῦν οἱ νηστεύοντες. Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὕτη ἀναγιγνώσκεται ἡ περικοπὴ τοῦ Μάρ-

κου ή οποία συνιστᾶ: «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀκολουθήτω μου».

8) Ἡ τετάρτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. Τότε ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ ὁσίου ἡμῶν Ἰωάννου, συγγραφέως τῆς Κλίμακος.

9) Ἡ πέμπτη ἑβδομάς τῶν νηστειῶν. Τὴν Τετάρτην τὸ θράδυ τῆς ἑβδομάδος αὐτῆς ψάλλεται ὁ μέγας κατανουκτικὸς κανὼν τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κρήτης Ἀνδρέου, ποῦ ἔγινε τὸ 713. Ὁ κανὼν οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ 280 τροπάρια εἰς τὰ ὁποῖα ὑμνεῖται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ. Τὴν Παρασκευὴν τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἑβδομάδος ψάλλεται ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος ἢ Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου. Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 οἴκους καὶ τὸν ἔψαλλεν ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ποῦ ἔσωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους, τὸ 626 μ.Χ. Ἀνὰ 6 οἴκοι ψάλλονται τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς κατὰ τὰς πρώτας τέσσαρας ἑβδομάδας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τὴν Παρασκευὴν τῆς πέμπτης ἑβδομάδος ψάλλεται ὁλόκληρος ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος.

10) Ἡ πέμπτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. Ἐορτάζεται εἰς μνήμην τῆς Ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας ποῦ ἦτο πρῶτον ἀμαρτωλή. Κατόπιν ἀπεσύρθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἐκεῖ ἔζησεν ἀσκητικὸν βίον, 47 ἔτη περίπου. Τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἀναγιγνώσκεται περικοπὴ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ Μάρκον.

11) Ἡ Κυριακὴ τῶν Βατῶν. Ἐορτάζεται ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν λαὸν τῶν Ἱεροσολύμων, τὴν ἐπομένην τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου εἰς τὴν Βηθανίαν. Ταύτην διηγεῖται ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του.

12) Ἡ Μεγάλῃ ἑβδομάς. Λέγεται οὕτω διότι ἐορτάζονται μεγάλα γεγονότα, ὅπως τ' Ἁγία Πάθη καὶ ἡ Σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ. Τὰς ἡμέρας αὐτὰς ψάλλονται νυκτεριναὶ ἀκολουθίαι, αἱ ὀλονυκτίαι.

Τὴν Μεγάλῃν Δευτέραν ἡ Ἐκκλησία μᾶς ἐνθυμίζει τὸν Ἰωσήφ, υἱὸν τοῦ Ἰακώβ. Ὅπως ὁ Ἰωσήφ, μολονότι ἦτο τόσο καλός, ἐμισήθη καὶ ἐκυνηγήθη ἀπὸ τ' ἀδελφία του οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἔπαθεν ἀπὸ τοὺς ὁμοεθενεῖς του Ἰουδαίους. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν μνημονεῦεται ἡ συκὴ ποῦ τὴν κατηράσθη ὁ Χριστὸς καὶ ἐξηράνθη. Ἡ συκὴ αὐτὴ συμβολίζει τὸν ἄκαρπον βίον τῶν ἀμαρτωλῶν.

Τὴν Μεγάλῃν Τρίτην ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἡ περικοπὴ τῆς παραβολῆς τῶν δέκα Παρθένων. Τὸ θράδυ τῆς ἰδίας ἡμέρας ψάλλεται εἰς τοὺς ναοὺς μὲ κατάνυξιν τὸ περίφημον τροπάριον τῆς Κασσιανῆς. «Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνὴ... μὴ με τὴν Σὴν δούλην παρίδης ὁ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος».

Τὴν Μεγάλην Τετάρτην ἡ Ἐκκλησία μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἁμαρτωλὴν γυναῖκα ποῦ ἤλειψε τὰ πόδια τοῦ Κυρίου μὲ μύρον μέσα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Σίμωνος Πέτρου, εἰς τὸ χωρίον Βηθανία.

Τὴν Μεγάλην Πέμπτην τὸ ἑσπέρας ἐνθυμούμεθα τὸν Μυστικὸν Δείπνον. Τότε ἀναγιγνώσκονται τὰ δώδεκα Εὐαγγέλια εἰς τὰ ὁποῖα ἐξιστοροῦνται τὰ πάθη καὶ ἡ Σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἔκτου Εὐαγγελίου γίνεται ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ περιφορὰ τοῦ Ἑσταυρωμένου καὶ ψάλλεται τὸ «Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου...».

Ἡ Μεγάλη Παρασκευὴ εἶναι ἡμέρα πένθους δι' ὀλόκληρον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον διότι ὡσάν αὐτὴν ἑσταυρώθη καὶ ἐτάφη ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Τότε αἱ σημαῖαι εἶναι μεσίστιαι καὶ γίνεται αὐστηρὰ νηστεία.

Τέλος κατὰ τὴν πρωϊνὴν λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου γίνεται ὁ ἑσπερινὸς τοῦ Πάσχα, ὅλην δὲ τὴν ἡμέραν οἱ Χριστιανοὶ ἐτοιμάζονται διὰ τὸ Πάσχα. Τότε ψάλλεται ὁ Προφητικὸς ὕμνος «Ἀνάστα ὁ Θεὸς ὁ κρίνων τὴν Γῆν...» Κατὰ τὸ Μ. Σάββατον τιμῶμεν τὴν ἐν τῷ τάφῳ 3ήμερον ἀνάπαυσιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν εἰς Ἀθὴν κάθοδόν του, ἵνα κηρύξῃ εἰς τοὺς νεκροὺς τὴν μετάνοιαν.

β) Κινηταὶ ἑορταὶ μετὰ τὸ Πάσχα

Αἱ κινηταὶ Δεσποτικαὶ ἑορταὶ ἀρχίζουσι ἀπὸ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, τελειώνουσι τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων καὶ εἶναι:

1. Ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα. Τὰ μεσάνυκτα τοῦ Μεγ. Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν ἑορτάζεται ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. Ἀφοῦ γίνῃ ἀνάγνωσις τῆς περικοπῆς τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου (στ', 1-8) «Καὶ διαγενομένου τοῦ Σαββάτου ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ κ.τ.λ....» ὁ ἱερεὺς θυμιάζει καὶ ἀναφωνεῖ:

«Δόξα τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ὁμοουσίῳ καὶ Ἀδιαιρέτῳ καὶ Ζωοποιῷ Τριᾷδι πάντοτε, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

Μετὰ τοῦτο ἀμέσως ψάλλεται:

*«Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν
θανάτῳ θάνατον πατήσας·
καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι
ζωὴν χαρισάμενος!»*

Τὸ Πάσχα εἶναι ἡ μεγαλύτερα καὶ λαμπροτέρα ἑορτὴ τῶν Χριστιανῶν διότι πανηγυρίζουσι τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου. Ἑορτάζεται δὲ τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν πανσέλληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας (21 Μαρτίου).

Ἡ ἑβδομάς μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα λέγεται Διακαινήσιμος διότι τότε ἐγένετο ἡ ψυχικὴ ἀναγέννησις τῶν Κατηχουμένων οἱ ὅποιοι καθ' ὄλην τὴν ἑβδομάδα προσήρχοντο εἰς τοὺς ναοὺς, ἔβαπτιζοντο καὶ μετελάμβανον τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

2. Ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ. Εἶναι ἡ πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα καὶ ἑορτάζεται διὰ τὸ ἐνθυμούμεθα τὴν δυσπιστίαν τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ.

3. Ἡ Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων. Μυροφόροι λέγονται αἱ εὐλαθεῖς γυναῖκες (Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβ, ἡ Σαλώμη καὶ ἡ Ἰωάννα) ποὺ πολὺ πρῶτὴ τὴν Κυριακὴν ἐπῆγαν μετὰ ἄρωματὰ ν' ἀλείψουν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία, διὰ τὸ τιμῆσαι τὰς Μυροφόρους, ὥρισεν ὅπως ἡ μνήμη των τελεῖται τὴν δευτέραν Κυριακὴν μετὰ τὸ Πάσχα ἢ ὅποια διὰ τοῦτο λέγεται: «Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων».

4. Ἡ Κυριακὴ τοῦ Παραλύτου. Τὴν Κυριακὴν αὐτὴν ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἡ περικοπὴ διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ παραλύτου ποὺ ἐπὶ 38 ἔτη ἦτο κατάκοιτος πλησίον τῆς προβατικῆς κολυμβήθρας.

5. Ἡ Μεσοπεντηκοστή. Ἐορτάζεται τὴν Τετάρτην τῆς ἑβδομάδος μετὰ τὴν Κυριακὴν τοῦ Παραλύτου (τρίτην ἀπὸ τοῦ Πάσχα). Ἡ Τετάρτη αὐτὴ συμπύπτει μετὰ τὸ μέσον τῶν 50 ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς.

6. Ἡ Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος. Λέγεται οὕτω διότι κατ' αὐτὴν ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἡ περικοπὴ ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Σαμαρείτιδα.

7. Ἡ Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ. Εἶναι ἡ πέμπτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα καὶ τότε ἀναγιγνώσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον ἡ περικοπὴ περὶ τῆς θεραπείας τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ.

8. Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Χριστοῦ. Ἐορτάζεται 40 ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα, πάντοτε ἡμέραν Πέμπτην καὶ μᾶς ἐνθυμίζει τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὁπότε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρώτην του δόξαν.

9. Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πατέρων. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἑορτάζονται οἱ 318 Θεοφόροι Πατέρες τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἢ ὅποια ἔγινεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, τὸ 325 μ.Χ.

10. Ἡ Πεντηκοστή. Ἐορτάζεται 50 ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα καὶ μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς Ἀποστόλους.

11. Ἡ Κυριακὴ τῶν Ἀγίων Πάντων. Εἶναι ἡ πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν κατ' αὐτὴν δὲ ἑορτάζονται ὅλοι οἱ ἅγιοι, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, οἱ ὅποιοι ἠγωνίσθησαν διὰ τὴν ἐπι-

κράτησιν τῆς θρησκείας τοῦ Ναζωραίου. Ἀναγιγνώσκεται περικοπὴ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον.

Θεομητορικαὶ ἑορταὶ

Σπουδαιότεραι ἀπὸ τὰς Θεομητορικὰς ἑορτὰς εἶναι :

1. Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου, τὴν 8ην Σεπτεμβρίου.

2. Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, τὴν 21ην Νοεμβρίου.

Ἡ ἑορτὴ μᾶς ἐνθυμίζει τὴν ἡμέραν πού, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Θεοτόκος παρεδόθη ὑπὸ τῶν γονέων της εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ναοῦ ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ δώδεκα ἔτη.

3. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου, τὴν 25ην Μαρτίου. Τότε ἑορτάζομεν τὴν χαρμόσουν ἀγγελίαν τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον Μαρίαν ὅτι θὰ γεννήσῃ τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Ὁ Εὐαγγελισμὸς συμπύπτει μὲ τὴν Ἐθνικὴν μας ἑορτὴν διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἔγινεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τοῦ 1821.

4. Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, τὴν 15ην Αὐγούστου. Εἶναι μεγάλη χριστιανικὴ ἑορτὴ, ἡ δὲ Ἐκκλησία ἀφιέρωσε πρὸς τιμὴν τῆς Μεγαλόχαρης τοὺς γλυκυτέρους ὕμνους. Ἡ ἑορτὴ εἶναι πένθιμος, διότι ἀπέθανεν ἡ Παναγία καὶ δι' αὐτὸ προηγεῖται δεκαπενθήμερος ἀσστηρὰ νηστεία. Θεομητορικὴ ἑορτὴ εἶναι καὶ ἡ Σύναξις τῆς Θεοτόκου ἡ ὁποία ἑορτάζεται τὴν 27ην Δεκεμβρίου πρὸς τιμὴν της ἐπειδὴ ἔτεκε τὸν Σωτῆρα.

Ἑορταὶ τῶν Ἁγίων

Πλὴν τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν ἡ Ἐκκλησία μας ὥρισε καὶ ὥρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους, διὰ νὰ τιμήσῃ τοὺς εὐσεθεῖς ἐκείνους ἄνδρας ἢ γυναῖκας πού ἀφωσιώθησαν μὲ πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Ναζωραίου. Πολλοὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἐθυσίασαν καὶ τὴν ζωὴν των πρὸς διάδοσιν της. Αἱ ἑορταὶ τῶν ἁγίων εἶναι ἀκίνητοι, ὡς ἡμέρα δ' ἑορτῆς ἐκάστου ἁγίου ὥρισθη ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου του, ἐπειδὴ ἀπὸ τότε εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰωνίαν ζωὴν.

Κυριώτεραι ἀπὸ τὰς ἑορτὰς τῶν Ἀποστόλων εἶναι : Τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου (29 Ἰουλίου)· τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων (30 Ἰουνίου)· τοῦ Ἁγίου Φιλίππου (14 Νοεμβρίου)· τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου (16 Νοεμβρίου)· τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου πολιούχου τῶν Πατρῶν (30 Νοεμβρίου)· ἡ Σύναξις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ (7 Ἰανουαρίου)· ἡ Γέννησις τοῦ Προδρόμου (24 Ἰουνίου) καὶ ἡ Ἀποκεφάλισις τοῦ Ἰωάννου (29 Αὐγούστου).

Κυριώτεραι ἀπὸ τὰς ἑορτὰς τῶν Μαρτύρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος (27 Δεκεμβρίου)· τοῦ

Ἁγίου Δημητρίου (26 Ὀκτωβρίου)· τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (23 Ἀπριλίου)· τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος (27 Ἰουλίου)· τῆς Ἁγίας Βαρβάρας (4 Δεκεμβρίου) καὶ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους (10 Φεβρουαρίου).

Ἀπὸ τὰς ἑορτὰς τῶν Ἁγίων Πατέρων κυριώτεραι εἶναι: τοῦ Ἁγίου Βασιλείου (τὴν 1ην Ἰανουαρίου)· τῶν ἁγίων Πατέρων Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας (18 Ἰανουαρίου)· τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (25 Ἰανουαρίου)· τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (27 Ἰανουαρίου καὶ 13 Νοεμβρίου)· τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (30 Ἰανουαρίου)· τοῦ Ἁγίου Νικολάου προστάτου τῶν θαλασσινῶν, τοῦ ὁποίου τὸ λείψανον εὑρίσκεται εἰς τὸ Μπάρι τῆς Ἰταλίας (6 Δεκεμβρίου) καὶ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, τοῦ ὁποίου τὸ λείψανον εὑρίσκεται εἰς τὴν Κέρκυραν (12 Δεκεμβρίου).

Ἀπὸ τὰς ἑορτὰς τῶν προφήτων: Τοῦ προφήτου Ἡλίας, τὴν 20ὴν Ἰουλίου καὶ τοῦ προφήτου Ἱερεμία τὴν 20ὴν Μαΐου.

Καὶ ἀπὸ τὰς ἑορτὰς τῶν ὁσίων: Τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου (17 Ἰανουαρίου)· τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου τοῦ Μεγάλου (20 Ἰανουαρίου)· τοῦ Ἁγίου Σάββα τοῦ ἡγιασμένου (5 Δεκεμβρίου)· τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης (21 Μαΐου).

Ἐπειδὴ οἱ ἅγιοι εἶναι πολλοὶ καὶ δὲν ἐπαρκοῦν αἱ ἡμέραι τοῦ ἔτους, ἡ Ἐκκλησία ὥρισε δι' ὅλους τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Πάντων ἢ ὅποια, ὅπως γνωρίζομεν, εἶναι κινητὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

ΙΕΡΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

Ἱεραὶ ἀκολουθίαι εἶναι ὠρισμένοι τύποι λατρείας, ὅπως τοὺς ἔχει ὀρίσει ἡ Ἐκκλησία. Ἀπ' αὐτάς, ὅσαι γίνονται ὅταν ὑπάρχη ἀνάγκη, λέγονται ἔκτακτοι. Καὶ ὅσαι γίνονται ὠρισμένην ἡμέραν λέγονται τακτικά. Ἐκτακτοὶ ἀκολουθίαι εἶναι ἡ θάπτισις, ὁ γάμος, ἡ κηδεῖα κλπ. Καὶ τακτικά: Αἱ Ἑσπεριναί, ὁ Ἑσπερινός, τὸ Ἀπόδειπνον, τὸ Μεσονύκτιον, ὁ Ὁρθρος καὶ ἡ Θεία λειτουργία.

Αἱ Ἑσπεριναὶ εἶναι σύντομοι ἀκολουθίαι ποὺ γίνονται ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ εἶναι τέσσαρες: Ἡ πρώτη, τρίτη, ἔκτη καὶ ἐνάτη. Ἡ πρώτη Ἑσπερινὴ ψάλλεται εἰς τὰς 6 τὸ πρωῖ μετὰ τὸν Ὁρθρον, ἡ τρίτη εἰς τὰς 9, ἡ ἔκτη εἰς τὰς 12 καὶ ἡ ἐνάτη εἰς τὰς 3 τὸ ἀπόγευμα. Ἐξ αὐτῶν τὰς τρεῖς πρώτας ἀναγιγνώσκει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν τετάρτην εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸ τοῦ Ἑσπερινοῦ. Τακτικὰ αἱ Ἑσπεριναὶ γίνονται μόνον εἰς τὰ μοναστήρια τὴν ὠρισμένην ὥραν.

Ὁ Ἑσπερινός εἶναι καὶ αὐτὸς σύντομος ἀκολουθία ποὺ γίνεται μετὰ τὸ δειλινὸν διὰ νὰ ἐκδηλώνωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας πρὸς τὸν Πλάστην ἐπειδὴ μᾶς διεφύλαξεν ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἑσπερινούς ἔχομεν τὸν μικρὸν ποὺ γίνεται κάθε ἡμέραν καὶ τὸν μεγάλον Ἑσπερινὸν ποὺ γίνεται κάθε Σάββατον καὶ τὰς παραμονὰς μεγάλων ἑορτῶν.

Τὸ Ἀπόδειπνον, μέγα καὶ μικρὸν, ἀναγιγνώσκει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ σπίτι τοῦ μετὰ τὸ φαγητὸν καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἀναπαύσῃ ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας καὶ νὰ μᾶς διαφυλάξῃ ὅλην τὴν νύκτα. Τὸ μέγα ἀναγιγνώσκεται κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ τῶν νηστειῶν καὶ τὸ μικρὸν καθημερινῶς.

Τὸ Μεσονυκτικόν, ὅπως λέγει καὶ τ' ὄνομά του, πρέπει ν' ἀναγιγνώσκεται τὰ μεσάνυκτα. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὸ εἶναι δύσκολον τὸ ἀναγιγνώσκει ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸ τοῦ Ὁρθρου. Τὸ Μεσονυκτικὸν τῶν καθημερινῶν εἶναι διάφορον ἀπὸ τὸ Μεσονυκτικὸν τῶν Σαββάτων, τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἑορτῶν.

Ὁ Ὁρθρος ἔλαβε τ' ὄνομα διότι γίνεται κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ὄρθρου, δηλαδὴ τὰ χαράματα καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ διαφόρους ὕμνους, εὐχὰς καὶ τροπάρια. Ὁ Ὁρθρος ἔχει σκοπὸν νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεὸν ποὺ μᾶς διεφύλαξεν ὅλην τὴν νύκτα καὶ ἀρχίζει μὲ τὴν δοξολογίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος. «Δόξα τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ὁμοουσίῳ καὶ Ἀδιαιρέτῳ Τριάδι, πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».

Ἡ Θεία Λειτουργία

Ἡ Θεία λειτουργία εἶναι ἡ σπουδαιότερα ἱερὰ ἀκολουθία διότι κατ' αὐτὴν γίνεται τὸ μυστήριον τῆς Θείας εὐχαριστίας ἢ Κοινωνίας πού καθιέρωσεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Μὲ τὴν Θείαν λειτουργίαν γίνεται ἀναπαράστασις τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν καὶ εἶναι ἡ πρώτη ἀκολουθία ἢ ὁποία καθιερώθη ἀπὸ τὰ πρῶτα χριστιανικὰ χρόνια. Τότε ἡ λειτουργία ἦτο σύντομος καὶ περιωρίζετο εἰς τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Κοινωνίας. Μὲ τὸν καιρὸν προσέθεσαν διαφόρους ὕμνους, εὐχὰς καὶ δεήσεις, ὅπως γίνεται σήμερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ἄλλας ἑορτάς.

Πρῶτος πού παρουσιάσε τὴν λειτουργίαν εἰς θιβλίον ἦτο ὁ Ἰακώβος ὁ ἀδελφόθεος, μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ ὁμοίως ἡ λειτουργία αὐτὴ εἶναι μεγάλη, ὠρίσθη νὰ γίνεται μίαν φορὰν τὸ ἔτος, τὴν 23ην Ὀκτωβρίου, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου.

Τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου περιώρισεν ἀργότερον ὁ Ἅγιος Βασίλειος ἀλλὰ καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου θεωρεῖται μεγάλη. Διὰ τοῦτο ὠρίσθη νὰ γίνεται μόνον δέκα φορὰς τὸ ἔτος: τὴν 1ην Ἰανουαρίου πού ἑορτάζεται ὁ Ἅγιος Βασίλειος, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ Θεοφανείων, τὰς πέντε πρώτας Κυριακὰς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τὴν Μεγάλην Πέμπτην καὶ τὸ Μέγα Σάββατον.

Τέλος τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου περιώρισεν ἀκόμη περισσότερον ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἡ δὲ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου γίνεται τακτικὰ ὄλας τὰς ἑορτάς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς παραπάνω ἐξαιρέσεις.

Διαιρέσεις τῆς θείας λειτουργίας

Ἡ Θεία λειτουργία διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: τὴν προσκομιδὴν, τὴν λειτουργίαν τῶν Κατηχουμένων καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν Πιστῶν.

Α' Προσκομιδὴ

Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία καὶ ἐνῶ ἀκόμη ψάλλεται ὁ Ὄρθρος, ἐτοιμάζονται τὰ Τίμια Δῶρα διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμα κατὰ τὴν Μεγάλην εἴσοδον, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἡ προετοιμασία αὐτὴ λέγεται Προσκομιδὴ καὶ ἀκολουθεῖ αὐτὴν τὴν σειράν: Ὁ ἱερεὺς ἀσπάζεται τὰς εἰκόνας τοῦ εἰκονοστασίου, ζητεῖ συγχώρησιν ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαζομένους καὶ κατόπιν εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱερὸν. Ἐκεῖ φορεῖ τ' ἄμφια, νίπτει τὰ χέρια, ἔρχεται εἰς τὴν Ἱερὰν Πρόθεσιν πού εὐρίσκονται τὰ

Τίμια Δῶρα καὶ τότε ἀρχίζει ἡ ἀκολουθία τῆς Προσκομιδῆς. Μετὰ τὴν δέησίν του πρὸς τὸν Θεόν: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς πάντοτε...» λαμβάνει τὸν ἄρτον πού λέγεται προσφορά ἢ πρόσφορον, τὸν σφραγίζει μὲ τὴν λόγχην πού ἔχει τὴν σφραγίδα καὶ τὸν τοποθετεῖ εἰς τὸν δίσκον. Ἡ σφραγὶς αὐτὴ εἶναι τετράγωνον χωρισμένον εἰς τέσσαρα τετραγωνίδια. Εἰς κάθε τετραγωνίδιον ἔχουν χαραχθῆ τὰ γράμματα ΙΣ, ΧΡ ἀπὸ ἐπάνω καὶ κάτω ἢ λέξις ΝΙ, ΚΑ δηλαδή Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, ὅπως φαίνεται εἰς τὸ σχῆμα:

ΙΣ	ΧΡ
ΝΙ	ΚΑ

Τὸ τετράγωνον τῆς προσφορᾶς λέγεται Ἄμνος καὶ παριστάνει τὸν Χριστὸν πού ὡσάν ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὠδηγήθη εἰς τὴν σφαγὴν. Αὐτὸ τὸ χωρίζει ὁ ἱερεὺς σταυρωτᾶ καὶ λέγει: «Θύεται ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».

Ἐπειτα κεντᾶ μὲ τὴν λόγχην τὸ τετραγωνίδιον μὲ τὰ γράμματα ΙΣ διὰ νὰ μᾶς ἐνθυμίση τὴν περικοπὴν τῆς Ἀγίας Γραφῆς «... καὶ εἰς τῶν στρατιωτῶν τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξε...» καὶ χύνει ἐντὸς τοῦ Ἀγίου Ποτηρίου κρασί καὶ νερό. Αὐτὰ παριστάνουν τὸ αἷμα καὶ τὸ νερὸ πού ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Χριστοῦ. Κατόπιν ὁ ἱερεὺς κόπτει μερίδας ἄρτου ἀπὸ τὴν σφραγίδα διὰ τοὺς ἁγίους, τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωντανοὺς λέγων διαφόρους εὐχὰς καὶ τοποθετεῖ τὰς μερίδας εἰς τὸν δίσκον.

Μετὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν τοποθετεῖ τὸν ἀστερίσκον ἐπάνω εἰς τὸν δίσκον, σκεπάζει τὸν δίσκον καὶ τὸ ποτήριον μὲ χωριστὰ καλύμματα καὶ κατόπιν καὶ τὰ δύο μαζί μὲ τὸν Ἄερα.

Ἄμα ἐτοιμασθοῦν τὰ Τίμια Δῶρα, κάμνει δεήσεις. Ἐδῶ τελειώνει ἡ Ἀκολουθία τῆς Προσκομιδῆς καὶ ὁ λειτουργὸς εἰσέρχεται πλέον εἰς τὴν Κυρίως λειτουργίαν.

Β'. Λειτουργία τῶν Κατηχομένων

Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς λειτουργίας λέγεται οὕτω διότι κατ' αὐτὴν ἐπιτρέπεται νὰ παρακολουθοῦν καὶ οἱ Κατηχούμενοι, δηλαδή ὅσοι εἶναι ἀβάπτιστοι, ἀν ὑπάρχουν τοιοῦτοι. Ἡ λειτουργία τῶν Κατηχομέ-

νων ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ Προοίμιον, τὴν Εἴσοδον τοῦ Εὐαγγελίου ἢ Μικρὰν Εἴσοδον, τὴν ἀνάγνωσιν Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελίου, καὶ τὴν Ἐκτενῆ Δέησιν ὑπὲρ ὄλων τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Κατηχομένων.

α) Προοίμιον Θείας λειτουργίας. Μετὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ διακόνου: «Εὐλόγησον Δέσποτα» ὁ ἱερεὺς ἴσταται ἔμπροσθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ ἀρχίζει: «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Ὁ λαὸς τότε διὰ τῶν ψαλτῶν ψάλλει «Ἄμῆν», δηλαδὴ μακάρι νὰ εἶναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Κατόπιν ὁ διάκονος ἢ ὁ ἱερεὺς, ἂν κατὰ τὴν λειτουργίαν δὲν παρίσταται διάκονος, λέγει μίαν σειρὰν παρακλήσεις εἰς τὸν Θεὸν ποὺ λέγεται ἐκτενὴς δέησις ἢ εἰρηνικά. Ἀρχίζων μὲ τό: «Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» δηλαδὴ, μὲ εἰρήνην, ἅς παρακαλέσωμεν τὸν Κύριον, καλεῖ τὸν λαὸν νὰ εὐχηθῆ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ὄλου τοῦ κόσμου, ὑπὲρ τοῦ ναοῦ, τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ στρατοῦ, ὑπὲρ τῆς πόλεως (ἢ κωμοπόλεως), ὑπὲρ εὐφορίας τῶν καρπῶν, ὑπὲρ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν πλεόντων, ἀσθενῶν, αἰχμαλώτων κ.τ.λ.

Εἰς ἐκάστην δέησιν οἱ ψάλται, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὸν λαόν, ἀπαντοῦν: «Κύριε ἐλέησον». Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν δέησιν: «Τῆς Παναγίας ἀχράντου ὑπερευλογημένης ἐνδόξου, δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα», ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ἀπαντᾷ μὲ τό: «Σοί, Κύριε», δηλαδὴ εἰς σέ Κύριε καὶ εἰς ἡμᾶς ἀλλήλους ἐμπιστευόμεθα τὸν ἑαυτὸν μας. Ἐπειτα ὁ ἱερεὺς προσθέτει: «Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Οἱ ψάλται συμπληρώνουν: «Ἄμῆν».

Μετὰ τὴν ἐκτενῆ δέησιν, ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει τὰ ἀντίφωνα, ὠρισμένους δηλαδὴ ὕμνους ποὺ ψάλλονται διαδοχικῶς (ἀντιφώνως) καὶ ἀπὸ τοὺς δύο χοροὺς τῶν ψαλτῶν. Πρῶτον ἀντίφωνον εἶναι τό: «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ σῶσον ἡμᾶς». Δηλαδὴ μετὰ τὰς παρακλήσεις τῆς Θεοτόκου, Κύριε νὰ μᾶς σώσης ἀπὸ κάθε κίνδυνου.

Κατόπιν ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερον ἀντίφωνον: «Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν (ἢ ὁ ἐν ἁγίοις θαυμαστός, ἢ ἐν τῷ ὄρει τοῦ Θαβῶρ μεταμορφωθείς, ἢ ὁ ἐν τῷ σπηλαίῳ γεννηθεὶς, ἢ ἄλλα ἀνάλογα μὲ τὴν ἐορτὴν) ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα». Ἐπειτα ἀπὸ μικρὰν δοξολογίαν «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι ...» ψάλλεται ὁ πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀναφερόμενος ὕμνος:

«Ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς Ἁγί-

ας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσαι· σταυρωθεὶς τε, Χριστὲ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἰς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, σῶσον ἡμᾶς».

Καθ' ὃν χρόνον ψάλλονται τ' ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ χοροῦ, ὁ ἱερεὺς ἀναγιγνώσκει ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Βήματος μυστικὴν εὐχήν, ψάλλονται διάφορα τροπάρια σχετικὰ μὲ τὴν ἑορτὴν καὶ ὡς τρίτον ἀντίφωνον, τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας.

β) Εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου ἢ Μικρὰ Εἴσοδος. Ἐνῶ ἀκόμη οἱ ψάλται ψάλλουν τὸ ἀπολυτίκιον, ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν θύραν τοῦ ἱεροῦ ὁ διάκονος κρατῶν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἀκολουθεῖ ὁ ἱερεὺς. Μόλις φθάσουν εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ σταματοῦν. Τότε ὁ διάκονος σηκώνει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ λέγει. «Σοφία ὄρθοι!» δηλαδὴ ἄς δεχθῶμεν ὄρθοι τὸ Εὐαγγέλιον ποῦ εἶναι σοφία. Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν αὐτὴν οἱ κληρικοὶ ψάλλοντες τό: «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστάς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς Σοι, Ἀλληλούϊα» προχωροῦν μὲ ἄργον βῆμα, εἰσέρχονται εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ ψάλλουν τὸ ἀπολυτίκιον καὶ τὸ κοντάκιον.

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰς δεήσεις ὁ ἱερεὺς λέγει: «Ὅτι Ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν» προτρέπων διὰ τῶν λέξεων τὸν Τρισάγιον Θεόν. Ὁ χορὸς τότε τῶν ψαλτῶν ψάλλει τὸν Τρισάγιον Ὕμνον «Ἅ γ ι ο ς ὁ Θεός, ἅ γ ι ο ς ἰ σ χ υ ρ ὸ ς, ἅ γ ι ο ς ἁ θ ἄ ν α τ ο ς, ἐ λ ἔ η σ ο ν ἡ μ ᾶ ς». Τὰ Χριστούγεννα, Θεοφάνεια καὶ μερικὰς ἑορτάς, ἀντὶ τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου, ψάλλεται τό: «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε Χριστὸν ἐνεδύσασθε, ἀλληλούϊα», διότι τὴν παραμονὴν τῶν ἑορτῶν τούτων πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Κατηχομένους ἐβαπτίζοντο. Ἐὰν λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ ἐπίσκοπος, οὗτος μετὰ τὸ τελευταῖον τρισάγιον λέγει τὴν εὐχήν: «Κύριε Κύριε ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε καὶ ἐπίσκεψον τὴν ἄμπελον ταύτην καὶ κατάρτισον αὐτήν, ἦν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου».

γ) Ἀνάγνωσις Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελίου. Μετὰ τὸν Τρισάγιον Ὕμνον ὁ χορὸς ψάλλει τὸ Πολυχρόνιον καὶ ἀμέσως ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις περικοπῆς ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ὄλοι οἱ Χριστιανοὶ ἴστανται εὐλαστικὰ ὄρθοι ἕνα δὲ παιδί κρατεῖ λαμπάδα ἢ ὁποῖα συμβολίζεται τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ ἐπίσκοπος ἀφαιρεῖ τὸ ὠμοφόριον διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὑποτάσσεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ἴστανται εἰς τὴν Ὁραϊάν Πύλην.

δ) Ἐκτενὴς Δέησις. Μετὰ τὸ κήρυγμα ὁ διάκονος ἴστανται ἔμπροσθεν τῆς Ὁραϊᾶς Πύλης καὶ ἐκφωνεῖ μακρὰν δέησιν ἢ ὁποῖα διὰ τὸν λόγον τοῦτον λέγεται ἐκτενὴς δέησις ἀρχίζων ἀπὸ τό:

«Εἶπωμεν πάντες ἐξ ὄλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὄλης τῆς διανοίας ἡμῶν εἶπωμεν».

Κύριε παντοκράτωρ, ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν, δεόμεθά σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, δεόμεθά σου ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον...».

Ὁ διάκονος (ἢ ὁ ἱερεὺς ὅταν δὲν ὑπάρχη διάκονος) εὐχεται ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὑπὲρ τῶν ἱερέων, τῶν ἱεροδιακόνων καὶ τέλος ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων. Ἄν καὶ δὲν ὑπάρχουν σήμερον Κατηχούμενοι, ἡ Ἐκκλησία ἀπαγγέλλει εὐχὰς καὶ ὑπὲρ τούτων διότι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ τροποποιηθῆ ἡ ἀκολουθία τῆς Θείας λειτουργίας.

Ὅταν τελειώσῃ ἡ ἐκτενὴς δέησις ὁ ἱερεὺς μὲ τὸ: «Ὅσοι Κατηχούμενοι προέλθητε...» «εἰδοποιεῖ τοὺς Κατηχομένους νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸν ναὸν διότι πλησιάζει ν' ἀρχίσῃ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ δὲν ἐπιτρέπεται πλέον εἰς αὐτοὺς νὰ παραμείνουν εἰς τὸν ναόν. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τελειώνει ἡ λειτουργία τῶν Κατηχομένων καὶ ἀρχίζει ἡ λειτουργία τῶν Πιστῶν, τὴν ὁποίαν μόνον οἱ πιστοὶ ἡμποροῦν νὰ παρακολουθήσουν.

Γ' Λειτουργία τῶν πιστῶν

Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς Θείας λειτουργίας, ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Κατηχομένων μέχρι τῆς Ἀπολύσεως, εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ ἀγιώτερον διότι μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γίνεται ἡ μετουσίωσις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ λειτουργία τῶν Πιστῶν διαιρεῖται εἰς ἕξ μέρη: Τὴν Μεγάλην Εἴσοδον, τὴν Ὁμολογίαν τῆς Πίστεως, τὴν Εὐχαριστίαν καὶ Δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ, τὸν Ἁγιασμὸν τῶν Τιμίων Δώρων, τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν Ἀπόλυσιν.

α) Μ ε γ ἄ λ η Ε ἴ σ ο δ ο ς. Μετὰ τὴν προτροπὴν τοῦ διακόνου: «Ὅσοι πιστοὶ ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», δηλαδὴ ὅσοι εἴμεθα πιστοὶ ἄς εὐχηθῶμεν μὲ εἰρήνην τὸν Κύριον ὁ ἱερεὺς λέγει: «Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι σοὶ δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ...» Κατόπιν εὐχεται εἰς τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἀξιῶσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει τὸν Χειρουθικὸν Ὕμνον:

«Οἱ τὰ Χερουθειμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν θειοτικὴν ἀποθῶμεθα μέριμναν ὡς τὸν βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξάμενοι ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλοῦῖα».

Δηλαδή: Τὴν ὥραν αὐτὴν κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ φανῆ μεταξύ μας διὰ τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ ὁ Κύριος, ἡμεῖς (οἱ πιστοὶ) εἰκονίζομεν μυστικὰ τὰ Χερουβεὶμ καὶ ψάλλομεν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα τὸν μυστικὸν ὕμνον τῶν Σεραφεῖμ. Διὰ τοῦτο ἄς ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τὴν σκέψιν μας κάθε γηϊνὴν φροντίδα διότι θὰ δεχθῶμεν τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκολουθία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀγγελικὰ τάγματα.

Πρὶν τελειώσῃ ὁ Χερουβικός Ὕμνος ὁ διάκονος καὶ ὁ ἱερεὺς λαμβάνουν ἀπὸ τὴν Πρόθεσιν τὰ Τίμια Δῶρα καὶ ὅταν οἱ ψάλλται ψάλλουν τό: «Ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξάμενοι...» ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ Ἱερόν, κρατοῦν δὲ ὁ διάκονος τὸν Ἅγιον Δίσκον καὶ ὁ ἱερεὺς τὸ Ἅγιον Ποτήριον. Ἐμπροσθεν προχωροῦν τὰ παιδιὰ μὲ τὰς λαμπάδας καὶ τὸ θυμιατόν. Ὁ ἱερεὺς μνημονεύει: «Πάντων ἡμῶν μνησθεῖν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων». Ὅταν ἡ λιτανεὶα φθάσῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, σταματᾷ. Ὁ ἱερεὺς τότε μνημονεύει τοὺς ζωντανούς καὶ τοὺς πεθαμένους Χριστιανούς, εἰσέρχονται κατόπιν εἰς τὸ Ἱερόν, τοποθετοῦν τὰ Τίμια Δῶρα εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὰ σκεπάζουν μὲ τὸν Ἀέρα. Μόλις εἰσέλθουν οἱ κληρικοὶ εἰς τὸ Ἱερόν, οἱ ψάλλται συμπληρώουν τὸν Χερουβικὸν ὕμνον... «ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλούϊα».

Ἡ Μεγάλῃ Εἴσοδος παριστάνει τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πού μόνος του μετέβη εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Τὰ Τίμια Δῶρα παριστάνουν τὸ σῶμά του, τὸ κάλυμμα τὸ σεντόνι πού τὸν ἐτύλιξαν καὶ τὸ θυμίαμα τ' ἀρώματα.

β) Ὁμολογία τῆς πίστεως. Μετὰ τὴν Μεγάλῃ Εἴσοδος ὁ διάκονος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ Ἱερόν, ἴσταται ἔμπροσθεν τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ λέγει διαφόρους δεήσεις, ἀρχίζων ἀπὸ τό: «πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ». Δηλαδή ἄς συμπληρώσωμεν τὴν παράκλησίν μας πρὸς τὸν Θεόν. Κατόπιν εὐχεται διὰ τὰ Τίμια Δῶρα, νὰ μᾶς χαρίσῃ ὁ Θεὸς ὄλην τὴν ἡμέραν εἰρηνικὴν, συγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μας, τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς κ.τ.λ. Κατόπιν ὁ διάκονος μᾶς καλεῖ νὰ ἔχωμεν μεταξύ μας ἀγάπην «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους...». Τότε οἱ κληρικοὶ ἀσπάζονται ὁ δὲ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει: «Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον». Καὶ ἐνῶ ὁ ἱερεὺς ἀποκαλύπτει τὰ Τίμια Δῶρα, ὁ διάκονος ἀναφωνεῖ: «Τὰς θύρας τὰς θύρας. Ἐν σοφίᾳ, πρόσχωμεν». Δηλαδή προσέχετε τὰς θύρας μήπως εἰσέλθῃ κανεὶς Κατηχούμενος ἢ ἄπιστος..

Μετὰ ταῦτα ὁ ψάλτης ἢ ἄλλος Χριστιανὸς ἀπαγγέλει τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως (Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν κ.τ.λ.). Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ ἱερεὺς ἐπᾶνν ἀπὸ τὰ Τίμια Δῶρα κινεῖ τὸν Ἀέρα, πού παριστάνει τὴν κάθοδον εἰς αὐτὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

γ) Εὐχαριστία καὶ δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Ἐπει-
τα ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, γίνεται ἡ εὐχαριστία καὶ δοξο-
λογία τοῦ Θεοῦ. Ὁ λειτουργὸς καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ προσέξουν
ὅταν προσφέρουν μὲ φόβον Θεοῦ τὴν Ἁγίαν Ἀναφορὰν (δηλαδὴ τὴν
θυσίαν) :

«Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου κ.τ.λ.»: Οἱ ψάλλται ἀπαν-
τοῦν «ἔλαιον εἰρήνης θυσίαν αἰνέσεως». Δηλαδὴ ἄς προσφέρωμεν με-
ταξύ μας εἰρήνην καὶ θυσίαν διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν καὶ δοξάσωμεν
τὸν Θεόν. Κατόπιν ὁ λειτουργὸς εὐχεται: «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός καὶ ἡ κοινωνία
τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Καὶ μετ' ὀλίγον:

«Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας», ὁ δὲ ψάλλτης ἀπαντᾷ: «Ἐχομεν πρὸς
τὸν Κύριον», δηλαδὴ ἔχομεν στρέψει τὸν νοῦν μας πρὸς τὸν Κύριον.
Μὲ νέαν προτροπὴν τοῦ λειτουργοῦ «εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ» ὁ
ψάλλτης ἀπαντᾷ: «Ἄξιον καὶ δίκαιον». Ἄξίζει δηλαδὴ καὶ δίκαιον εἶναι
νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον.

Ἐπειτα ὁ λειτουργὸς ἴσεται ἔμπροσθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης
καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μυστικῆς εὐχῆς, λέγει μεγαλοφώνως: «Τὸν
ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα, καὶ λέγοντα». Δηλαδὴ:
Τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων ποὺ διαρκῶς ψάλλουν καὶ δοξολογοῦν μὲ
ἰσχυρὰν φωνὴν καὶ θριαμβευτικὴν κραυγὴν τὸ ἅγιον ὄνομά σου, λέ-
γουν αὐτὸν τὸν ὕμνον.

Καὶ ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν εὐγνωμονῶν τὸν Θεόν, διὰ τὰ τόσα κα-
λὰ ποὺ μᾶς δίδει ψάλλει τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον καὶ λέγει «Ἄγιος,
ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης
σου. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυ-
ρίου. Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις».

Μετὰ ταῦτα ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου μᾶς ὑπενθυμίζει τοὺς λό-
γους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον καὶ ἐκφωνεῖ:
«Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἔστι τὸ Σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον εἰς
ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Δηλαδὴ: Λάβετε τὸν ἄρτον αὐτὸν καὶ φάγετε τον
διότι δὲν εἶναι κοινὸς ἄρτος, ὅπως ἦτο πρὶν, ἀλλὰ τὸ ἴδιον τὸ Σῶμά
μου ποὺ θυσιάζεται πρὸς χάριν σας διὰ νὰ λάβετε ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Μετὰ τὸν δεῖπνον λαμβάνει εἰς τὰς χεῖράς του τὸ ποτήριον καὶ
λέγει: «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἔστι τὸ Αἶμά μου, τὸ τῆς Και-
νῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν
ἁμαρτιῶν». Δηλαδὴ: Πίετε ἀπ' αὐτὸ ὅλοι μὲ τὴν σειρὰν, διότι δὲν εἶ-
ναι κοινὸς οἶνος, ὅπως ἦτο πρὶν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Αἶμά μου μὲ τὸ ὅποιον
ἐπικυρώνεται ἡ νέα Διαθήκη τοῦ Πατρός μου καὶ ποὺ χύνεται πρὸς
χάριν σας καὶ πολλοὺς ἄλλους, ὅσοι θὰ πιστεύσουν εἰς ἐμέ, διὰ νὰ
λάβουν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

Ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν εἰς ἀμφότερα τ' ἀνωτέρω ἀπαντᾷ «Ἀμήν».

νῶν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Καὶ πάλιν ὑποκλινόμενος ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται: «Πρόσχες, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν...». Ὁ διάκονος, ἐφιστῶν τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς στιγμῆς, λέγει: «Πρόσχωμεν». Δηλαδή, ἄς προσέξωμεν τὴν παραγγελίαν πού θ' ἀκουσθῆ ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Βῆμα. Ὁ ἱερεὺς τότε ὑψῶνων καὶ μὲ τὰ δύο χέρια τὸν "Ἅγιον Ἄρτον, ἐκφωνεῖ: «Τὰ ἅγια τοῖς ἀγίοις». Δηλαδή τὰ ἅγια αὐτὰ δῶρα προορίζονται διὰ τοὺς πιστοὺς Χριστιανοὺς, διὰ τοὺς ὁποίους ἔχουν ἐτοιμασθῆ. Εἰς αὐτὰ ὁ λαὸς ἀπαντᾷ:

«Εἰς ἅγιος, εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν».

Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ὁ διάκονος εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ ἐτοιμάζονται τὰ τῆς κοινωνίας. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει ἄργα - ἄργα τὸ Κοινωνικόν: «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἀλληλούϊα». Πρὶν τελειώσῃ τὸ Κοινωνικόν, οἱ κληρικοὶ εἰς τὸ Ἱερὸν κοινωνοῦν ἕνας - ἕνας πρῶτα τὸ Σῶμα καὶ ἔπειτα τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἔγινε καὶ εἰς τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον.

Ὅταν κοινωνήσουν ὅλοι ἀνοίγει ἡ Ὠραία Πύλη, ἐξέρχεται ὁ λειτουργὸς κρατῶν ὑψηλὰ τὰ Τίμια Δῶρα σκεπασμένα καὶ λέγει: «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε». Δηλαδή, μὲ φόβον Θεοῦ, πίστην καὶ ἀγάπην προσέλθετε νὰ κοινωνήσετε.

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ἔχουν ἐτοιμασθῆ, πλησιάζουν τότε καὶ κοινωνοῦν μὲ τὸ κουταλάκι ταύτοχρόνως τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι χωριστὰ ὅπως οἱ κληρικοὶ. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς Κοινωνίας οἱ ψάλλται ψάλλουν τὸν Χερουβικὸν Ὑμνον τῆς Μεγάλης Πέμπτης:

«Τοῦ δεῖπνου Σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον, Γιέ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ ἐχθροῖς Σου τὸ μυστήριον εἶπω, οὐ φίλημα Σοὶ δώσω καθάπερ ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ὡς Ληστής ὁμολογῶ Σοι: Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ Σου».

στ) Ἀ π ὅ λ υ σ ι ς. Ὅταν τελειώσῃ ἡ λειτουργία ὁ λειτουργὸς ὑψώνει τὸ "Ἅγιον Ποτήριον, εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ εὐλογεῖ τοὺς Χριστιανοὺς, λέγοντας μεγαλοφώνως:

«Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν Σου». Μετὰ τοῦτο οἱ ψάλλται ψάλλων χαρμόσυνα τό: «Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν πνεῦμα ἐπουράνιον, εὐρωμεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσε».

Κατόπιν ὁ λειτουργὸς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ μᾶς χάριση τὴν ἡμέραν τελείαν εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον καὶ μετ' ὀλίγον ἀπαγγέλλει καθαρὰ τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχήν:».

«Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε, Κύριε, καὶ ἀγιάζων τοὺς ἐπὶ σοὶ πεποιθότας, σῶσον τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν

σου. Τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον, ἀγίασον τοὺς ἀγαπῶν-
τας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου Σου...».

Μετὰ τὴν εὐχὴν αὐτὴν οἱ ψάλλται ψάλλουν τό: «Εἶη εἰς τὸ ὄνομα
τοῦ Κυρίου εὐλογημένον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος». Τέλος ὁ
λειτουργός, ἀφοῦ ἐπικαλεσθῆ τὴν Θεοτόκον καὶ ὄλους τοὺς ἀγίους νὰ
μᾶς φυλάττουν, κάμνει τὴν ἀπόλυσιν μὲ τό: «Δί' εὐχῶν τῶν ἀγίων πα-
τέρων ἡμῶν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς».

Μετὰ τὸ τέλος τῆς Θείας λειτουργίας ὁ λειτουργὸς μοιράζει ἀν-
τίδωρον καὶ λέγει: «Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθοι ἐφ' ἡμᾶς».

Ἡ Ἐκκλησία μοιράζει ἀντίδωρον εἰς τοὺς ἐκκλησιασθέντας
Χριστιανοὺς ποὺ δὲν ἐκοινώνησαν διὰ νὰ τοὺς ὑπενθυμίσῃ ὅτι πρέπει
νὰ ἐτοιμασθοῦν νὰ κοινωνήσουν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν ἐπομένην λει-
τουργίαν. Εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Χρυσοστόμου, πρωτεύουσαν θέσιν
ἔχει ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος καὶ ἡ Θυσία τοῦ Γολγοθᾶ.

Λειτουργία τῶν προηγιασμένων δώρων

Ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακο-
στῇ ἔθεωρήθη πένθιμος. Κατ' αὐτὴν δὲν ἐπιτρέπεται τὸ μυστήριον τοῦ
γάμου, τὸ δὲ θάπτισμα, ἡ χειροτονία καὶ τὰ μνημόσυνα γίνονται μό-
νον τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν. Περισσότερον πένθιμοι ἡμέραι
εἶναι ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευὴ καὶ διὰ τοῦτο τὰς ἡμέρας αὐτάς,
ἀντὶ τῆς Θείας λειτουργίας, γίνεται ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμέ-
νων Δώρων ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπει τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαρι-
στίας.

Ἡ τελευταία αὐτὴ λέγεται οὕτω διότι τὰ Τίμια Δῶρα (ὁ ἄρτος
καὶ ὁ οἶνος) εἶναι ἡγιασμένα ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τῆς περασμένης
Κυριακῆς. Κατὰ τὴν τυπικὴν διάταξιν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἱερεὺς τελῶν
τὴν Κυριακὴν τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐτοιμάζει περισ-
σότερους ἀπὸ ἓνα ἄρτους. Ἐξ αὐτῶν τὸν ἓνα χρησιμοποιεῖ τοὺς δὲ
ἄλλους, ἀφοῦ τοὺς ἐμποτίσῃ μὲ ἡγιασμένον οἶνον, τοὺς φυλάττει εἰς
τὸ Ἄρτοφόριον διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Τε-
τάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς καὶ ἀπ' αὐτοὺς κοινωνοῦν οἱ Χριστιανοί.

Ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων τελεῖται ὅπως ὀρίζει
τὸ Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶναι ὀλόκληρος κατασκευτικὴ. Περισ-
σότερον κατασκευτικὴ καὶ πένθιμος εἶναι ἡ Μεγάλῃ Εἴσοδος. Ὁ ἱερεὺς
φέρει τὰ Τίμια Δῶρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ σκεπασμένος μὲ τὸν Ἄερα
εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν θύραν τοῦ Ἱεροῦ εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐπι-
κρατεῖ μεγάλη σιγή. Σιωπῶν ὁ ἱερεὺς, καὶ χωρὶς νὰ μνημονεύσῃ ζων-
τανούς καὶ ἀποθαμένους, περνᾷ τὸν ναὸν ἐνῶ οἱ Χριστιανοὶ γο-
νατίζουσιν καὶ προσεύχονται μὲ θαυμάτιν εὐλάβειαν. Ἡ λαμπάδα ποὺ
προηγείται τοῦ ἱερέως, συμβολίζει τὴν εἴσοδον τοῦ Κυρίου.

Ἐναντί τοῦ συνηθισμένου Χερουβικοῦ Ὑμνου ὁ χορὸς τῶν ψαλτῶν ψάλλει τό:

«Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσιν ἰδοὺ γὰρ ἐκπορεύεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἰδοὺ θυσία μουσικὴ τετελειωμένη δορυφορεῖται πίστει καὶ πόθῳ προσέλθωμεν, ἵνα μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου γενώμεθα. Ἀλληλουῖα».

Δηλαδή: Κατὰ τὴν ὥραν αὐτὴν αἱ δυνάμεις τῶν ἀγγέλων λατρεύουν μαζί μὲ ἡμᾶς τὸν Κύριον χωρὶς νὰ φαίνωνται. Διότι εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Ἴδοὺ ἡμεῖς καὶ οἱ ἄγγελοι συνοδεύομεν τὴν θυσίαν τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔχει τελειώσει ἀπὸ πρὶν. Ἄς προσέλθωμεν ὅλοι μὲ πίστιν καὶ πόθον νὰ κοινωνήσωμεν τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου διὰ νὰ γίνωμεν μέτοχοι τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς λειτουργίας τῶν Τιμίων Δώρων εἶναι ἄγνωστος ἀλλ' ἀπὸ πολλοὺς θεωρεῖται ὁ Πάπας τῆς Ρώμης Γρηγόριος ὁ Διάλογος. Οὗτος διετέλεσε πάπας ἀπὸ τοῦ 590 ἕως τὸ 604 καὶ εἰργάσθη ὅσον ὀλίγοι εἰς τὴν Δύσιν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, καταταχθεὶς μετὰ ξὺ τῶν Ἁγίων. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 12ην Μαρτίου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΡΟΣΕΥΧΑΙ

Προσευχή Α΄.

Κύριε ὁ τὸ Πανάγιόν σου Πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς Ἀποστόλοις σου καταπέμψαι, τοῦτο, ἀγαθέ, μὴ ἀνατέλης ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐγκαίνισον ἡμῖν τοῖς δεομένοις σου :

Στίχ. α΄. Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὺ ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.

Στίχ. β΄. Μὴ ἀπορρίψης με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου καὶ τὸ Πνεῦμά Σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ.

Δόξα, καὶ νῦν. Θεοτόκιον

Θεοτόκε, σὺ εἶ ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, ἡ βλαστήσασα τὸν καρπὸν τῆς ζωῆς. Σὲ ἱκετεύομεν, πρέσβευε, Δέσποινα, μετὰ τῶν Ἀποστόλων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Καὶ εὐθὺς

Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητὸς, εὐλογητὸς Κύριος ἡμέραν καθ' ἡμέραν· κατευοδώσαι ἡμῖν, ὁ Θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν· ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σώζειν.

Τρισάγιον. Παναγία Τριάς. Πάτερ ἡμῶν. Ὅτι σοῦ ἐστὶ... . .

Προσευχή Β΄.

Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ, ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς προσκυνούμενος καὶ δοξαζόμενος, Χριστὸς ὁ Θεός, ὁ μακρόθυμος, ὁ πολυέλεος, ὁ πολυεὐσπλαγχνος, ὁ τοὺς δικαίους ἀγαπῶν καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐλεῶν, ὁ πάντας καλῶν πρὸς σωτηρίαν διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· αὐτός, Κύριε, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τὰς ἐντεύξεις, καὶ ἴθυνον τὴν ζωὴν ἡμῶν πρὸς τὰς ἐντολάς σου. Τὰς ψυχὰς ἀγιάσον, τὰ σώματα ἄγνισον, τοὺς λογισμοὺς διόρθωσον, τὰς ἐννοίας κάθαρσον, καὶ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, κακῶν καὶ οὐδύνης. Τείχισον ἡμᾶς ἁγίους σου Ἀγγέλους, ἵνα, τῇ παρεμβολῇ αὐτῶν φρουρούμενοι καὶ ὀδηγούμενοι, καταστήσωμεν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀπροσίτου σου δόξης· ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εἶτα

Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ Σοῦ Εὐλογημένη Σύ ἐν γυναιξί, καί εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας Σου, ὅτι Σωτῆρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Βαπτιστὰ τοῦ Χριστοῦ, πάντων ἡμῶν μνήσθητι, ἵνα ρυσθῶμεν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, Σοὶ γὰρ ἐδόθη χάρις πρεσβεῦειν ὑπὲρ ἡμῶν.

Προσευχὴ Γ'.

Εὐχαριστία μετὰ τὸ δεῖπνον

Εὐφρανas ἡμᾶς, Κύριε, ἐν τοῖς ποιήμασί σου, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου ἠγαλλιασάμεθα. Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε. Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου ἐνεπλήσθημεν· ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τῷ αὐτῷ κοιμηθησόμεθα καὶ ὑπνώσωμεν· ὅτι σύ, Κύριε, κατὰ μόνas ἐπ' ἐλπίδα κατῴκησας ἡμᾶς.

Δόξα. Καὶ νῦν. Κύριε ἐλέησον (τρὶς) καὶ τό,

Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ ἐλεῶν καὶ τρέφων ἡμᾶς ἐκ τῶν αὐτοῦ πλουσίων δωρεῶν, τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ πάντοτε, νῦν, καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

Προσευχὴ Δ'.

Πρὸς τὴν Θεοτόκον

3. Ἦχος πλ. δ'.

Δέσποινα πρόσδεξαι τὰς δεήσεις τῶν δούλων καὶ λύτρωσε ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως.

Ἦχος β'.

Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σέ ἀνατίθημι, Μητὲρ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν μεν ὑπὸ τὴν σκέπην σου.

Π Ι Ν Α Ξ

Βιβλίων διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν γνώσεων τῶν μαθητῶν εἰς τὸ μάθημα τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Κατηχήσεως καὶ Λειτουργικῆς

1. Ἐκδοσις «Ζωῆς» Ἡ Θεοπνευστία τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Μικρὴ Δογματικὴ πραγματεία).
2. Ἐκδοσις «Ζωῆς» Καινὴ Διαθήκη (Εἰδικὴ ἔκδοσις διὰ σχολεῖα).
3. » » Τὸ ἐγκόλπιον τοῦ μαθητοῦ (Κατήχ.),
4. » » Τὸ ἐγκόλπιον τῆς μαθητρίας (Κατήχ.).
5. » » Ὁ Ἐπουράνιος Πατήρ.
6. » » Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.
7. Δ. Παναγιωτοπούλου: Ὁ φίλος τοῦ παιδιοῦ.
8. Ἐκδοσις «Ζωῆς» Ἀπολυτικά εἰς διαφόρους ἑορτάς.
9. » » Ὑμνοι καὶ ποιήματα θρησκευτικά.
10. Δ. Φαραζουλή: Ἑρμηνεῖα Κυριακῆς προσευχῆς.
11. Ἐκδοσις «Ζωῆς» Πίστις—Ἐλπίς—Ἀγάπη—Προσευχή.
12. Σερ. Παπακώστα: Ἐγκόλπιον Θείας Λειτουργίας.
13. «Ἡ Ζωὴ τοῦ Παιδιοῦ» (Θρησκευτικὸν παιδικὸν Περιοδικόν),

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ—ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Θρησκεία. Είδη θρησκειῶν	Σελ.	3
Α'. Πολυθεϊστικαὶ Θρησκείαι :		
α) Βραχμανισμός	»	4
β) Βουδισμός	»	5
γ) Κομφουκισμός	»	6
δ) Ζωροαστρισμός	»	6
ε) Φετιχισμός	»	6
Β'. Μονοθεϊστικαὶ Θρησκείαι :		
Ἰουδαϊσμός	»	6
Χριστιανισμός	»	7
Χριστιανικὴ Ἐκκλησία	»	9
Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία	»	10
Πρῶτοι Κατηχηταὶ καὶ Κατηχητικαὶ Σχολαὶ	»	11
Κατηχητικὴ κίνησις Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας	»	13
Ὅρισμός καὶ πηγαὶ Κατηχήσεως	»	14
Ἁγία Γραφή	»	14
Διαίρεσις Ἁγίας Γραφῆς	»	15
Α'. Παλαιὰ Διαθήκη	»	16
Β'. Καινὴ Διαθήκη	»	18
Ἱερά Παράδοσις	»	19
Διαίρεσις Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Κατηχήσεως	»	20

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΠΙΣΤΕΩΣ

Σύμβολον τῆς Πίστεως	»	21
Ἑρμηνεία καὶ ἀνάλυσις τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως :		
Ὁ Θεός	»	23
Ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ	»	24
Ἡ Ἁγία Τριάς	»	25
Ἡ Θεία Πρόνοια	»	27

Οἱ Ἄγγελοι	Σελ. 28
Ὁ ἄνθρωπος	» 29
Ὁ Ἰησοῦς Χριστός	» 30
Πῶς ὁ Ἰησοῦς ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον	» 32
Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα	» 33
Ἡ Ἐκκλησία	» 34
Βάπτισμα — Ἀνάστασις νεκρῶν	» 35

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Τὸ Βάπτισμα	» 38
Τὸ Χρῆσμα	» 39
Ἡ Ἐξομολόγησις	» 40
Ἡ Θεία Εὐχαριστία	» 40
Ὁ Γάμος	» 41
Ἡ Ἰερωσύνη	» 42
Τὸ Εὐχέλαιον	» 43

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΗΘΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΔΕΚΑ ΕΝΤΟΛΑΙ

Αἱ δέκα ἐντολαὶ	» 45
Ἀνάλυσις τῶν Δέκα Ἐντολῶν:	
Α'. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν Θεόν	» 46
Β'. Τὰ καθήκοντά μας πρὸς τὸν πλησίον	» 48
Ἡ διδασκαλία τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀμίλιας τοῦ Σωτῆρος	» 50

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ὁρισμός, ἀξία καὶ εἶδη προσευχῆς	» 53
Ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ	» 54

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

Εἰσαγωγή

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΝΑΟΣ

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ ναοῦ	» 59
--------------------------------------	------

Ρυθμοὶ Ναῶν	Σελ. 61
α) Βασιλικὸς Ρυθμὸς	» 61
β) Βυζαντινὸς Ρυθμὸς	» 62
γ) Γοτθικὸς Ρυθμὸς	» 63
δ) Ρυθμὸς Ἀναγεννήσεως	» 63
Τὰ μέρη τοῦ Ναοῦ	
Ἱερὸν ἢ Ἁγίον Βῆμα	» 64
Κυρίως ναὸς	» 67

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ι Ε Ρ Α Σ Κ Ε Υ Η

Ἱερά σκευή	» 69
----------------------	------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ι Ε Ρ Α Α Μ Φ Ι Α

α) Ἀμφια διακόνου	» 75
β) Ἀμφια ἱερέως	» 76
γ) Ἀμφια ἐπισκόπου	» 77

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Λειτουργικὰ βιβλία	» 81
------------------------------	------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ε Ο Ρ Τ Α Ι

Α'. Ἀκίνητοι Δεσποτικαὶ ἑορταὶ	» 83
Β'. Κινηταὶ Δεσποτικαὶ ἑορταὶ	» 84
Γ'. Θεομητορικαὶ ἑορταὶ	» 89
Δ'. Ἑορταὶ Ἀγίων	» 89

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ι Ε Ρ Α Ι Α Κ Ο Λ Ο Υ Θ Ι Α Ι

Ἱεραὶ Ἀκολουθίαι	» 91
Ἡ Θεία Λειτουργία	» 92

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

Π Ρ Ο Σ Ε Υ Χ Α Ι

1) Κύριε τὸ Πανάγιόν σου πνεῦμα κτλ.	» 103
--	-------

0020561055

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΠΛΗΡΗΣ ΣΕΙΡΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο. Ε.

ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ
ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ
ΕΚΚΛΗΣ. ΙΣΤΟΡΙΑ
ΚΑΤΗΧ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ
ΕΤΑΓ. ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ
ΙΣΤΟΡΙΑ Γ'
ΙΣΤΟΡΙΑ Δ'
ΙΣΤΟΡΙΑ Γ' Δ' 1ov
ΙΣΤΟΡΙΑ Γ' Δ' 2ov
ΙΣΤΟΡΙΑ Ε'
ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ'
Η ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΟΤ Α'
Η ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΟΤ Β'
Η ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΟΤ Γ'
Η ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΜΟΤ Δ'
ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ Ε' ΣΤ'
ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ Ε' ΣΤ'
ΛΕΚΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ Β'
ΓΡΑΦΩ ΚΑΙ ΜΙΑΩ ΤΗ ΓΛΩΣ-
ΣΑ ΜΟΤ Β' τάξ.
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
ΓΡΑΜ. ΚΑΘΑΡΕΤΟΤΗΣΗΣ
ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ Α'
ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ Β'
ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ Γ'
ΠΡΩΤΕΤΟΤΣΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΩΓΡ. ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ Δ'
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΗΠΕΙΡΩΝ Ε'

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΤΡΩΠΗΣ ΣΤ'
ΦΤΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Γ'
ΦΤΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Δ'
ΦΤΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Ε'
ΦΤΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤ'
ΦΤΤΟΛΟΓΙΑ - ΟΡΥΚΤΟΛΟΓΙΑ
Ε' ΣΤ' 1ov
ΖΩΟΛΟΓΙΑ - ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ
Ε' ΣΤ' 2ov
ΦΤΣΙΚΗ - ΧΗΜΕΙΑ Ε'
ΦΤΣΙΚΗ - ΧΗΜΕΙΑ ΣΤ'
ΦΤΣΙΚΗ ΧΗΜΕΙΑ Ε' ΣΤ' 1ov
ΦΤΣΙΚΗ ΧΗΜΕΙΑ Ε' ΣΤ' 2ov
ΑΓΩΓΗ ΤΟΤ ΠΟΛΙΤΟΤ Ε' ΣΤ'
Ο ΚΑΛΟΣ ΜΟΤ ΟΔΗΓΟΣ Γ'
Ο ΚΑΛΟΣ ΜΟΤ ΟΔΗΓΟΣ Δ'
Ο ΚΑΛΟΣ ΜΟΤ ΟΔΗΓΟΣ Ε'
Ο ΚΑΛΟΣ ΜΟΤ ΟΔΗΓΟΣ ΣΤ'
ΙΧΝΟΓΡΑΦΙΑ (ΤΕΤΧΗ 1 - 6)
ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΙΑ (ΤΕΤΧΗ 1 - 6)
ΧΑΡΤ. ΕΛΛΑΔΟΣ Ν. ΤΠΟΤ
ΜΙΚΤΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΙΚΤΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΕΤΡΩΠΗΣ
ΜΙΚΤΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΑΣΙΑΣ
ΜΙΚΤΟΣ ΧΑΡΤ. ΑΜΕΡΙΚΗΣ
ΜΙΚΤΟΣ ΧΑΡΤ. ΑΦΡΙΚΗΣ
ΜΙΚΤΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ
ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ